

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GAZİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

BEDEN DİLİNİN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hüseyin GÖÇMENLER

Ankara
Ekim, 2011

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GAZİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

BEDEN DİLİNİN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Hazırlayan
Hüseyin GÖÇMENLER

Ankara
Ekim, 2011

JÜRİ ONAY SAYFASI

Hüseyin GÖÇMENLERİN BEDEN DİLİNİN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ETKİSİ başlıklı tezi 12/10/2011 tarihinde, jürimiz tarafından TÜRKÇE EĞİTİMİ Ana Bilim / Ana Sanat Dalında Yüksek Lisans/ Doktora / Sanatta Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: Doç Dr. Ülkü GÜRSOY

.....

Üye (Tez Danışmanı): Doç Dr. Gıyasettin AYTAŞ

.....

Üye : Yrd. Doç Dr. Asiye DUMAN

.....

ÖNSÖZ

Çalışmamızın ana omurgasını beden dili konusu oluşturacaktır. Bu kapsamda yabancılara Türkçe öğretiminde beden dilinin etkisi ve eğitim ortamına katkısı üzerinde durmayı benimsedik. Bilimsel literatür incelendiğinde de görülecektir ki beden dili konusu maalesef Türk bilim dünyasının gündemine henüz kapsamlı olarak girmemiştir. Bu alanda birkaç çalışmanın dışında maalesef ciddi çalışmalar yapılmamıştır. Kişisel gelişim kapsamında birbirinin kopyası diyebileceğimiz ‘popüler’ kitapların dışında çalıştığımız bu alanda akademik kaynak bulma sıkıntısı yaşanmaktadır. Beden dili konusu ülkemizde üzerinde daha çok araştırma ve bilimsel çalışmaların yapılması gereken bir durumdur. Yabancılara Türkçe öğretiminde beden dilinin kullanımının önemini ilk defa ortaya koymaya çalışmanın sonucu olarak bazı eksikliklerin olması kaçınılmazdır.

Bu çalışma şunu bir kez daha göstermiştir ki eğitim/öğretim salt bilgi verme işi değildir. Eğitimin psikolojik yönü de bilgi kadar önemlidir. Çünkü derse karşı ilgi/istek oluşturulamamış olması veya öğretmenin yanlış tutum ve davranışları sebebiyle Türkçeden uzaklaşan öğrenciler ülkemizin birer kaybıdır. İnsanın kendisinin ve yaptığı işin farkında olmasını sağlayan yegâne etmenlerden birisi de belki de en önemlisi beden dilidir. Kişi iletişim kurarken hem kendisine dikkat eder hem de muhatabına dikkat eder ki iletişimdeki en önemli noktalardan biriside budur. Dolayısıyla beden dilinin doğru kullanımı ve doğru yorumlanması aslında eğitimin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Çalışmamız altı ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, varsayım ve sınırlılıklardan bahsettik. İkinci bölümde yabancı dil olarak Türkçe öğretimine değindik. Üçüncü bölümde iletişim kavramını açıklamaya çalıştık. Dördüncü bölümde beden dilinin ne olduğu ve önemi üzerinde durduk. Beşinci bölümde beden dilini Türkçe öğretimi üzerinde nasıl kullanabileceğimize ilişkin bir değerlendirme yaptık. Son olarak altıncı bölümde ise araştırmamızın yönteminden, bulgulardan, sonuç ve yorumlardan ve bu bağlamda önerilerimizden bahsettik.

Bu çalışma kapsamında derslerde gözlem yapmama müsaade eden Efinst dil kursu ve Bursa TÖMER’deki idareci ve öğretmenlere, araştırmamı gerçekleştirdiğim ve

bir seneden fazla çalışarak bu alanda tecrübe kazanmamı sağlayan Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığı ve Türkçe hazırlık hocalarına, beden dili eğitimi konusunda bilgilerinden istifade ettiğim İzgören Akademi'ye, çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen kıymetli arkadaşlarıma ve özel insanlara en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Yüksek lisans eğitimim esnasında hem bilgilerinden istifade ettiğim hemde ciddi anlamda ufkumun genişlemsini sağlayan Türkçe Eğitimi bölümündeki sevgili hocala rıma teşekkürü bir borç bilirim. Böyle bir çalışma yapmama vesile olan, bilgilerini ve düşüncelerini hiçbir zaman esirgemeyen, disiplinli ve doğru çalışma konusunda tecrübelerinden istifade ettiğim değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Gıyasettin AYTAş Bey'e de teşekkürlerimi sunmak isterim.

Son olarak bugünlere gelmemede büyük emeği olan, benimle üzülüp benimle sevinen, maddi ve manevi hiçbir desteklerini esirgemeyen sevgili anneme, babama ve kız kardeşime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Hüseyin GÖÇMENLER

ÖZET

BEDEN DİLİNİN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ETKİSİ

GÖÇMENLER, Hüseyin

Yüksek Lisans TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Ekim 2011 143 sayfa

Beden dilinin yabancılara Türkçe öğretimi üzerinde etkisini araştırdığımız bu çalışmada amacımız beden dilini aktif olarak kullanarak kelime öğretimi yapmaktır. Bu süreç esnasında öğrenci üzerinde kültürel bir beden dili farkındalığı oluşturmayı ve öğretmen açısından ise derse karşı öğrenciyi olumlu motive edebilmek amacıyla öğretmenin beden diline dikkat çekmeyi amaçladık.

Çalışmamızın başında, çalışmamızı yapmamızın gerekçelerini ortaya koyan problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın yöntemi, varsayımlar, kapsam ve sınırlılıklar, veri toplama teknikleri, toplanan verilerin analizi ile ilgili araştırmalar açıklanmıştır.

Çalışmamızın kavramsal çerçevesinde ise beden dilinin ne olduğu, önemi ve özelliklerinden bahsedildikten sonra beden dilinin yabancılara Türkçe öğretiminde nasıl kullanılacağı konusuna değinilmiştir.

Bu çalışma Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans eğitimi almadan önce Türkçe hazırlık eğitimi gören yabancı öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Önce biri deney grubu diğeri kontrol grubu olmak üzere on beşer kişilik iki sınıf seçilmiş ve uygulama bu iki sınıf üzerinde yapılmıştır. Bu iki sınıfa ön test-son test yöntemiyle dönem başında ve dönem sonunda test uygulanmış ve sonuçları SPSS yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmamızın sonucunda beden diliyle kelime öğretimi yapılan sınıfın klasik yöntemle kelime öğretimi yapılan sınıfa göre daha başarılı olduğu gözlenmiştir.

ABSTRACT

GÖÇMENLER, Hüseyin

Tez Danışmanı Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Mayıs 2011 143 sayfa

Our aim on this research that we have studied on the effect of body language on teaching Turkish language to foreign is to teach vocabulary by using body language actively. We have intended to create a cultural body language understanding for students and to take attention to the body language of the teacher in order to motivate students for the lesson. In the beginning of this research, the problem that explains why we have studied on this subject , the sentence of problem, sub problems, aim of the research , importance of the research, method of the research , hypothesis, extents and limits, data gathering techniques, researches about data analysing, have been explained.

In the conceptual framework of our research, we have mentioned that what the body language is its importance and features. Then we have also dealt with how body language can be used for teaching Turkish to foreigners. This study has been carried on foreign preparatory students who study on Turkish language in Faculty of Theology in Uludağ University. Firstly, we have chosen two groups of fifteen students -one of them is testing group and the other is control group-. And the research has been carried on these two groups.

These two groups have been tested in the beginning and at the end of the term. And the results have been analysed with SPSS method. At the end of this research, we have observed that the group we have teached vocabulary by using body language has been more successful than the other group we have teached vocabulary by using classical method.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
1. BÖLÜM.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Problem Durumu.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı.....	6
1.4. Araştırmanın Önemi.....	6
1.5. Varsayımlar.....	9
1.6. Sınırlılıklar.....	9
2. BÖLÜM: YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ.....	11
2.1. Yabancı Dil Öğretim Bağlamları ve Türkçe Öğretimi.....	11
3. BÖLÜM: İLETİŞİM.....	16
3.1. İletişim.....	16
3.2. İletişimin Önemi.....	19
3.3. Sözlü ve Sözsüz İletişim.....	22
3.3.1. Sözlü İletişim.....	22
3.3.1.1. Konuşma.....	23
3.3.1.2. Dinleme.....	24
3.3.2. Sözsüz İletişim.....	25
3.3.2.1. Beden Dili.....	28
3.3.2.1.1. Mimikler.....	32
3.3.2.1.2. Jestler.....	33
3.4. Kültür ve İletişim Bağlamında Beden Dili.....	37
4. BÖLÜM: BEDEN DİLİ.....	42
4.1. Beden Dili ve Önemi.....	42
4.2. Beden Dilinin Özellikleri.....	49
4.3. Beden Dili İle İlgili Bilgiler.....	57
4.4. Beden Dilinin Kültürel Özellikleri.....	61

4.4.1. Benzerliğin Sınırları.....	61
4.4.2. Beden Dilinin Evrensel Yönü.....	63
4.5. Dünyadaki Farklılıklar.....	63
4.6. Beden Dili ve Türk Kültür Yapısı.....	67
4.7. Kadın ve Erkeğin Beden Dili Farklılığı.....	68
4.8. Beden Dili ve Bedenin Dili Arasındaki Farklılık.....	70
4.9. Beden Dili Bölgeleri.....	71
4.9.1. El Sıkma Hareketleri.....	81
4.9.2. Destek Objeler.....	82
4.9.3. İnsanın Kendine Teması.....	82
4.9.4. Kol Kavuşturmalar.....	83
4.9.5. Ayaklar Ve Bacakların Dili.....	85
4.9.6. Kaplanan Alan.....	86
4.9.7. Seçilen Yer.....	87
4.9.8. Oturma Düzeni.....	87
4.9.9. İnsanlar Arası İlişkilerde Mesafe Ve Bedensel Temas.....	89
5. BÖLÜM: BEDEN DİLİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİM İLİŞKİSİ.....	92
5.1. Beden Dilinin Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanımı ve Gerekliliği.....	92
5.2. Yabancılar Türkçe Öğretiminde Öğretmenin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.....	95
5.3. Öğretmenin Eğitim/Öğretim Ortamlarında Olumlu İzlenim Oluşturacak Beden Dili Özellikleri.....	100
6. BÖLÜM: YÖNTEM.....	106
6.1. Yöntem.....	106
6.1.1. Evren ve Örneklem.....	107
6.1.2. Kullanılan Araçlar.....	108
6.1.3. İşlem.....	108
6.2. Bulgular.....	111
6.3. Sonuç ve Yorum.....	110
6.4. Öneriler.....	116
KAYNAKÇA.....	118
EKLER.....	128

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Yabancı Dil Öğretiminde Öğrenci Odaklı Ders Düzenlemesi.....	15
Şekil 1.2. Kadının ve Erkeğin Beden Dili Arasındaki Farklılık.....	72
Tablo 2.1. Araştırmada Kullanılan Deneysel Desen.....	108
Tablo 3.1. Rastgele Atamaya Göre Oluşan Gruplar.....	109

1. BÖLÜM

1.1. Giriş

Dünyada üzerinde çok tartışılan ve konuşulan kavramlardan biri de beden dilidir. Günümüzde beden dili ile ilgili çok yönlü araştırmalar yapılmakta, konunun önemi ve gerekliliği birçok bakımından ortaya konulmaktadır. Eğitim ve öğretimde beden dilinin yardımcı bir öge olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Yirmi birinci yüzyıl sınırların ortadan kalktığı, ülkelerin sadece kendi içlerinde değil; diğer ülke insanları ile doğrudan ya da dolaylı iletişimlerinin arttığı bir yüzyıldır. Bunun sonucu olarak her alanda iletişim ihtiyaçları artmakta, bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerinde dilin yeterli olmadığı durumlarda başka iletişim kaynaklarına başvurulduğu görülmektedir. Bu kaynakların başında ise beden dili gelmektedir.

Devletlerarası ilişkiler, turizm ve eğitim hareketliliği, sosyal ihtiyaçlar iletişimi tek yönlü olmaktan çıkarmış, çok yönlü hale getirmiştir. Özellikle bir başka dili öğrenme ve o dilin gerekliliklerini yerine getirme adeta bir temel ihtiyaç haline dönüşmüş, bu durum ayrıcalık olmaktan çıkmıştır. Önceleri bir yabancı dili öğrenmek ayrıcalık ve seçicilik iken günümüzde bu durum her birey için gerekliliğe dönüşmüştür.

Yabancı dil öğretiminde birçok unsur bir arada bulunur. Bu unsurların başında o dilin kendi gerekliliklerini ve kullanım farklılıklarını iyi bilmek gerekir. Bu kapsamda kültürel davranışlar ve sosyal ilişkilerin o dilin içindeki yerini iyi incelemek gerekir. Yabancı dil öğrenen kimse öncelikle öğrendiği dili kendi diliyle karşılaştırarak öğrenir. Öğreten ise öğrenenin kültürel davranışlarını iyi bilmesi halinde daha kısa sürede sonuca ulaşır. Zaman zaman ortaya çıkan bazı temel problemleri çözmek ve kısa süreli bir iletişim alanı oluşturabilmek için öğrenen ve öğretene arasındaki iletişimde ortak davranışlar ve tutumlar rol oynar.

Dilini bilmediğimiz bir ülkede bazı temel ihtiyaçlarımızı karşılamak üzere genellikle evrensel dil dediğimiz beden dilinden faydalanırız. Bu da bize karşılıklı iletişimde ortak davranışların ne denli önemli olduğunu gösterir.

Üzerinde durulması gereken bir başka hususta dil ve insan bağlantısı ve insanın kendi diliyle duygu, düşünce ve isteklerini ifade ederken başka bir dile ait öğeleri anlama çabasıdır. Burada da o dilin anlamsal karşılığından çok davranış ilişkisi önem kazanır. Herhangi bir dili çok iyi bilmesek bile dili kullananın davranışlarından yola çıkarak neyi anlatmak istediğine dair önemli ipuçları elde edebiliriz.

Bir dili ilk defa öğrenen birisi o dille ilgili herhangi bir bilgiye sahip olmasa bile öğretici ile aralarındaki iletişim genellikle evrensel kabul ettiğimiz beden dili üzerinden yapılır. Yabancı dil öğretimindeki temel yaklaşımlardan birisi de budur.

Beden dilinin, dil öğretiminde önemini ifade eden ve bu konunun gerekliliğini vurgulayan birçok bilimsel çalışma yapılmıştır. Ancak yabancılara Türkçe öğretiminde beden dilinin etkililiği ve gerekliliği üzerinde geniş kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Amacımız bu eksikliğin üzerine gidip konunun önemine ve gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Yaptığımız çalışmanın temel problemi ve bu probleme bağlı amaç, önem, varsayım ve sınırlılıkların belirlenmesi durumunda daha nesnel sonuçlar elde etmek mümkün olabilecektir.

1.2. Problem Durumu

İletişim ve dil, sosyal yaşamın temelini oluşturan iki önemli yapıdır. Sosyal etkileşimin kurulabilmesi için iletişim gereklidir. İnsanların konuşma, duygularını ifade etme ve paylaşma gereksinimi olan varlıklar olduklarını göz önünde bulundurursak, insanlar arası iletişimde konuşmanın, duygularını ifade etmenin ve fikir alışverişinde bulunmanın ne derece önemli olduğu ortaya çıkar. Hogg (2007: 618)'da bu konuda; “Gerçekten de iletişimin olmadığı bir sosyal etkileşim düşünmek olanaksızdır.” diyerek sosyal yaşam içerisinde iletişimin ne denli önemli olduğuna temas eder. Aynı topluma ait ve aynı kültürü paylaşan insanlar arasındaki fikir alışverişinden söz edilebileceği gibi, farklı toplumlara ve farklı kültürlere ait insanlar arasındaki iletişimden de söz etmek mümkündür.

Günümüzde artık ülkeler arası sınırlar neredeyse ortadan kalkmıştır. Teknolojinin bizlere sunduğu imkânlar sayesinde, dünyanın diğer ucundaki biriyle rahatlıkla iletişime geçebilmekteyiz. İnsanlar devamlı gelişmekte olan kitle iletişim araçları sayesinde birbirleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bu gerek televizyon gerekse internet aracılığıyla gerçekleşmektedir. Farklı ülkelerden insanlar birbirleriyle karşılaştıklarında birtakım gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Farklı dilleri konuşan insanların söz konusu karşılaşmalarında birbirlerini anlamak istemeleri, karşılıklı fikir alışverişinde bulunma arzuları, yabancı dillerin öğrenilmesini zorunlu hâle getirmektedir. Buna uluslararası ticari ilişkiler, eğitim, kültürel, sosyal ve ekonomik ilişkiler de eklenince insanlar için yabancı dil öğrenmek mecburi bir durum olmaktadır. Bu durumda birbirleriyle sık sık karşılaşan insanların birbirlerinin dilini öğrenmeleri veya iletişim kurabilecekleri ortak bir dili öğrenmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır.

İnsanlar birbirleriyle iletişim kurarken bunu sözlü ve sözsüz olmak üzere iki şekilde yaparlar. Sözsüz iletişim esnasında ise mutlaka beden dilini kullanırlar. Sözlü iletişim ise beden diliyle desteklenerek yapılmaktadır. Kimi zaman beden dili, kimi zaman ise sözlü iletişim bir adım öne çıkmıştır. Ancak araştırmalar iletişimde beden dilinin; ses tonu (%38) ve sözcüklere (%7) göre %55 oranla önde olduğunu göstermektedir (Mahrebian, Ferris; 1967: 248). Mahrebian'ın yukarıda verdiği oranlara bakacak olursak, beden dilinin sesler ve sözcüklere göre iletişimde daha ön planda olduğunu görürüz. Buna bağlı olarak Telman; Ünsal (2005: 98) beden dilinin seslere ve sözcüklere oranla daha geniş kapsamlı olduğunu; “Beden dili aslında insanların ne demek istedikleri konusunda, dünyada konuşulan dillerdeki tüm sözcüklerden daha fazla şey anlatır.” ifadesiyle dile getirir.

Beden hareketlerinin sözleri desteklemesi sayesinde kişiler arası iletişim gerçekleşir. Beden dili ve sözlü iletişimin birbirini desteklediği bir iletişim ortamında, insanlarla kurulan iletişimin ciddi bir olumlu etkisi olacaktır. Karşı tarafa söylenmek istenenler beden dili sayesinde daha doğru ve etkili söylenmiş olacaktır.

Yapılan araştırmalar, duygulara bağlı olarak ortaya çıkan yüz ve beden ifadelerinin, kişiler arası iletişimde çok önemli bir yeri olduğunu gösterir. Kaşıkçı (2002: 13) beden dili ile davranışların ve duyguların birbirleri ile olan ilgisinden söz ederken “Beden dili, kişinin duygularını ve düşüncelerini anlamak anlamına gelir.

Çünkü düşünceler duyguları, duygular davranışları, davranışlar da zamanla kişinin karakterini oluşturuyor.” demektedir. Molco (2000: 11)’da bu görüşü destekleyerek; “Beden dili bize iç dünyamızla ilgili önemli ipuçları sunmaktadır.” der. Yani kişilerin karakter yapılarının, davranışlarının ve duygu durumlarının beden dili ile dışa yansıdığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu zincirleme hareket, beden dilinin insanın var olmasında çok önemli bir rol oynadığını da göstermektedir. İnsanın beden dili ile kurduğu bağdaşım, bu yaşam içindeki var oluşunun da ispatıdır. Beden dilimiz gayet doğaldır ve yapmacık değildir. Çünkü içimizdeki duygular doğaldır ve bizi yansıtır. Bu durumda beden dilimizi asla bir tiyatro oyuncusunun senaryoya göre gerçekleştirdiği davranışlar olarak tanımlayamayız. Tâbiki bedenimizi doğal olmayan bir şekilde de kullanabiliriz fakat bu durum hemen belli olur ve hareketlerimizin samimiyetsiz olduğu ortaya çıkar.

Beden dilinin ortak iletişim kurma adına evrensel bir yönünün olduğunu da söylemeliyiz. Bu kapsamda Baltaş; farklı kültürlere ait insanlarla yapılan bir araştırmanın sonucundan söz ederek, beden dili konusunda evrensel bir sistemin varlığından bahsetmektedir. Türk, Japon, Amerikalı üniversite öğrencilerinin denek olarak kullanıldıkları bir araştırmada herkesin farklı ağız, kas ve göz tipi ile oluşturulmuş farklı yüz ifadelerini değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuç olarak her kültürün kendine özgü belirleyici özelliklerine rağmen benzerliklerin daha ağır bastığı görülmüştür (Baltaş; 2002: 26) .

Ortak beden dili hareketleri, söz ettiğimiz evrensel sistemin varlığını gerçekten doğrulamaktadır. İnsanlar hangi kültüre ait olurlarsa olsunlar birbirlerinden nefret ettiklerinde aynı tepkileri verirler. Birisini dikkatle dinlerken yapılan ve onay anlamına gelen baş sallama hareketi veya uykumuz geldiğinde yaptığımız esneme ya da korktuğumuzda gözlerimizi açmamız, her kültürde aynı şekilde ifade edilmektedir. Bu ortak ifadeleri Altıntaş; Çamur (2001: 17) ‘birincil işaret sistemi’ diye isimlendirerek şu açıklamayı getirmektedir : “Birincil işaret sistemi, organizmanın en temel ihtiyaçlarından kaynaklanan haz ve acı yaşantılarını ve bu yaşantılara bağlı olarak ortaya çıkan duyguların bedendeki sinyalleridir.” Yani bir Amerikalının bedeninde, korku karşısında oluşan beden dili işaretleri bir Türk’ün veya Alman’inkinden farklı değildir.

Beden dilinin ortak bir iletişim aracı olmasından hareketle dil öğretimi alanındaki önemine değinecek olursak, günümüz dünyasındaki eğitsel, kültürel, ticari, sosyal sebeplerden kaynaklanan hareketlilikle beraber ülkeler arasında ciddi bir nüfus değişimi olmaktadır. Farklı ülkelerde yaşamak durumunda kalan insanlar gittikleri ülkenin dilini öğrenmek durumundadırlar. Dünyanın bugünkü konjonktürel durumunda, ülkemize gerek komşu ülkelerden gerekse farklı coğrafyalardan insanlar gelmektedir. Ülkemiz gerek kendi bölgesinde, gerekse dünyada daha saygın bir yere gelmekte ve bu sürecin devam edeceği görülmektedir. Özellikle dilimizin yaygınlaşması bu süreci daha da pekiştirecektir. Türk nüfuz alanına giren ülkelerin birçoğunda ülkemizde eğitim görmek ve bu bağlamda Türkçe öğrenmek arzusu önemli bir boyuttur. Gelişen ticari ortamla beraber ülkemize dışarıdan gelen ciddi bir nüfus hareketliliğinin olacağını görmek mümkündür. Ülkemize gelecek insanların ortak problemi ise dil öğrenimidir. Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda çok fazla bir geçmişimizin bulunmaması ve bu konuya gereken önemin verilmemesi de önümüzde duran handikaplardandır. Fakat son yıllarda ülkemize özellikle eğitim için gelen genç nüfus, devletimizi ve özel kuruluşlarımızı dil öğrenimi konusunda bir şeyler yapmaya zorlamıştır. Bu kapsamda üniversitelerin bünyelerinde kurulan dil öğretim merkezleri, Yunus Emre Enstitüsü ve özel kurumlar tarafından açılan Türkçe kurslarını saymak mümkündür. Fakat iyi niyetle yapılan bu gayretlerin amacına ulaşabilmesi için yabancılar Türkçe öğretimi adına donanımlı ve kaliteli öğretmenlerin yetiştirilmesi, gerekli ders materyallerinin oluşturulması, eğitim ortamlarının düzenlenmesi ve en önemlisi bu konuda akademik bir derinliğin oluşturulması son derece önemlidir. Çalışmamız bu noktada sözünü ettiğimiz bu akademik alana bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Özellikle farklı kurslarda yapılan gözlemlerde öğretmenlerin, öğrenci üzerinde son derece etkin olan beden dillerine dikkat etmedikleri gözlemlenmiştir. Bu durum dersteki iletişimde ciddi aksaklıklar meydana getirmektedir. Öğrencinin derse katılımını olumsuz etkilerken, motivasyonunu da düşürmüştür. Dolayısıyla Türkçenin zor öğrenilen bir dil olduğu intibâını oluşturmaktadır. Bu bağlamda beden dilinin olumlu şekilde kullanılmadığı ve kelime öğretimi esnasındaki işlevselliğinin fark edilmediği görülmüştür.

İletişimde beden dili kullanımı esastır ve iletişimi belirleyen ana öğelerden biridir. Eğitim, öğretim ortamları ise iletişimsel bir sürece dayanmaktadır. Beden dili ise

iletişim sürecinin etkinliğini arttırma bakımından son derece öneme sahip bir konudur. Sadece etkinliğini arttırmakla kalmayıp iletişim sürecinin doğru ve etkin işlemesi için de son derece gereklidir. Bu durum dil ğretiminde daha da önem kazanır. Dil ğretiminin amacına ulaşabilmesi için en etkili ve doğru iletişimin kullanılması gerekir. Beden dili ise bazen iletişimin parçası bazen ise iletişimin kendisi olarak bu sürecin temel yapı taşıdır. Çalışmamızda beden dilinin dil ğretiminde etkisi, doğru kullanımının önemi ve özellikle dil ğretiminde kelime öğretimine etkisi üzerinde durulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, yabancılara Türkçe ğretiminde beden dilinin etkin ve verimli kullanılmasının gerekliliği ve önemini ortaya koymaktır. Ayrıca ğretim esnasında etkin beden dili kullanımı sayesinde sağlıklı bir ders ortamı oluşturmak ve ğretim sürecini ideal hale getirmek araştırmamızın amacını oluşturmaktadır.

1.4. Araştırmanın nemi

Beden dili insanlar arasındaki iletişimin srebilmesinde büyük rol oynar ve beden dilinin kişiler arası iletişime olan etkisi tartışmasıdır. Bundan dolaydır ki insanlar sağlıklı iletişim kurabilmek için kullandıkları sözlü dili sürekli geliştirme çabası içindeyken bir taraftan da beden dillerini kullanmak, kullanırken geliştirmek ve karşılarındaki kişilerin beden dillerini anlamak için de zen göstermek durumundadırlar. Kaşıkçı, dilin çözümlenmesi ve değerlendirilmesini ele alarak beden dili kullanımı ile ilgili önemli noktaları şöyle belirtmektedir :

- Kendimizi ifade etmeyi kolaylaştırır.
- Karşımızdaki insanı daha kolay anlamamızı sağlar.
- Konuşmaya bütünlük katar.
- Kendimizin ve ilişkide olduğumuz insanların i dünyalarını anlamada önemli ipuçları verir (Kaşıkçı, 2002: 18). Kaşıkçı, bu belirleme ile beden dili kullanımının öneminden söz ederek, beden dilinin değerlendirilmesinin de önemini vurgulamaktadır. Beden dilinin kullanım amacını belirtirken yüz ifademizden, bakışlarımızdan, beden

hareketlerimizden ve duruşumuzdan yararlanarak hislerimizi belirttiğimizi söyleyebiliriz. Aynı şekilde karşımızdaki insanların kendileriyle ilgili fikirlerimizi onlara yine beden dilimiz ile iletiriz. Konuşmalarımızı beden dilimiz ile destekleyerek, söylemek istediklerimizin karşı tarafa sağlıklı bir şekilde ulaşmasını sağlarız. Beden dili ile birlikte insanların kendilerini ifade etmeleri daha kolay olur. Söz ile söylenenlerin yanında bedenimiz ile yaptığımız hareketler, söylediklerimizin içeriğini ve anlamını pekiştirir. Bu şekilde insanlar kendilerini daha net bir şekilde ifade ederken aynı zamanda karşılarındaki insanları daha iyi anladıkları görülür. Çünkü kendi beden dilini aktif olarak kullanan kişi, karşısındakinin beden dilini de çözme konusunda başarılı olacaktır. Önemli olan bir diğer nokta, sözlü ifadelerin, beden dili ile birlikte bir bütünlük oluşturuyor olmasıdır. Sözlü iletişim ile sözsüz iletişimin bütünlüğünden bahsederken, beden dilinin sözlü iletişimin ayrılmaz bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. İletişim sürecinde insan hem sözleriyle hem de bedeniyle karşısındaki kişiye hitap ederse, kurulan iletişimin başarısı o denli artar. Beden dili, Dökmen (2003: 28)'in de belirttiği gibi duyguların ifadesi olduğuna göre, beden dilimizin kullanımı ile hem kendimizin içerisinde bulunduğu ruh halini dışarıya yansıtırız, hem de karşımızdaki insanların ruh hali hakkında bilgi sahibi oluruz.

Çevremize gönderdiğimiz beden dili işaretleri sayesinde, çevremizdeki insanlar tarafından daha kolay anlaşılırız. Aynı şekilde biz de beden dili işaretlerinden hareketle çevremizi anlamaya ve bu şekilde içerisinde bulunduğumuz iletişim sürecini doğru şekilde yürütmeye çalışırız. Hogg'da (2007: 616) bu konuda; “ İletişim sosyal etkileşimin esasıdır... Gerçekten de iletişimin olmadığı bir sosyal etkileşim düşünmek neredeyse imkânsızdır.” diyerek iletişimin önemine değinir. İletişimin önemi kadar doğru şekilde yürütülmesi de aynı zamanda bir gerekliliktir. Bu gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda beden dilinin doğru, etkin ve yerinde kullanımının son derece önemli olduğunu görülür.

Beden dili ile ilgili farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlamaların ışığında kültürler arası beden dili farklılıklarını da içine alan geniş bir yelpazeyi incelemiş oluruz. Beden dili, sosyal birer varlık olan ve çevresiyle, ister sözlü olsun ister sözsüz, sürekli iletişim içinde olan insan için kendini doğru ifade etme ve diğerlerini doğru anlama sürecinde kullandığı en önemli kaynaklardan biridir. Karşımızdaki insanların bedenlerinin dillerini çözmeye başladığımızda onları daha iyi

anlarız. Demek ki beden dilini öğrenmek, en az bir yabancı dili öğrenmek kadar önemlidir. İnsanlar beden dillerini etkin olarak kullandıklarından ve beden dillerini bastıramadıklarından dolayı, onlar hakkında kesin bilgilere sahip olmak için bu dilin öğrenilmesi büyük yarar sağlamaktadır. Bedenin dilinin bilinmesi, hem kendimizi hem de karşımızdaki insanları daha doğru ve sağlıklı değerlendirmek için büyük öneme hâizdir.

İnsanlar çevrelerini algılayarak, kültürlerini ve buna bağlı olarak da dillerini kullanarak hareket ederler. Dil ile kültürün ayrılmaz bütünlüğü, bu noktada daha net olarak ön plana çıkmaktadır. Yabancı bir dil bilmek, yabancı bir kültürü de tanımak ve bilmek demektir. Dilini bilmediğimiz bir ülkeye gittiğimizde iletişim için ne yaparız? Kaşıkçı (2002: 17) bu soruya; “ Kullandığımız dilin dışında bilmediğimiz yabancı bir dille iletişim yapılan bir ülkeye gittiğimizde anlatacaklarımızı sözcüklerle anlatamadığımızda beden diline sarılırız.” diyerek cevap verir. Dilini bilmediğimiz bir ülkede insanların ister istemez beden diline başvurarak kendilerine bir çıkış yolu aramaları son derece doğaldır. Bu durum, iletişimde beden dilinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Bir başka açıdan beden dilinin önemi konusunda ise küçük bir çocuğa bakmak zorunda kalan veya dilini bilmediği bir ülkede yaşamak zorunda olanlar beden dilinin önemini daha iyi anlarlar (Apeltauer; 1996: 9). Bu gibi durumlarda yönümüzü bulmamıza yardımcı olacak tek şey beden dilimizdir.

Gerçekten de konuşmayı henüz bilmeyen küçük bir çocuk ile iletişim kurmanın en önemli yolu beden hareketlerinin okunması, anlamlandırılmasıdır. Hatta bununla ilgili özellikle Avrupa’da ve Amerika’da ortaya çıkan bir sektör dahi vardır. Bebek dili denilen ve bebeklerin beden dillerinden neye ihtiyacı olduğunu anlamaya çalışan bu alanda çalışan uzmanlar vardır. Anne adaylarına kurslar vererek, bebeklerin beden dilini nasıl anlamaları gerektiğini öğretirler. Bebeklerin ilk dönemlerinde dillerini hiç kullanamadığını düşünürsek, bu alanın ne kadar önemli olduğunu bir kez daha kavramış oluruz. Aynı şekilde yabancı bir ülkedeyken zora düştüğümüzde de yine bedenimizi kullanarak, halk arasındaki deyimleriyle ‘tarzanca’ iletişim kurarız. Bedenimizi kullanarak hangi durumda olursa olsun iletişim sağlayabildiğimize göre, bedenimizin dilinin iletişimdeki etkisi yadsınamaz. Kısacası beden dilimiz her türlü sözlü ifadeden daha üstündür. Telman; Ünsal’da (2005: 98) az önce ifade edilen ‘üstün olma’ ile anlatılmak istenenin altını çizmektedir : “Beden dili aslında insanların ne demek istedikleri

konusunda, dünyada konuşulan dillerdeki tüm sözcülerden daha fazla şeyi anlatır.” Çünkü bedenimiz sınırsız hareket gerçekleştirerek iletişime katkıda bulunur. Fakat buradaki üstünlükten kastın duyguların iletimi noktasında olduğunu vurgulamalıyız. Çünkü bir konu hakkında açıklama yapmak durumunda olduğumuzda, tâbiki mecburi olarak dilimizi yani sözlü iletişimi kullanacağız. Aksi halde açıklama yapılacak bir konuyu bedenimizle anlatmaya çalışmak çok tuhaf bir görüntünün ortaya çıkmasına neden olabilir.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki iletişimdeki en önemli unsurlardan biri de beden dilinin kullanımıdır. Hâlbuki insanlar iletişimde temel olarak sözel iletişimi esas alırlar. Bugüne kadar böyle temel bir yanlışın dil öğretimine de hâkim olduğu görülmektedir. Dolayısıyla beden dili kullanılarak yapılacak bir dil öğretiminde, öğretilen dildeki mesajın tam ve eksiksiz olarak kavranılması sağlanırken, dil öğrenimi de kolaylaşmış ve işlevsel hale gelmiş olacaktır. Bunun yanında iletişim süreci esnasında, öğrencinin psikolojik durumu da analiz edilerek eğitim ortamına katılması sağlanmış olacaktır. Böylece öğrencinin, öğrendiği dile karşı olumlu bir tutum kazanmasındaki en önemli unsur yerine getirilmiş olacaktır. Dolayısıyla dil öğretiminin olmazsa olmazı öğrencinin sürece sağlıklı bir şekilde dâhil edilmesidir. Bunun için de olumlu beden dilinin yanı sıra öğrencinin beden dilini anlayabilecek yeterliliğe de sahip olmak gerekmektedir.

1.5. Varsayımlar

- 1.Yabancılar Türkçe öğretiminde beden dilinden yararlanılmaktadır.
- 2.Yabancılar Türkçe öğretiminde beden dilinin kullanılması durumunda, kelime edinimi ve kullanımı ile ilgili başarı oranı artmaktadır.
- 3.Beden dili kullanılarak dil öğretimi yapmak için bazı temel bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın kapsamı başlangıç düzeyindeki Türkçe öğrenen yabancı öğrencileri kapsamaktadır.
2. Araştırma yabancılara Türkçe öğretimi derslerinde kullanılacak beden dilinin kelime öğretimi üzerindeki etkisi ile sınırlıdır.
3. Araştırma değişik ülkelerden random yöntemi ile seçilen otuz kişilik denek grubu ile sınırlıdır.
4. Araştırma modeli bir öğretmen tarafından uygulanmıştır.

2. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

2.1. Yabancı Dil Öğretim Bağlamları ve Türkçe Öğretimi

Yabancı dil öğretiminde kültür önemli bir yer tutmaktadır. Dil, kültür aktarımının en önemli ve vazgeçilmez aracıdır. Belirli bir kültür çevresinde dünyaya gelen fert, içinde yaşadığı toplumun ifade biçimlerinden etkilenerek düşünce dünyasını oluşturur. Zaten bir toplumun düşünce yapısı hakkındaki en önemli veriyi o toplumun dili kullanma gerekliliğinden elde ederiz. Toplumun dil ve kültür ilişkisinin rolünün yanında, bireyin psikolojik ve sosyolojik tutumları da etkilidir (Doğru; 1996: 23). Dil ve kültür iç içe geçmiş iki yapıdır. Dil öğretiminin kültürel boyutu bu kapsamda ciddi bir önem arz etmektedir.

Yabancı dil öğreniminin kültürel bağlantıları üzerine birçok çalışma yapılmış ve konunun önemi irdelenmiştir. Sözelimi Özil (1991: 96); “ Yabancı bir dil edinme, ana dilimizdeki kavramların, anlatımların karşılığını o dilde bulup kullanma değildir. Çeşitli toplumların, dünyaya bakış açılarına, düşünme ve değer sistemlerine açılan bir kapıdır yabancı dil.” derken, yabancı dilin, yeni bir kapıdan farklı bir dünyaya girmek olduğuna değinir. Tapan (1995: 156) konuya daha farklı bir açıdan yaklaşarak öğrencinin birikimine ve ufkuna odaklanarak der ki: “Yabancı dil öğrenmek bir dünyayı, yabancı bir kültürü de anlamak demektir. Yabancı olanı anlamaya, çözmeye çalışmak ise öğrenciye düşünce ve bilgi zenginliği kazandırarak onun dünyaya bakış ufkunu genişletir.”

Yabancı dil öğretimi salt bir dili öğrenme/öğretme işi değildir. Aynı zamanda bir dil öğrenilirken o dilin kültürü de öğrenilir. Dil öğretimi esnasında kültürel yapılara sık sık göndermeler yapılmak durumundadır. Dilin kültürle iç içe geçmişliği bu durumun en büyük nedenidir.

Yabancı dil öğrenme uğraşı aynı zamanda yabancı bir kültürü de anlama/tanıma uğraşı demektir. Tapan (1990: 55) ise bu konuda daha çok öğretim sürecine odaklanarak şunları söyler:

“Yabancı dil öğretimi amaç- kültür gözetilerek verilmelidir. Öğrenci ancak bu yolla, o dili konuşan ülkenin kendine özgü, kültürü ve değerleriyle amaç dili iyi bir şekilde kavrayabilir. Yabancı bir dili öğrenmeye başladığımız zaman yabancı bir dünya ve yabancı bir kültürle karşılaşırız. Yabancı dil öğretimi aynı zamanda kültür öğretimidir. İnsanlar ait oldukları toplumun ve o topluma ait kültürün kelime ve kavramlarıyla kendilerini ifade ederler. Bütün kelime ve kavramların arkasında bir kültür geçmişi vardır. Bu sebeple öğretilen dilin, toplumun yapısı ve sosyal değerleri dikkate alınmalıdır. Bir dili kendi mantığının dışında öğretmek, o yabancı dili öğrenmeyi zorlaştırır.”

Dil öğretimi konusunda kültürün önemine dikkat çeken başka görüşler de vardır. Örneğin Nurlu (2011: 1) bu konuda şunları ifade eder: “ ... dil öğretiminde yalnızca dil bilgisi kurallarının yeterli olmadığını ve dilin uygulama alanı olan toplum ile ilişkiye girilmesi gerektiğini belirtmeliyiz.” diyerek dil ve toplum arasındaki ilişkiye gönderme yapar. Bir dilin işlevsel bir şekilde kullanılması noktasında ise Nurlu (2011: 1) görüşlerine şöyle devam eder: “ Zirâ bir dilin kurallarını öğrenmek, o dili anlamak veya konuşmak anlamına gelmez. O toplumun hayat anlayışını kavramak, inanç ve değer yargılarını bilmek, bakış açısını yakalamakla ancak o toplumun dilini öğrenmek mümkün olur.”

Yabancı dil öğretiminde amacın, öğrenciye dilin nasıl kullanılacağını gösteren belirli kuralları bir bütün olarak dayatmak yerine, öğrenilen dilin günlük hayatı kolaylaştıracak ve sürdürecektir bir işlevselliğe sahip olması gerekir. Bununla ilgili bildirimsel yaklaşımı esas alan Tapan (1995: 10) dilin kullanımının gündelik hayattaki önemine dikkat çekerek: “Bildirimsel yaklaşımı yönlendiren temel düşünce, kişinin yabancı dilin kullanıldığı toplumun gündelik yaşamında, çeşitli durumlarda karşılaşacağı bildirimsel gereksinimlerini nasıl giderebileceğini öğrenmesi ve dil yoluyla eyleme geçme yetisini kazanabilmesidir.” ifadelerini kullanır.

Bildirimsel kavramının ne olduğu konusuna açıklık getirmek istediğimizde ise Vardar (1982: 43)’a göre: “ Sözcüğün en genel anlamıyla bildirimsel, bir kişi ya da yer ile bir başka kişi ya da yer arasındaki bilgi alışverişi, karşılıklı olarak bildirimsel bulunma eylemidir.” şeklinde tarif etmek mümkündür. Bildirimsel öğretim ile kültürel öğelerin iç içe geçmiş olduğunu görmek mümkündür. Bu kapsamda yapılan

çalışmalarda kullanımsal bakıştan yararlanıldığı görülmektedir. Bununla ilgili Polat (1990: 86) şu görüşleri ifade etmektedir:

“Dilin bir bildirişim aracı olarak öğretimini  ng ren kullanımsal bakışa göre, yabancı dil  ğretim izlencesinin uygulamada başarılı olabilmesi için yabancı dilin kim olarak, hangi bildirişim nedeniyle, nerede ve ne zaman kullanılacağının önceden saptanmış olması gerekir. Diğer bir deyişle kullanımsal bakış, amaç belirleme çalışmalarında  ğretilcek olan yabancı dilin hangi bildirişim bağlamında ya da durumunda kullanılacağının tüm boyutları ile ayrıntılı bir biçimde betimlenmesini bir zorunluluk olarak görür.”

Kültürlerarası bildirişimi kazanmak, kültürlerarası öğrenme yoluyla gerçekleşir. Bir dili öğrenirken aynı zamanda bir kültürün öğretiminin yapıldığı da unutulmamalıdır. Dolayısıyla kültürün  ğretimi ve dilin  ğretimi paralel iki süreci ifade etmektedir. Polat (1990: 69-70) da : “ Yabancı dil öğrenme... bir başka kültürü tanımadır. Yabancı kültürle yoğun bir hesaplaşma, yabancı dil öğrenen kişiye kendi kültürü üzerinde de bilinçle düşünmeye götürür. ... Kültürlerarası bildirişimin, anlaşmayı amaçlayan yabancı dil  ğretimi ile  n yargıları ve yanlış anlamaları ortadan kaldırdığını söylemek mümkündür.” diyerek üzerinde durduğu nokta, kültürel kaynaşmayı sağlama açısından, yabancı dil öğreniminin ciddi katkıları olduğudur. Gerçekten de kültürel ilişkilerin sağlıklı bir zeminde kurulması ve yürütülmesi için yegâne etmenlerden birisinin de ilişki kurulmak istenen dilin öğrenilmesinin olduğunu ifade etmek gerekir. Bu kapsamda Avrupa Birliği’nde yürütülmekte olan projeler örnek gösterilebilir. Öğrenci değişim programları, Avrupa Dil pasaportu gibi projeler özellikle yabancı dil öğrenimini teşvik ederek  ye ülkeler arasında kültürel bir yakınlık kurmayı amaçlamaktadır.

Yabancı dil  ğretim sürecine odaklandığımızda, yabancı dil öğretiminin bütün ülkelerde aynı yöntemle olamayacağı uygulamalarla kendini göstermektedir. Bu durumda kültürel farklar, eğitim ortamları gibi birçok durum sayılabilir. Yabancı dil  ğretimi, her ülkenin kendi koşullarına uygun, yerel ders malzemeleriyle veya öğrencilerin özelliklerine uygun bir şekilde verilmelidir. Bu konuda bazı görüşler ortaya konulmuştur. Sözgelimi Tapan (1995: 11) bu konuda  ğrenci odaklı ders düzenlemesinden bahsederken şunları söylemiştir. “ ğrenme-öğretme amaçları ve buna bağlı olarak ders içerikleri belirlenirken aşağıdaki çizelgelerin gösterdiği doğrultuda

öğrenci özellik ve gereksinimlerinin çözümlenmesi gerekmektedir.” diyerek aşağıdaki çizelgeyi oluşturmuştur:

Yabancı Dil Öğretiminde Öğrenci Odaklı Ders Düzenlemesi

Öğrenme Koşullarının Belirlenmesi

Amaçların Belirlenmesi

Öğrenci öğrenme sürecine neler getiriyor?

Öğrencinin yabancı dilde bildirişim

(Deneyim, bilgi, ilgi, kültürel özellikler, öğrenme gelenekleri, vb.

yetisini elde edebilmesi için neler gerekli?

(Yabancı dil öğretiminin eğitsel ve kullanımsal boyutları.)

Yabancı dil öğrenim sürecinde bir taraftan öğretimin kullanımsal ve eğitsel boyutu göz önünde bulundurulurken diğer taraftan da öğrencinin ve öğretim ortamının özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrenilen dilin günlük hayattaki kullanımına göre öğrenilmesi öğretimin amacına ulaşması için de önemlidir. Çünkü günlük hayatta rahatlıkla kullanılamayan dil işlevsel değildir. Dilin işlevsel olarak kullanılabilmesi için sadece sözcükler yetmemektedir. Sözcükler bağlamında kültürel beden dili üzerinde de durulmalıdır. Böylece öğrenilen dil ile daha doğru ve işlevsel bir iletişim kurulmuş olur.

Bir dilde kullanım becerisini ve güveni geliştirmenin, o dili çalışmaktan çok o dili doğaçlama olarak rol yapmaktan geçtiğini savunan Heathcote ve Bolton’a (Özışık; 2004: 41) göre : “Örneğin garson rolünü oynayacak bir öğrencinin, daha önceden duruma uygun ne kadar ifade bilirse bilsin bunları doğaçlama bir ortam içinde ifade etmesi, dilini çok daha canlı ve gerçekçi bir hale getirir. Bu öğrenme biçimi ile öğrenci dili daha fonksiyonel ve kalıcı öğrenmiş olur.” diyerek öğrenim sürecinde dramının üzerinde durduğunu görmekteyiz. Çünkü dramada dilin günlük hayattaki kullanım şekline göre canlandırma yapılması gerekir ve öğrenilen dil daha işlevsel hale gelir. Aksi halde yabancı dil öğretiminde kültürel öğelerin gerektiği gibi verilememesi

durumunda kişiler kendi kültürlerinin bakış açılarıyla hareket edecek ve bu da iletişimde kopukluklara neden olacaktır. İletişim aksaklıkları ile karşılaşmamak için yabancı dil öğrenen kişilere öğrenilen dilin kültürel yapısı ve günlük hayattaki dilin kullanım şekline göre eğitim verilmelidir. Böylece yabancı dil öğrenen kişi farkına varmadan edindiği düşünce ve davranışlarına, dışarıdan bakabilecek ve daha nesnel değerlendirebilecektir.

Dil öğretimi, sadece bir dilin salt gramer yapısının, dil bilgisinin veya kelimelerin anlamsal karşılıklarının öğrenilmesi değildir. Dil öğretiminin en önemli parçalarından birisini de dilin ait olduğu kültürle ilişkisinin öğrenilmesi oluşturur. Bu bağlamda dil öğretimi yapılırken kültürel öğelerin öğrenilmesi ve dilin günlük yaşamdaki kullanımının sağlanması son derece önemlidir. Böylece öğrenilmek istenen dil, amaç ve hedeflere uygun şekilde öğrenilmiş olup, günlük hayatta istenildiği şekilde icra edilerek iletişim ortamının oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Bunun sonucunda da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi hem işlevsel olarak öğretilmiş olacak hem de öğrenenler tarafından günlük hayatta kullanılması sağlanmış olacaktır.

3. BÖLÜM

İLETİŞİM

3.1. İletişim

Hayatımızın her aşamasında başvurduğumuz iletişim, kimi zaman kendimizi ifade etme aracı, kimi zamanda sosyal hayattaki paylaşımlarımızın temelini oluşturmaktadır. İletişimle ilgili birçok tanım ve değerlendirme yapılmaktadır. İletişim kelimesinin Fransızca kominikasyon sözcüğünden değiştirilerek dilimizde kullanıldığı, kominikasyonunda Latince ‘communis’ yani ‘ortak’ kelimesinin karşılığı olduğu bilinmektedir (Telman; Ünsal, 2005: 19).

İletişim kavramını ile ilgili yapılan birçok tanımda, insanın varoluşsal gerçekliğiyle iletişim kavramının paralellik arz ettiği görülmektedir. Var olduğunu ispatlamak isteyen insan bir paylaşımda bulunmak durumundadır. Bir paylaşımda bulunmanın en doğal yolu ise iletişim kurmaktır. Oskay (2001: 1)’da bu konuda; “İnsanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan, insana özgü bir olgudur.” diyerek, iletişimin daha çok insanı ilgilendiren tarafına dikkat çekmektedir. Zıllıoğlu (1996: 6) ise iletişimi “... bir başkasıyla konuşmadır, televizyondur, gazetedir, yazınsal bir eleştiridir, saç biçimimiz, giyim biçimimiz, mağara duvarındaki resimdir.” sözleriyle tanımlayarak iletişimdeki unsurlara dikkat çekmektedir. Baltaş (2002: 19) ise “iletişim, duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılmasıdır.” tanımını yaparak iletişimdeki esas amacın aktarım olduğunun üzerinde durmaktadır.

Erdem (2009: 28) iletişimin yedi farklı tanımını kısaltarak şöyle belirtmiştir:

- 1-İletişim, duygu ve düşüncelerin karşılıklı alışverişidir.
- 2-İletişim, anlamaktır.
- 3-İletişim, etkileşimdir.
- 4-İletişim, duygu ve düşüncenin aktarılmasıdır.
- 5-İletişim, paylaşımdır.
- 6- İletişim, gönderilen mesajın hedefteki etkisidir.
- 7-İletişim, kişinin kişiyi etkileme sürecidir.

İletişim, aslında hem bireysel hem de toplumsal bir süreçtir. Bir başka ifadeyle iletişim, iki insanı ilişki içine sokan psikososyal bir süreçtir. Çünkü belli bir etkileşime, belli bir paydaşıma geçebilmeniz için birden fazla kişiye ihtiyacınız vardır. Bu durumda iletişimi toplumsal süreç içerisinde değerlendirmemiz gerektiği fikrine varabiliriz.

İletişimin en yaygın olan tanımı ise;

-Bilgi kaynağı

-mesaj

-kanal

-mesajı alan (alıcı)

-geri bildirim (dönüt), gibi ögelerin birleşmesiyle ortaya çıkan süreçtir (Ergin, Birol; 2001: 25). Bu tanımdan hareketle iletişimin, bütünlük ifade eden bir yapının içindeki unsurların bir araya gelmesinden oluşan bir yapı olduğu görülmektedir.

İletişimin zaman içindeki gelişim sürecine baktığımızda ise epey değişiklik göstermiş olduğunu görmekteyiz. Özellikle son yüzyılda iletişim dünyası içerisinde bir devrim yaşandığını söylemek mümkündür. İletişim tarihiyle ilgili çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Bunlardan birinde Baldini (2000: 5) ise iletişimin tarihine değinerek ve iletişimin gelişim sürecine dikkat çekerek; "... zaman içinde birbirini izleyen üç temel devrimle karşılaşırız; Chirografik devrim (İ.Ö. 4. yy. da yazının bulunmasını izleyen), Gutenberg devrimi (15. yy. ortalarında matbaanın bulunmasını izleyen) ve elektrik ve elektronik devrimi (telgraf, radyo ve televizyonun bulunması)." şeklinde iletişim tarihini üç büyük kısama ayırarak değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Nurdoğan ve diğerleri (2003: 265) de bu konuya açıklık getirerek : " Bu devrimlerden 'Chirogafi' ile sözsüz ses anlamına gelen yazılı iletişim, Gutenberg devrimi ile matbaanın icat edilmesiyle baskı yoluyla bilginin aktarılması, elektronik devrim ise bilginin daha hızlı bir şekilde televizyon veya radyo gibi iletişim araçlarıyla aktarılması keşfedilmektedir." Bugün ayrıca bu iletişim araçlarına interneti de eklemek gerekir. Her devrim beraberinde farklı bir yaşam şekli ve kültür oluşturmaktadır. Bugüne göre değerlendirdiğimizde iletişim olanakları yaşam şeklimizi temelden etkilemekte ve değiştirmektedir. İnsanlar çok farklı coğrafyalarda, ülkelerde yaşasalar bile iletişim olanakları sayesinde birbirleri hakkında bilgi sahibi olabilmekteler ve bu durumda daha

çok ortak yaşam alanları oluşturmayı beraberinde getirmektedir. Eğitim olanakları, ticaret fırsatları gibi birçok örneği bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

İletişim kavramının temelinde, anlatmak ve anlaşılmak kavramları yatmaktadır. Baltaş (2002: 19)'ın şu düşüncesi bu iki kavrama açıklık getirmektedir:

“ İnsanlar arası iletişimler temel olarak duygu ve düşünce alışverişini yürütme düzenleridir. Burada ana öge ‘anlatmaktır’. İletişim kuran ve başlatan kişi kendisini, duygu ve düşünce dünyasını, ilişkilerini, ilişkilerinin kendisindeki karşılıklarını, karşısındakine açıklamak ister. Kişilerin anlatma eylemlerinin iletişim açısından amacı ‘anlaşılmaktır’.

İletişim ve etkileşim iç içe geçmiş iki yapıyı oluşturmaktadır. Etkileşimin olması için iletişim olması gerekir. İletişim kurmak için zaman zaman bazı nesneleri kullanırız. Bunlar sadece iletişimin parçasıdır, yani iletişimin kendisi değildir. Çünkü iletişimin temelinde yatan duygu anlatmak ve anlaşılmaktır. Bu nesneler ise bu iki duygunun aktarımına yardımcı olurlar.

İletişim denilince akla sadece sözle kurulan iletişim gelmektedir. Halbuki sözsüz olarak gerçekleştirdiğimiz birçok iletişim vardır. Sözgelimi bir yolculuk esnasında yanınızda veya karşınızda oturan biriyle sözel iletişim kurmama isteğiniz çeşitli sözel olmayan işaretlerle ifade edilebilir. Kitap veya gazete okumaya devam ederek yada candan dışarıya bakarak iletişim kurulmasını engellemek mümkündür. Bu davranış ile sessiz kalarak ve yapmakta olduğunuz eylemi sürdürerek ‘ Seninle konuşmak istemiyorum.’ mesajını karşı tarafa ulaştırmış olursunuz ki bu şekilde bir iletişim sağlanmış olur ve siz hiçbir sözcük kullanmadan anlamlı bir mesaj iletirsiniz. Dolayısıyla iletişim çok yönlü bir olgudur ve sadece sözcüklerle yapılan bir eylem değildir. İnsanın kendini anlatabildiği her durumu iletişim kapsamında incelemek mümkündür.

İletişim, insan hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü insan ‘anlatmak’ ve ‘anlamak’ ister. İnsan, sosyal bir varlıktır ve toplum içinde değer ve anlam kazanır. Buradan hareketle, iletişim konusundaki kritik ifadeyi ‘anlaşmak’ olarak değerlendirebiliriz. Bu süreçte insanoğlu, farklı birtakım yollar kullanır. Fakat bu yolların her birisinin varmak istediği yer yine aynı noktadır. Dolayısıyla insan

yaşamının en önemli ögesi olan iletişimi anlamaya çalışmak, bizatihi insanı anlamaya çalışmak demek, olacaktır.

3.2. İletişimin Önemi

İletişim, hayatımızın temelinde yer alan en önemli ihtiyaçlarımızdan biridir. Dolayısıyla iletişimi doğru ve sağlıklı kullanmak insanoğlu için son derece öneme sahip bir konudur. İletişim çok yönlü bir yapıdır. Bu yapının oluşumunda farklı olgular söz konusudur. İletişim kurma esnasında bu olgular ne kadar fazla kullanılabilirse, iletişimin daha sağlıklı ve başarılı yürütülmesi sağlanmış olur.

Günlük hayatımızı düzenlemede iletişimin rolü çok önemlidir. İletişim kavramı, temelde bilgi alışverişi sürecine işaret etmekte olup, sosyal birer varlık olan insanlar arasındaki bilgi alışverişini sağlamayı amaçlar. Bilgilendirme, denetleme, yönlendirme, bilgi ve becerileri iletme, eğitme, duyguları dile getirme, toplumsal ilişki kurma, sorun çözüp kaygıyı azaltma, eğlendirme ve uyarmayı da iletişimin temel işlevi sayabiliriz (Hardig; 1997: 25).

İyi iletişimin temelinde ‘farkında olma’ kavramı yatar. İç ve dış dünyanın detaylarının farkına varmak çok önemlidir. İyi bir iletişimci kendisini çok iyi tanır. Bununla beraber karşısındaki kişileri de çok iyi analiz eder. Karşısındaki kişinin farkında olan kişi, onun davranışlarının ne anlama geldiğini, deneyim ve yaşantılarının ne olduğunu anlar. Yüz ifadeleri, bedenin duruşu, ses tonu, karşıdakinin iç dünyası hakkında ipuçları çıkarmasına yardımcı olur. Bu şekilde daha sağlam ve etkili bir iletişim kurabilir.

Erdem (2009: 31) başarılı bir iletişim için dört alana dikkat edilmesi gerektiğini söyler:

- 1-İletişimde ilk dakikayı önemseyin.
- 2-İletişime duygu katmayı unutmayın.
- 3-İnsana değil, insanla iletişim kurun.
- 4-Sözsüz iletişim unsurlarını ihmal etmeyin. Beden dili ve ses tonu çok önemli unsurlardır.

Başarılı bir iletişim için daha farklı görüşler de ortaya koymak mümkündür. Bir iletişim sürecinde vermek istediğimiz mesaj, alıcıya ait ne kadar farklı duygu organına ulaşırsa, anlatım o ölçüde başarılı olacaktır. Bu sebeple, görme, işitme, dokunma gibi faktörlerin iletişimde yer alması, mesajın gücünü artırır. Dolayısıyla anlatmak istediğimizi daha kesin ve doğru olarak ifade etmiş oluruz.

Doğru bir iletişim kurarken amacımızı iyi belirlemeliyiz. Bunun için de iletişim kurmadan önce bazı sorulara cevap verilmesi gerekir:

1-Ne söylemek istiyorum?

2-Ne zaman söylersem karşımdakinin iletişim kanalları açık olur?

3-Nerede iletişimi başlatsam yerinde olur? (Erdem; 2009: 30).

İletişim kurulmadan önce bu soruların sorularak iletişime geçilmesi, daha doğru ve sağlıklı bir iletişim ortamı oluşması için gereklidir. Tâbi günlük hayatta çok defa bu soruları düşünmeden iletişim kurarız. Bu şekilde olması da normaldir. Fakat önemli bir durumda, sağlıklı ve doğru iletişim kurmaya ihtiyacımız olduğu durumlarda iletişim öncesi farkındalık oluşturan bu soruları sormaya ihtiyacımız olduğu bir gerçekliktir ve bu sorular kapsamında iletişimde varılmak istenen hedefe çok daha kolay varılacaktır.

İletişim kurulurken ilk izlenim çok önemlidir. Araştırmacılar başarılı bir iletişimde başlangıç ya da ilk dakikanın çok önemli olduğunu söylemektedir. İlk etkileşim sonucunda edilen ilk intiba iletişim sürecinin gelişimini direkt etkileyecektir ve iletişim sürecinde belirleyici olacaktır. Bu etkiyi yaratan faktörler, karşılaşılan kişinin beden dilinden, kullandığı kelimelerden ve taşıdığı aksesuardan, içinde bulunduğu fizik ortam nesnelere kadar geniş bir dağılım gösterir. İşte bütün bu faktörlerin bileşkesi ‘algılayan kişinin değerlerinde bir yer bulur ve o çerçeve içerisinde yorumlanır (Batlaş; 2002: 19). Algılayan kişi, kendi dünya görüşü ve toplumsal yargılar çerçevesinde karşıdaki kişiyi değerlendirecektir. Bu süreçten sonra kişi karşıdaki kişiye zihninde bir etiket yapııştırarak, ilerleyen süreçte muhatabını bu zihinsel çerçeveye göre değerlendirmeye devam edecektir. Bu değerlendirme çoğunlukla ilk izlenim sonucunda oluşan ilk intibâya göre böyle devam ederken zaman zaman da bu durumun dışına çıkıldığı da görülmektedir.

Bu konuyu günlük hayattaki şu ifadelerle örneklemek mümkündür : ‘Duruşundan hiç hoşlanmadım.’ , ‘Bakışını sevmedim.’ , ‘Bir görüşte kanım ısındı.’ , ‘İlk gördüğümde vuruldum.’ , ‘Ben onu gördüğüm an işe yaramaz olduğunu anlamıştım.’ gibi değerlendirmeler o kişi ile gelişecek iletişimin temelini oluşturur. İlk algılarımızın oluşturduğu yargının, iletişim biçimimizde ve o kişiye attığımız değerlerde önemli bir rol oynadığı bilinir (Batlaş; 2002: 20). Dolayısıyla iletişimdeki ilk etkileşim çok önemlidir. Genellikle insanlarla ilk tanışmamızda onlar hakkında bir hükümde bulunuruz. Bunu bazen farkında olarak yaparız bazen de farkında olmadan yaparız. Fakat o kişiyi algılamamız ve ona karşı davranışlarımızı bu ilk etkileşim büyük oranda belirler.

İletişimdeki başarısızlıkları sadece ilk izlenim kapsamında değerlendirmek doğru olmaz. Eğer kurmuş olduğumuz iletişimde başarısız bir durum söz konusuysa bunun dört sebebinden söz edilebilir:

- 1-Mesaj uygun ses tonuyla gönderilmemiştir.
- 2-İletişim için seçtiğiniz alan gürültüdür.
- 3-Kasten cevap verilmemiştir.
- 4-Mesaj anlaşılmamıştır (Erdem; 2009: 30).

İletişim sürecinde, ortaya çıkan problemin doğru tespit edilmesi gerekir. Bu konuda farklı görüşler dile getirilmekle beraber, Alkış (2009: 19)’ta bu yaklaşımlara başka bir açıdan bakarak, sağlıklı bir iletişim için farklı bir noktaya dikkat çekerek; “Başkası ya da çevremiz ile kuracağımız iletişim ve ilişki önce kendi içimizde başlar. İçsel iletişim kişinin kendi kendisi ile konuşması, kendini dinlemesi, anlaması, sorgulaması, kendisiyle barışık olması, sevmesi olarak düşünebiliriz.” diyerek iletişimde kişinin kendisine daha büyük bir rol yükler. Yani iletişim sürecinde bir problem oluşması durumunda, problemi önce kişinin kendisinde araması gerektiğini söylemektedir. Bu durum iletişimi kolaylaştırmak adına kişinin sağlıklı ve olumlu bir ruh haline gönderme yapmaktadır. Alkış (2009: 25) yine devamla şunları ifade eder: “Ne kadar gizli cephelerimizi açarsak o kadar korkularımızın üzerine gideriz. İnsan korkularının üzerine ne kadar çok giderse o kadar çok kendisi ile barışık olur. İnsanlar ne kadar dışa dönük olabilirse o kadar gizli cephelerini açarlar. İyi bir iletişimci ve kendimiz ile barışık olmak için iki temel etkeni zorlamalıyız :

- 1-Dışa dönük insan olmak
- 2-Eleştiriye açık insan olmak.”

İletişim günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır ve hayatımızın tam merkezinde yer alır. Doğru ve etkili bir iletişim hayatımızın akışını olumlu etkileyecektir. Aksi halde ise günlük hayatımızda problemlerle karşılaşmak durumunda kalacağız. Dolayısıyla bir iletişim sürecini problemsiz ve kazasız atlattmak için, öncelikle bu süreci kendi içimizde değerlendirmek durumundayız. İletişim süreci esnasında ise sürecin doğru okunması ve yönetilmesi önemlidir. Böylelikle iletişimin sonunda amaçladığımız hedefe varmak daha kolay olacaktır.

3.3. Sözlü ve Sözsüz İletişim

İster kitle iletişimi olsun, ister kişiler arası iletişim olsun, tüm bu sıralanan iletişim biçimlerinin temelinde iki kavram vardır. Bunlar sözlü iletişim ve sözsüz iletişimdir. Özellikle insanlar arası ilişkilerde bu iki iletişim biçimi kullanılmaktadır. Sözlü ve sözsüz iletişim arasındaki ayırım için sözlü iletişim akıl, mantık ve düşünceyi; sözsüz iletişim ise duyguları ve ilişkileri en etkili ifade etme aracıdır (Altıntaş; Çamur, 2004: 12). Sözlü iletişim ve sözsüz iletişim farklı özelliklerinden ve işlevlerinden ötürü her ne kadar ayrı başlıklar altında değerlendirilse de temelde birbirini tamamlayan iletişim türleridir. Başka bir ifadeyle sözlerle söylenenlerin beden hareketleri ile desteklenmesi anlamı güçlendirirken, diğer taraftan beden hareketleri ile aktarılanların içeriğinin belirlenebilmesi için de sözlerin varlığı önem taşımaktadır (Hardig; 1997: 2003). Dolayısıyla sözlü ve sözsüz iletişimi bir bütünün ayrılmaz iki parçası gibi düşünmek mümkündür.

3.3.1. Sözlü İletişim

Sözlü iletişimi; insanların karşılıklı iletişimde bulunurken çıkardıkları seslerle ve dil aracılığıyla gerçekleştirdiği iletişim biçimidir, şeklinde tarif etmek mümkündür.

Sözlü iletişimin iki temel kavramı vardır. Bunlar konuşma ve dinlemedir. Sosyal yaşamda, gün içinde insanların en fazla kullandıkları iletişim biçimidir. Bu iki kavramın sağlıklı kullanılması halinde iletişim problemsiz yürümektedir. İletişimde anlatmak istediğimiz mesajı iletmek için sözlü iletişime ihtiyaç duyarız.

3.3.1.1. Konuşma

İletişim kurmada en temel araçlardan biri de dilimizdir. Dilimizi kullanırken de en sık başvurduğumuz kaynağımız konuşmadır. Konuşma için, beyinden başlayarak vücudumuzdaki birçok organın birbiri ile uyum içinde çalışması ile oluşan bir yetenek, alışkanlık, beceri ve sanat tanımlaması yapılabilir (Yalçın; 2002: 97). Bir başka tanımlamaya göre ise; duygu, düşünce, tasarım ve isteklerin sözle bildirilmesidir (Sever; 2004: 22). Başka bir deyişle bir konunun zihinde tasarlandıktan sonra karşımızdakine sözle iletilmesi işidir.

Kişinin toplumla ilişki kurmasını, topluma kendine ifade edebilmesini sağlayan en etkili araç, konuşmadır. Konuşma ile verilen mesajlar, söz ve ses olmak üzere ikiye ayrılır (Altıntaş, Çamur; 2004: 50). Söz ile ifade edilen sözcükler ve onların anlamlarından oluşan bütünlüktür. Ses ise sözcükleri söylerken yapılan tonlama, telaffuz, ritim ve şiddet olarak açıklamak mümkündür.

Sözcük seçimi ve ses tonu başta olmak üzere konuşma için önemli olan unsurlar bulunmaktadır. Bunlar, konuşma ve işitme ile ilgili fizyolojik durum, vurgu, içerik, simgesel dil ve mizah kullanımı, hız, telaffuz, ses perdesi, hedefe yönelik konuşma, üslup-tarz, anlamlılık, zihinsel etkinlik ve kalıplardır (Telman, Ünsal; 2005: 79). Konuşana özgü olan bu unsurların hepsi konuşmanın biçimini ve içeriğini belirlemede önemli rol oynar. Bu kapsamda konuşma karakterimizin psikososyal süreç içerisinde önemli bir yeri vardır. İnsan karakteri hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır. Korku, öfke, mutluluk gibi duygular bu hislerin konuşma tarzı ve yüz ifadeleriyle nasıl ifade edileceğini kontrol eden beyinde ortaya çıkar. Bir kişinin ses tonu, duruş biçimi ve yüz ifadeleri beynin anlaşılması güç iletiminin bir sonucudur (Glass; 2008: 49). Son zamanlarda yapılan bir araştırmaya göre, beyinde bulunan kafatası sinirlerinin hem yüz ifadelerini hem de vokal ifadeyi kontrol ettiği ortaya çıkmıştır. Bu, yüz ifadelerimizi

harekete geçiren aynı kronyal uyarının aynı zamanda vokal ifadelerimizi de kontrol ettiği anlamına gelir (Glass; 2008: 51). Duygularımızı ne kadar saklamaya çalışırsak çalışalım, gerçek duygularımız hem yüz ifadelerimizden hem de sesimizin tonundan sızıntı yapacaktır.

Konuşmanın daha etkin ve akılda kalıcı olabilmesi adına dramayla desteklendiğini görmek de mümkündür. Özellikle öğretmenlerin derslerde kullandıkları metodlar içerisinde, son zamanlarda drama etkinliklerinin önemi bir kat daha artmaktadır. Çünkü anlama ve anlatma unsurlarının bir arada kullanılmasına fırsat veren bu yöntem, katılımcılığın yanında yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi gerçekleştirmektedir (Aytaş; 2003: 37). Dolayısıyla konuşma, iletişimin sürecinde kullandığımız vazgeçilmez bir unsur iken aynı zamanda iletişim sürecini belirleyen ve etkileyen bir temel bir iletişim kaynağıdır.

3.3.1.2. Dinleme

İnsanlar, günlük yaşamlarını sürdürebilmek için birbirleriyle iletişim kurmak zorundadırlar. Bunun için de çeşitli iletişim kurma yöntemlerini kullanırlar. Bu yöntemlerden en çok kullanılanı, konuşma yoluyla kurulan iletişimdir. Bu durumda bireylerden birisi konuşmak, diğeri ise dinlemek zorundadır.

Araştırmacıların dinleme üzerine farklı tanımlar yapmalarına rağmen tanımların hemen hepsi aynı ortak noktaya temas eder. Bu tanımlardan birkaçı şöyle sıralamak mümkündür. Konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir (Demirel; 1999: 33). Diğer bir tanımda; dinleme, dinleyicinin önce söylenenlere, sonra söylenenler arasında bağlantı kurma ve iletişim içindeki işlevini anlama yeteneğidir (Temur; 2001: 61).

Dinleme, kulağa gelen seslerin anlamlandırılması sonucunda ortaya çıkan bilinçli bir süreçtir. Yapılan tanımlardan yola çıkılarak dinlemenin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1-Mesajı gönderme/iletme

2-Mesajı işitme/duyma

3-Mesajı anlamlandırma (Özbay; 2009: 48).

İnsanlar arası ilişkiler dikkate alındığında dinleme ile karşımızdaki kişi veya kişilere çok önemli mesajlar göndeririz. Dinlemek, bir başka insanın varlığını kabul ettiğimizi ve ona saygı duyduğumuzu göstermenin güçlü bir yoludur (Telman; Ünsal; 2004: 90). Sağlıklı bir iletişim ortamı oluşabilmesi için en fazla ihtiyaç duyulan kavramlardan biri de dinlemedir. Böylelikle iletişimin psikolojik boyutunda, kişinin kendini ifade edebileceği uygun bir ortam olması gerekir. Bu uygun ortamın en büyük özelliği ise iyi bir dinleyicinin veya dinleyici kitlesinin var olduğu ortamdır.

Doğru ve etkili bir iletişimde konuşmak ne kadar önemli ise dinlemekte o kadar önemlidir. Sözlü iletişimin iki önemli kaynağı olan konuşma ve dinlemeyi bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. İletişim için ise sadece sözlü iletişimin yani konuşma ve dinlemenin tek başına yeterli olmayacağı açıktır. İletişimin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için sözsüz iletişim özelliklerinden de yararlanmak gerekmektedir.

3.3.2. Sözsüz İletişim

İletişim, sözlü ve sözsüz olmak üzere ikiye ayrılır. Yukarıda sözlü iletişim üzerinde durulmuştur. İletişimin sadece sözlü ve yazılı mesajları içermediği sözsüz iletişimle daha iyi anlaşılabacaktır.

İletişim kelimeleri söylemekten çok daha fazla öğeyi içerir. Gönderme becerileri, mesajın aktarılması için seçilmiş sözcükler, beden dili ve sestən oluşan bir bütündür. Bir iletişimin yapılandırılmasında ortalama olarak kelimeler %10, ses tonu %30 ve beden dili %60 rol oynar (Baltaş; 2002: 31). Bu oranların nasıl bir iletişim sonucunda ortaya çıktığı da önemlidir. Açıklamaya ve izah etmeye yönelik bir iletişim sürecinde, beden dilinden ziyade sözcüklerin oranı iletişimde belirleyici olacaktır. Daha duygusal bir iletişim sürecinde ise beden dili ve ses tonu daha fazla önem kazanacaktır.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki bir milyondan fazla sözel olmayan hareket ve işaret tanımlanmıştır (Alkış; 2009: 191). Bu işaretler yazılı dildeki kelime sayısından

oldukça fazladır. Bu durum sözsüz iletişim unsurlarının, iletişimde ciddi bir yer kapladığını ve çok önemli olduğunu göstermektedir. İnsanoğlu farkında olmadan kullandığı büyük bir sözsüz iletişim kaynağına sahiptir.

Sözsüz iletişim kaynaklarının neler olabileceği konusunda ise çeşitli görüşler ortaya konulmuştur. Örneğin Baltaş (2002: 1) şunları söyler: “Sözsüz mesajlar; jestler, göz ve baş hareketleri, beden duruşu, yüz ifadeleri, mesafe, temas gibi beden dili öğeleriyle ifade edilir.” Bu mesajlar düşmanlık, sıkıntı, güven, saldırganlık, hoşlanma ve benzeri gerçek duygu ve tavırları yansıtmak için söylenen kelimelerden çok daha önemli rol oynarlar. Söz ile ifade edilmeyen bu mesajlar, özellikle diğer insanlar üzerinde oluşturulan ilk izlenim sırasında son derece önemlidir. İleri doğru uzatılmış, yukarı dönük bir avuç, çatılmış kaşlar, kısık gözler, konuşurken araya konan mesafe, yakaya takılan kırmızı bir karanfil, üst konumda bulunan bir kişinin toplantıya herkesten sonra gelmesi, bir karikatür, bir resim başka iletişim kodlarının örnekleridir (Altıntaş, Çamur; 2004: 12). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bazen beden dili ile verilen bir mesaj dakikalarca konuşmaktan daha fazla etkilidir.

Sözsüz iletişimin tanımlarına gelince; bu konuda daha çok sözsüz iletişimin içeriğine yönelik tanımları görmek mümkündür. Örneğin Zıllıoğlu (1996: 217) sözsüz iletişimi : “Sözsüz iletişim, kişiler arası iletişimde sözlü iletişimde etkili olan susma, sesin rengi ve müziği, beden dili, zaman ve mekân özelliklerini, renk ve giyim kuşam kodlarını içerir.” şeklinde tanımlarken, Schober ise (2007: 30) ise : “Sessiz olan, sesli olan ve kişilerin görüntülerini tamamlayan şeyler.” olmak üzere sözsüz iletişimi üç bölüme ayırarak tanımlamaktadır. Jestler, mimikler ve vücudun duruşu gibi görsel öğeler sessiz olan kısma; vurgu, konuşmalar arasındaki boşluklar, gülme ifadeleri sesli olan kısma, kıyafetler, insanların bulundukları mekânlar ve konumları ise kişilerin görüntülerini tamamlayan şeyler kategorisine girmektedir.

Sözsüz iletişim, sözlü iletişimin birçok iletişim sürecinde tamamlayıcısıdır, hatta çoğu kez iletişimin büyük bölümüdür. Bu durumu şu şekilde örneklemek mümkündür. Konuşurken beden dilini kullanmayan, tek düze ve kısık bir sesle konuşan birisinin, konuşmayı dinleyenlerin üzerinde bırakacağı etki çok düşük olacaktır. Aksine etkili bir ses tonu ve beden dili kullanılarak yapılan konuşmanın ise dinleyicinin/izleyicinin üzerinde gayet olumlu bir etki bırakacağı açıktır. Hatta Heideman (2003: 16)’a göre;

sözleri destekleyen beden hareketleri konusunda günlük durumların aktarılmasında el hareketlerinin kullanımı kaçınılmazdır. Yani dilimiz ile söylediklerimizi, bedenimiz ile destekleriz. İletmek istediğimiz anlamı ve insanlar üzerinde bırakacağı etkiyi pekiştiririz. Böylelikle heyecansız bir iletişim yerine daha canlı, etkili ve doğru bir iletişim kurmuş oluruz.

İletişim sürecinde mesajı verenin, mesajı alana gönderdiğini iletilebilmesi için gerekli olan, sözcüklerin anlamlı ve bir bütünlük içerisinde olmasının yanı sıra, kişiler arası ilişkileri sağlayan ve bunları en üst düzeyde tutan birimin sözsüz iletişim olduğu unutulmamalıdır. Çünkü yalnızca mesajların iletilmesi iletişim açısından yeterli değildir. İletişimde bulunan kişiler arasındaki karşılıklı ilişki de bu durumda ciddi anlamda belirleyicidir. Verici ile alıcının hangi durumda karşılaştıkları, sosyal ilişkileri buna bağlı olarak da statüleri, içerisinde bulundukları ortam da iletişimin kalitesi ve diğer kişi üzerindeki etkisi açısından belirleyicidir.

Sözsüz iletişimin iki temel işlevinden söz edilebilir. Birinci işlevi birtakım anlamların sözsüz de iletilebiliyor olmasıdır. Yakamıza taktığımız bir rozetle mesleğimizi, başımızı sallayarak bir görüşü onayladığımızı, dostumuzun elini tutarak onu sevdiğimizi gösterebiliriz (Altıntaş, Çamur; 2004: 56). Anlaşıldığı üzere ne yakaya takılan rozette ne de dostumuzun elini tutmamızda sözlü bir ifade yoktur fakat buna rağmen istenilen anlam karşı tarafa ulaşmaktadır. Sözsüz iletişimin ikinci işlevi ise sözel iletişim ile oluşturduğu bütünlüktür. Yani birbirlerini tamamlamalarıdır. Konuşan kişi yüzünü ve bedenini kullanarak sözlü anlatımı destekler. Dinleyen ise sergilediği yüz ve beden ifadeleri ile konuşana geri bildirim vererek sözsüz iletişim unsurlarıyla iletişime katkıda bulunur.

Sözel olmayan iletişimin önemini ortaya koymak için birçok araştırma yapılmaktadır. Yapılan bu araştırmalardan birisinde, anneleri ile 2-12 ay arasında değişen bebekleri arasında bir deney gerçekleştirilmiştir. Annelerin çocukları ile girdikleri sözsüz iletişimde, yani başka bir ifadeyle beden dilinin hâkim olduğu iletişim biçiminde mimik ve jestler sıklıkla kullanılmış. Çocukların bu mimik ve jestleri anlamakla kalmayıp diğer annelerin mimik ve jestlerinden ayırıp kime ait olduklarını belirleyebildikleri saptanmıştır (Hardig; 1997: 23). Bu araştırmada sözsüz iletişimin

birinci işlevinin bir iletişim biçimi oluşturmak olduğunu görmekteyiz. Anneyle hiçbir sözlü iletişim kurulmamasına rağmen, iletişim süreci yürütülebilmektedir.

Sözsüz iletişim unsurlarından beden dilinin genetik olduğuna dair de araştırmalar bulunmaktadır. Sözgelimi bunlardan biri olan bir araştırmada, anne karnında bebeğin güldüğü kanıtlanmıştır. Daha dünyaya gelmeden birtakım bedensel tepkiler verildiğinden bahsedilmektedir (Alkış; 2009: 11). Yani beden dili, kısmi de olsa henüz anne karnındayken bile kullanılmaktadır. Bu şekilde programlanmış insan kendisinde var olan, insanların beden dilini anlama ve anlamlandırma yeteneğini kullanarak gelişir. Bu konudaki bir başka araştırmada ise, çoğu primat bebek doğar doğmaz emme becerisine sahiptir. Bu da davranışın doğuştan gelme ya da genetik olduğunu gösterir. Aynı zamanda bu becerinin doğuştan kazanılmış bir yetenek olduğunu belirtmek gerekir ve kültürden kültüre farklılık göstermediğini ifade etmek gerekir (Altıntaş; Çamur, 2004: 57). Bu araştırmalar da göstermektedir ki beden dili genektir ve doğuştan gelmektedir. Dolayısıyla beden dilinin kodlarını çözme becerisinin de doğuştan elde edildiğini söylemek mümkündür. Örneğin bir Alman bebek ile Türk bebek arasında biyolojik açıdan bir fark yoktur. Bu iki bebek ilk doğdukları an davranışları açısından benzerlik gösterirler. Çevreye verilen ilk tepkiler; gülücükler, ağlamalar hep aynı olacaktır. Ancak zaman geçtikçe içerisinde bulunulan kültürün etkileri belirgin bir biçimde taşınmaya başlanacaktır.

Sözel olmayan iletişimin temelleri doğumdan önceye ve bebekliğe kadar gitmektedir. Bu durum da insanoğlunun bu iletişimi çok iyi bildiğini gösterir. Aynı zamanda sözsüz iletişim zaman zaman iletişimin bizzat kendisi olmaktadır. Bununla beraber sözel iletişimin tamamlayıcısı olduğunu düşündüğümüzde sözsüz iletişim kavramının önemini daha iyi fark ederiz.

3.3.2.1. Beden Dili

Sözsüz iletişimin büyük bölümünü beden dili oluşturur. Sözsüz iletişimin, iletişim içerisindeki yerini düşündüğümüzde beden dilinin iletişimin büyük bölümünü oluşturduğu söylenebilir. Farklı kaynaklara dayanan araştırmalarda bu durum ortaya konmuştur. Örneğin Mahrebian (1967: 248)'ın yaptığı araştırma sonucunda; iletişimde

beden dilinin (%55), ses tonu (%38) ve sözcüklerin (%7) oranlarında çıktığı görülmüştür. Layiç (2007: 16) bu konu da; “Beden dilimiz, sözcük dilimizden tam altı kat daha etkilidir.” diyerek bu görüşlere destek vermektedir. Bu araştırmalar da göstermektedir ki beden dili iletişimde büyük yer tutmaktadır. Yine yapılan araştırmalarda bir milyondan fazla sözel olmayan hareket ve işaretin tanımlanmış olması da, beden dilinin sayısal ifadesinin fazlalığına göndermede bulunmaktadır (Alkış; 2009: 191). İnsanoğlu günlük yaşamında her zaman beden dilini kullanmak durumundadır fakat bu alışkanlık bizi, beden dilinin iletişimde çok önemli bir yerinin olmayacağı yanılgısına götürmektedir. Hâlbuki bazen dakikalarca konuşarak anlatmak istediğimiz bir şeyi bir beden hareketi ile rahatlıkla ifade edebiliriz.

Beden dili konusu bilim dünyasının ilgi alanına kapsamlı olarak 1960’lı yıllardan sonra girmeye başlamıştır. Bizde ise bu alandaki ilk eserleri İbni Arabi ve Erzurumlu İbrahim Hakkı’da görmekteyiz. İlmi simâ denilen bir ilim şeklinde daha sonra daha kapsamlı incelendiğini tahkik etmiş bulunuyoruz. İlk yapılan araştırmalarda psikoloji bilimi çerçevesinde yapılmıştır. Bugün de psikoloji bilimi içerisinde beden dilinin önemi çok önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar 1960’lı yıllardan sonra bilimsel bir çerçevede araştırmaya başlansa da beden dili ilk insandan bu yana kullanılmaktadır. İnsanlar konuşmadan anlaşmayı geliştirmeden önce, beden dilleriyle anlaşmışlardır. Beden dili, insanların ilk anlaşma aracı ve ilk dili olmuştur. Bedenlerinin dilleri aracılığıyla duygularını, düşüncelerini, isteklerini, ihtiyaçlarını ve ruhsal zenginliklerini birbirleriyle paylaşmışlardır. Fakat sözcüklerin hayatımıza girmesiyle beden dili insanlar için bir yabancı dile dönüşmüş ve daha az kullanılır olmuştur.

Beden dilinin ne olduğu konusunda ise farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bunlardan birinde, beden dilimiz; jestler, mimikler, duruş gibi çeşitli tavırlarla kendini ortaya koyan bir işaretler bütünüdür (Altıntaş, Çamur; 2004: 17), denilerek beden dilini oluşturan unsurlara değinilirken, bir başka tanımda ise, niyet edilmemiş beden ifadelerine duygusal ifade adı verilmektedir (Dökmen; 2003: 24), şeklinde tanımlanarak beden dilinin kontrol dışı gelişmesine değinmiştir. Baltaş ise daha farklı bir tanıma giderek, “Yaşanan şartlar içinde, birbirini izleyen hareketlerle değer ve önem kazanan, ses tonu ile desteklenen ve kelimelerle son şeklini alan karmaşık bir süreçtir.” demektedir. Telman; Ünsal (2005: 98) ise “Sözel olmayan ve mesajın anlamına katkıda bulunan insana ait farklılıklar iletişimde beden dili olarak ele alınır.” demektedir.

Beden dili denince ilk etapta reaksiyon (spontan) halindeki hareketler akla gelmektedir. Sadece bazı istisnâi durumlarda belli bir şifrelemeye tâbi belirlenmiş, öğrenilmiş hareketler söz konusudur. Örnek vermek gerekirse, sporda sembol niteliğinde, hakemlerin kullandığı talimat niteliğinde hareketler vardır. Polis, itfaiye ve askeriyede de kesin anlam taşıyan el işaretleri vardır (Schober; 2007: 16). Bazı araştırmacılar bu şekilde sembolleştirilmiş hareketlerin de beden dili kapsamında ele alınması gerektiğini savunur. Bununla ilgili olarak Schober (2007: 16) şunları söylemektedir : “Beden dili araştırmacıları sembol niteliğindeki jestlere ‘amblem’ adı verirler. Kastedilen birkaç kelime eşliğinde yapılan baş, el ve kol hareketleridir. Amblemler, çoğunlukla konuşma esnasında yaptığımız birçok harekete nazaran, sözlü anlatım (konuşma olmaksızın) da anlamı belli işaretlerdir. Ancak aynı durum değişik kültürlerde genellikle farklı amblemler kullanılarak aktarılır.”

Beden dilinin bugünkü işaretleri iki farklı kaynaktan gelir. Bu iki kaynağı şöyle açıklamak mümkündür :

1-Birincil İşaret Sistemi

Organizmanın en temel ihtiyaçlarından kaynaklanan haz ve elem yaşantılarının ve bu yaşantılara bağlı olarak ortaya çıkan duyguların bedendeki sinyalleridir. Organizma doğanın somut ve doğrudan yaşantıları karşısında canlılığını ve bütünlüğünü bedensel ifade ve anlatımlara yansıtarak korumaya yönelmiştir.

Beden diline ait birincil işaretleme sistemini oluşturan mesajlar insanlığın evrensel dilidir. Beden dili kaynağını beynin derinliklerinden alır ve organizmanın dış dünyayla ilişkisini yansıtır. Beden diline ait olan farklı kültürlerdeki işaretlerin beynin derinliklerinde bulunan limbik sistemde kodlanmış olduğu düşünülmektedir.

2-İkincil İşaret Sistemi

Beden dilini oluşturan diğer kaynağa da ikincil işaret sistemi denir. İnsanın evrimsel gelişimiyle beyinde yeni bir kabuk meydana gelmiş (neokorteks) ve bununla birlikte dış dünyadaki objelerin kelimelerle ifade edilen karşılıkları oluşmuştur. Bu

kavramlar dış dünyaya yapılandırılmış ve yakıştırılmış olmaları nedeniyle de nesneden dünyadan bağımsız ancak onu oluşturan kültüre de bağımlıdır. İşte beden diline kültürel farkların yansması ve beden dilinde farklılıkların oluşması bu düzeyde söz konusudur. Bu noktada bedenin ikincil işaretleme sistemine geçilir. Soyut ve esas olarak anlamsız olan sözlü semboller ancak nesnelerle var olurlar. Kùltürlerin nesne ve olayları adlandırma farklılıkları ile birlikte, sözel sembol farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu kavramların beden dilleriyle anlatımlarında beden dili kullanılır (Baltaş; 2002: 30).

Beden dilinin beyinle ilgisini ortaya koymak adına bu konuda ciddi araştırmalar yapan Glass (2008: 47)'ın görüşlerine bakmakta yarar var: “Korku, öfke, mutluluk gibi duygular bu hislerin konuşma tarzı ve yüz ifadeleriyle nasıl iletileceğini kontrol eden beyinde ortaya çıkar. Bir kişinin ses tonu, vücudunun duruş biçimi ve yüz ifadeleri beynin anlaşılması güç iletim sisteminin bir sonucudur.”

Son zamanlarda yapılan bir araştırma beyinde bulunan kafatası sinirlerinin hem yüz ifadelerini hem de vokal ifadeyi kontrol ettiğini göstermiştir. Bu, yüz ifadelerimizi harekete geçiren aynı kronyal uyarının aynı zamanda vokal ifademizi de kontrol ettiğini anlamına gelir. Hislerinizi saklamaya çalışsak bile gerçek duygularımız hem yüz ifadelerinizden hem de sesinizden sızıntı yapacaktır. Beynin iç kısımlarında bulunan ve limbik sistem denilen bölge (sempatik ve parasempatik sinir sistemlerinin bulunduğu yer) bizim belli sesleri dinlediğimizde, belli tonları işittiğimizde ya da tanıdığımız veya tanımadığımız insanları gördüğümüzde belli bazı duygusal tepkiler yaşamamızı sağlar. Bunların bazıları olumlu, bazıları ise olumsuz olabilir. Limbik sistem, bizim öfke, sevgi, heyecan, tiksime, hiddet ya da üzüntü gibi duyguları hissetmemize olanak tanır. Belli bazı sesler, tonlar ve sözcükler bir kişi de en olumsuz duyguları ortaya çıkarabilirken başka insanların üzerinde o tonlar ve sözcükler olumlu duygulanımlar oluşturabilir (Glass; 2008: 52). Limbik sistem ise beynimizin üst kısmı ve nesnel olarak görüp işittiğimiz yer olan korteks ve beynimizin alt kısmı ve görüp işittiğimiz duyguları hissettiğimiz yerdir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar ve davranış psikolojisinin verileri göstermiştir ki; insanların vücutlarında var olan bioenerjik güç, konuşma sırasında ikna yöntemlerinin önemli bir unsuru olarak göze çarpmaktadır. Bu gücün vücut dili adını verdiğimiz yeni bir uygulama bilimi ile birleşmesi sonucunda konuşmaya, etki gücü

bakımından önemli bir katkı sağladığı bilinmektedir (Yalçın; 2002: 98). Beden dilinin, konuşma sırasındaki muhatabı etkileme gücü son yıllarda beden diline ciddi bir fark edilirlilik ve bilinirlilik kazandırmıştır. Böylece üst düzey yöneticiler, siyasetçiler gibi toplumun önünde yer alan insanların bu alana yönelmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda da beden dili eğitimi, uzmanlığı, seminerleri gibi programlar neticesinde bugün için bu alanda ciddi bir piyasa oluşmuştur.

3.3.2.1.1. Mimikler

Beden dilimiz iki kaynaktan oluşmaktadır. Bu kaynaklardan birisi de mimiklerdir. Genelde mimiklerle ilgili yapılan tanımlarda aynı noktalara vurgu yapılmıştır. Türk Dil Kurumu : “Yüz, el, kol hareketleriyle düşünceyi anlatma sanatı” derken Kühn (2002: 51) ise : “Mimik deyince akla yüzün ifade şekilleri ve özellikle de duyguların ifadesi gelmektedir.” açıklamasını yapar. Birkenbihl (2002: 89) ise : “Mimikler ile yüz ifadelerinin, yani göz teması ve bakışları, yüzün duygulara bağlı olarak renginin atmasını, ağız bükmek gibi ifadeleri anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra baş hareketleri de mimikler kategorisine girmektedir.” demektedir. Yirmiye aşkın sinirle donatılmış birçok kas sayesinde cildimizde çok farklı değişikliklere sebep olmaktadır. Bu kasların yalnız üçü iletişim için olmayıp; çiğneme, göz etrafı ve ağız hareketlerini sağlarlar (Schober, 2007: 46).

Mimiklerin ne olduğu konusuna baktığımızda, yüzümüzdeki organlar yardımıyla çevreden gelen uyaranlara verilen tepkisel hareketler şeklinde tanımlamakta mümkündür. Şaşırdığımızda gözlerimizi açmamız, heyecanlandığımızda yüzümüzün kızarması, sinirlendiğimizde kaşlarımızı çatmak gibi birçok örnek bu tanımlamaya örnek verilebilir.

Mimikler genelde dışarıdan gelen etkilere bağlı olarak oluşurlar ve gelişirler. Dışarıdan gelen etkiler ile çevrenin birey üzerindeki etkisi anlatılmak istenmektedir. İnsanlar yaşadıkları toplum itibarı ile süreç içerisinde birbirlerini etkilerler. İşte bu karşılıklı etkileme ve etkilenme sürecinde, insanların olaylara karşı olan tepkilerinde ve davranışlarında etkilenmeler olur. Bu davranışlar sürekli tekrarlanarak mimikleri oluştururlar. İnsanların temel ifade biçimlerinden olan mimikler genetik ve içerisinde

bulunulan duruma göre gelişmiş olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Genetik yol ile aktarılan mimikler; anneanneden gelen kemikli bir yüz, dededen alınan büyük gözler, annenin gülüşünü vb. ifade eder. İçinde bulunulan duruma bağlı olarak gelişen mimikler kategorisine ise gülümseme, kızgınlık anındaki bakışlar, burun kıvrırma gibi hareketler girmektedir (Knoth; 2003: 190). Örneğin kötü bir koku karşısında yüzümüzü buruşturmamız böyle bir davranıştır. Bu tepkisel davranış her defasında kötü bir koku ile karşılaşıldığında ortaya çıkacaktır. Bu davranışta bulunan kimse aynı anda bir aynaya bakacak olursa, bu yüz ifadesini görecektir ve kontrol altına almaya çalışacaktır. Bu durumda genetik olan ve duruma bağlı olarak gelişen mimikler arasındaki ayrımı dikkat çekilerek ilkinin değiştirmenin ve kontrol etmenin güçlüğünden bahsedilmektedir. Gerçekten de genetik olarak sahip olunan mimiklerin değiştirilmesi imkânsızdır. İnsan, hayatının sonuna dek bu mimiklerle yaşamak zorundadır. Buna karşın sonradan öğrenilen ve yaşanan duruma bağlı olarak gelişen mimikler değiştirilebilir; sonradan bunlara yenileri eklenebilir, başka bir ifade ile bu mimikler geliştirilerek zenginleştirilebilir.

3.3.2.1.2. Jestler

İnsan içerisinde bulunduğu şartlara uygun bir şekilde iletişimde bulunur. Bu iletişim esnasında gerek yüz hareketlerini gerekse bedenini kullanır. Bu durumda bireyin yüz hareketleri de beden hareketleri de belirleyici durumdadır. Duygusal durumumuzla ilgili sinyallerimiz gayet açık ve belirgin şekilde jest ve mimiklerimize yansır.

Jestler; beden dilini oluşturan diğer ana yapıdır. TDK'da : “Herhangi bir şeyi açıklamak için genellikle el, kol ve baş ile yapılan içgüdüsel veya iradeli hareket ve çoğu kez alışlagelmiş ve kalıplaşmış vücut hareketi.” olarak tanımlanır. Kühn (2002: 193) ise jestleri : “Bedenin duruşu ve buna bağlı olarak da beden hareketleri.” olarak tanımlar.

Bazen telefonla konuşurken karşımızda kimse olmadığı halde birtakım jestler yaparız. Bu şekilde düşüncelerimizi bedensel olarak desteklemek için bu jestlere başvurmuş oluruz. Böylece konuşurken bedenimiz aktifleşmiş olur. Yapılan araştırmalarda konuşmacılara, konuşmaları esnasında hiç jest kullanmamaları halinde

bunun kötü sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Göz önünde bulundurulması gereken bir husus şudur ki : Konuşmayı destekleyen jestin iki fonksiyonu vardır. Konuşmacı bir taraftan jestler aracılığı ile konuşmasını daha iyi açıklar, böylece dinleyiciye yöneliktir. Diğer yönden konuşmacının emin olmadığı düşünce ve ifadeleri aşmak ayrıca yeni fikirlerin doğmasını sağlamak açısından kendisi için gereklidir (Schober; 2007: 65).

Esas jestler ve mimikler düşünce ve duygularımızı destekleyen, onları somutlaştıran hareketlerimizdir. Örneğin sohbet sırasında göz kırpması, baş sallama, kolları açma gibi işaretler ve hareketler iletmek istediğimiz ve programladığımız bir mesajı içeren jestlerdir (Baltaş; 2002: 38). Yukarıdaki tanımlardan da hareketle yüzümüzde meydana gelen hareketlerimizi mimik olarak adlandırırken beden hareketlerimizi de jest olarak adlandırabiliriz.

Baş ile selam vermek veya el sallamak gibi hareketlere ‘esas jestler’ denir. Esas jestler başlangıcından bitişine kadar iletişimin bir parçasıdır. Esas jestlerle ikincil jestleri ayırmak için kendimize şu soruyu sorabiliriz: ‘Eğer ben yalnız olsaydım, bu hareketi yapacak mıydım?’ Cevabımız ‘hayır’ ise bu hareketimiz esas jesttir. Cevabımız ‘evet’ ise hareketimiz kendiliğindendir ve ikincil jestler grubuna girer. İkincil jestler diyebileceğimiz gruptaki hareket mekanik kökenlidir. Örneğin hapsirlik insanın solunum düzeyiyle ilgilidir. Jest ise bu esas harekete eşlik eden ikincil bir harekettir. İkincil jestlerle ilgili olarak; bilinçli olarak anlamlandırıyor olsak da olmasak da bu jestler bizle ilgili duyguların bir aktarımıdır (Baltaş; 2002: 39).

Esas jestler; bu jestler yüzün, baş, el, kol, ayak, bacak ve bedenin bir konuya açıklık kazandırmak için yaptığı hareketlerdir. Esas jestler; anlatım jestleri, sosyal jestler, mimik jestler olmak üzere üçe ayrılır. Şimdi bu jestleri Baltaş (2002: 40-41)’ın da görüşlerine temas ederek açıklamaya çalışalım.

Anlatım jestleri de ayrı ve özel bir öneme sahiptir. Bu jestler insanların diğer hayvanlarla ortak olan biyolojik kökenli jestleridir. Biyolojik kökenli jestlerimiz temel duyguların ifade edilmesine yarar ve esas olarak altı tanedir. Kaslarımız altı temel duygunun ifadesinde, canlılığımızın başlangıcından bu yana bedenin yaşantı ile bağlantısını kurmak bedeni korumak için düzenlenmiştir. Yani kendiliğinden olan jestlerimize ihtiyaç jestlerimiz de diyebiliriz.

Anlatım jestleri, günlük iletişimimizin en temel işaretlerini taşır. Bu temel işaretler bireye göre değil türe özgü olduğu için kültürden bağımsızdır. Bu nedenle beden dili konusunda ilk çalışmaları yapanlar jestlerin ve mimiklerin kişiden kişiye gösterdiği büyük farklar sebebiyle bunları nasıl değerlendireceklerini bilememişlerdir. Gerçekten de bu konu davranışın biyolojik boyutu karşısında ayrıntılı bilgiye sahip olmayan bir sosyal bilimci için cevaplandırılması güç bir sorudur.

Bu soruyu sağlıklı bir şekilde cevaplandırmak jestlerin oluşum süreçleri ile ilgili bilimsel şemayı doğru olarak tanımakla mümkündür. Anlatım jestleri özellikle yüz ifadelerinde ortaya çıkar ve insanın varlığını korumaya dönük eylemlerinden kaynaklanır. Örneğin yüzdeki sıkma hareketi, düşman tarafından boyun sıkılma hareketi içinde oluşmuştur. Boynu sıkılan bir insanın yüzündeki bütün kaslar sıkıştırılarak direnç oluşturur. Bugün canımızı sıkan bir durumla karşılaştığımızda mağara devrine ait bu arkaik kalıp ortaya çıkar ve kaşlarımız çatılır. Ani ve atak hareketler karşısında gözlerimizin kapanması aynı şekilde insanın mağarada yaşadığı dönemlerde belirsizlik ve tehditlerle dolu bir dünyadan gelebilecek bir saldırıdan gözlerini koruma amacına yöneliktir. Buradaki düşüncelerin kanıtlanması oldukça güçtür. Nasıl oluştuğuna dair fikir yürütülmektedir.

Öte yandan gülme insanın hoşnut olduğu, iç dengesinin yaşamı sürdürmeye uygun bir uyum içerisinde bulunduğunu ortaya koyan ve karşısında bulunanları bu mutluluğa ortak olmaya davet eden bir jest ve mimiktir. Yapılan kültürlerarası çalışmalar, bu temel anlatım jestlerin bütün kültürlerde ortak olduğunu göstermiştir (Baltaş; 2002: 40). Anlatım jestleri insanın günlük yaşamında en sık kullandığı jestlerdir. Bu jestlerin kullanımı sırasında kökenine veya nasıl oluştuğuna dikkat etmesekte günlük yaşamımızın bir parçası olmuştur.

Sosyal jestler ise olması gereken ifadeyi yüze yerleştiren jestlerdir. Durum gereği; olduğumuzdan çok daha mutlu veya hissettiğimizden çok daha üzüntülü olan yüz ifademiz bir sosyal mimiktir. Burada esas olan insanın bir sosyal durumda kendisinden bekleneni vermesidir. Diğer insanları memnun edecek jestlerin taklit edilmesi bir anlamda insanın sosyal rolünü oynamasıdır. Bir toplantıda esnasında gerçek

iç dünyamızdan çok farklı bir duygu halini yansıtmamız buna örnek olarak gösterilebilir.

Canını sıkan bir konuyu yemekte konuşmayıp ve yemek saatlerini iyi görünme çabasıyla geçirmeye çalışmak veya kişinin bir topluluk önünde yaptığı bir konuşmada ses tonunu, el ve kollarını anlatımını daha etkili kılmak için kullanması sosyal jest ve mimikler olarak değerlendirilebilir.

Mimik jestler ise taklit ve tanımlama jestleridir. Bir objeyi veya bir hareketi mümkün olduğu kadar kusursuz olarak taklit etmek amacıyla yapılan jestlerdir. Bunlar olmakta olan bir olayın taklit edilerek aktarılması kadar, söz konusu yaşantıyı görmemiş kişinin anlayabilmesine de yardım eden jestlerdir.

Mimik jestleri de kendi arasında; tiyatroya özgü mimik jestler, taklit jestler, şematik jestler, teknik ve kod jestler olmak üzere dörde ayırabiliriz. Bunları Baltaş (2002: 44)'ın da görüşlerinden faydalanarak kısaca açıklamaya çalışalım.

Tiyatroya Özgü jest ve mimikler; izleyicileri hoşnut etmek için artistlerin kullandıkları jestlerdir. Tiyatral mimiklerin oluşturulmasında esas olan iki teknik söz konusudur. Bunlardan birinde aktör rolünü oynayacağı karakteri bütün ayrıntılarıyla izler ve onun hareketlerini ve ifadelerini taklit eder. Diğerinde ise yansıtacağı duygusal tavrı yakalar ve o duygu durumuna girerek bu duygudaki insanın davranışlarını kendiliğinden ortaya koyar. Günümüzde bu mimikler ham sahnede hem sosyal hayatta kullanılır. Tiyatral mimikleri günlük yaşamlarına aktarmış birçok kişi hayatı bir tiyatro oynayarak yaşar. Bu tür insanlar renkli kişilikleri ile çevrelerinde çok sayıda kişiyi toplarlar.

Taklit jestler; sosyal ve tiyatral jestlerden çok farklıdırlar. Taklit jestler rüzgârın ve köpeğin taklidi gibi, bir insanın olmadığı ve olamayacağı bir şeyi taklit etmesidir. Eller genellikle etkin rol üstlenir.

Şematik jestler; kısaltma ve özetleme ile ilgili taklitler olup mimik jestlerin bir başka türüdür. Bu jestle kişi bir durumun en göze çarpan özelliğini alıp sadece bununla o bütünü tanımlar. Bu jestler nesne veya bir durumu ifade etmek için kullanılır. Ateş

etme karakteri, sigara olmadan sigara içme hareketi, olmayan bir bardakla su içme hareketi bu tür mimik jestlere örnektir. Bazı bilim adamları şemantik tanımlama jestlerini yeryüzünün her yerinde kullanılan evrensel jestler olarak kabul etmek istemelerine rağmen, birçok araştırmacı bu konuda kültürlerle ilgili bazı farklar bulunduğunu ileri sürmektedir.

Teknik ve kod jestler; belirli bir meslek grubunun kendi arasında kullandıkları jestlerdir. Polisler, borsa memurları, krupiyeler gibi. Bu kişilerin anlatım için kullandıkları jestler birbirlerini ve onlarla ilişkili olanların anladıkları teknik jestlerdir. Kod jestler işaret dili alfabesinin ellerle kodlanması ve ellerle yazılması gibi, bilgiyi sistemli bir şekilde kodlayan jestlerdir.

3.4. Kültür ve İletişim Bağlamında Beden Dili

İletişim, birden fazla unsurdan oluşan bütüncül bir yapıdan oluşmaktadır. Sahip olunan ortak değerler insanı her zaman birbirine yaklaştırır. Bu bağlamda aynı dili konuşuyor olmak ciddi bir paylaşım oluşturur ve direkt bir iletişime zemin hazırlar. Fakat iletişim, sadece aynı dili kullanmakla mümkün olur demek, yetersiz bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda beden dilinin evrensel yönünün kullanımı ile çok defa insanların ortak bir iletişim kurduklarını görmek mümkündür.

İletişim kurduğumuz insanlarla kültürümüzdeki sahip olduğumuz ortak özellikler ne kadar yakınsa birbirimizin beden dilini anlamamız da o kadar kolaylaşır. Birbiriyle kültürel benzerlik bulunan milletlerin, birbirleri ile daha kolay iletişim kurmasının ve kaynaşmasının en önemli sebebi budur.

Beden dilinin iletişimdeki payı oldukça fazladır. Beden dilimizle verdiğimiz mesajlar insanlarla anlaşmamızda en temel araçtır. İletişim esnasında bedenimizi aktif olarak devamlı kullanırız. Hem yakın çevremizde, hem daha geniş sosyal hayatımızda hem de farklı ülke insanları ile ilişkilerimizde öncelikle beden dilimizi kullanırız ve onların beden dilleri ile anlattıklarını anlamaya çalışırız. İnsan en önce beden diliyle anlaşılmayı bekler (Baltaş; 2002: 22). Özellikle hoşumuza gitmeyen bir durumla karşılaştığımızda ve bir şeyi yapmak istemediğimizde bu özellik daha net görülecektir.

İnsanın duygusal bir varlık olduğu göz önünde bulundurulursa ve duygularından bağımsız yaşayamayacağını düşündüğümüzde günlük yaşamında ve sosyal hayatında beden dilini fazlasıyla kullandığını göreceğiz. Fakat kültürel farkların artması ile beden dilinde de belirgin bir farklılaşma meydana gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte dünyanın her yerinde aynı olan kültürel değerler de mevcuttur. Bu bağlamda Yılmaz (2010: 137) görüşlerini şöyle ifade eder:

“Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir toplumda görgü ve nezaket kurallarının göz ardı edildiğini söylemek mümkün değildir. İlkel kavimlerin bile kendine göre şekillendirdiği birtakım ahlak, görgü ve nezaket kuralları var olagelmıştır. Bu bağlamda selamlaşma, konuşma, yeme-içme, giyim-kuşam, karşılama, uğurlama, acı ve mutluluğu paylaşma var olan nezaket kuralları arasında bulunmaktadır. Bazı kurallara gelince bunlar müşterektir. Örneğin başkaları için önemli olan değerlerle asla alay edilmeyeceği, yabancıların yanında kişinin kendi yerel diliyle ve gizli konuşamayacağı, yerel otoriteler tarafından konulmuş genel kural ve kaidelerin ihlal edilemeyeceği pek çok şey bunlardan bazılarıdır.”

İnsanoğlunun sahip olduğu evrensel bir kültürden bahsetmek mümkündür. Farklı bölgelerde, farklı milletlerden dünyaya gelse de müşterek birtakım değerlere sahip olduğu gibi bunun yanında birbirinden çok farklı kültürel değerlere sahip olduğunu görmekteyiz. Bu kapsamda kültürlere şöyle bir göz atacak olursak, bir İngiliz bilim adamı olan ve Lewis Modeli diye bilinen bir kategoriye göre dünya üzerindeki kültürler üç ana grupta tasnif olunmaktadır:

1-Linear –Aktif Kültürler

Bu kültüre sahip insanlar soğuk, gerçekçi, planlı ve doğrudan konuşurlar. Plansız bir iş yapmazlar, her şeyi en ince detayına kadar organize ederler, zamana azami riayet gösterirler. Kurum ve yasalara büyük değer atfederler. Nazik ve dürüstlüğü önceler, söylediklerini doğrudan ifade eder, duygularıyla değil mantıklarıyla hareket ederler.(Alman ve İsveç toplumu gibi)

2-Multi-Aktif Kültürler

Bu kültüre ait olan insanlar daha ziyade canlı ve konuşkandırlar. Bir anda birden çok iş yapma eğilimindedirler. Birinci kültürün aksine plan ve programlı

çalışmaktan öte işlerini kişisel duygularına göre yaparlar. Sık sık konuşmayı böler, duygusal davranırlar. Alt-üst ilişkilerine dikkat eder ve vefakârdırlar.(İtalya, İspanya, Brezilya gibi)

3-Reaktif Kültürler

Bu kişiler saygı ve nezaketle, toplumsal uyuma büyük önem verirler. Muhataplarını sessiz ve sükûnetle dinler bazen tepkisel hareket ederler. Anlatmak istediklerini karşı taraf rahatsız olmasın diye doğrudan değil, dolaylı anlatırlar (Vietnam-Çin, Türk ve Japon toplumu gibi) (Yılmaz; 2010: 137).

Bu sınıflandırma iyice incelendiğinde, mensup olduğumuz Türk kültürünün reaktif kültür grubu içinde analiz edebiliriz. Fakat bu üç grup kültürün her birisinden faydalanarak yeni bir sentez oluşturduğumuzu söylemek de mümkündür. Bununla birlikte yapılan bazı araştırmalara göre insanlar arasındaki kültür farklılığının sanıldığı kadar da büyük olmadığı vurgulanmaktadır. Zira insan olmamız hasebiyle bizi birbirimize bağlayan müşterek noktaların daha fazla olduğu belirtilmektedir. Hangi kültürden olursa olsun insanlar acı veren bir şey karşısında üzülme, komik olan bir durum karşısında ise gülmektedirler. Yine aynı insanlık ailesinin bir ferdi olarak herkes doğal olarak tiksinti duyulan bir şey karşısında burun bükme, şaşkınlık ve hayret karşısında kaşlarını kaldırıp ağzını açmakta, kızgınlık anında ise kaşlarını çatıp dişlerini sıkılmaktadır. İnsan doğası gereği yaşadığı çevrenin bir zaman sonra kalıbını alması, karşılıklı olarak, bilerek veya bilmeyerek bir dönüşüm ve değişim geçirme yeteneğini bünyesinde barındırmaktadır. O halde bir kültürün diğerinden daha üstün olduğu, kendi içerisinde gayet doğal ve mantıklı olan bir davranış tarzının ötekiler için gayri medeni görüldüğü iddia edilemez. Önemli olan kişinin mensup olduğu kültürüyle barışık, ancak içinde yaşanan toplumun hassasiyetine de dikkat ederek ötekiyle barış içinde yaşaması ve rahat bir iletişim kurabilmesidir.

Bu durumda ‘ötekiyle nasıl daha rahat bir ilişki kurulabilir?’ sorusu karşımıza çıkmaktadır. En baştan insanlar arası iletişimde dilin, mimik ve jestlerin, işaretlerin, davranışların, hatta görgü kurallarının büyük bir öneme haiz olduğu unutulmamalıdır. Hatta bazen sosyal hayatta, kişinin ne demek istediğine değil, nasıl söylediğine bakarız. Bir insanın kendi kültüründen kaynaklanan farklı değerleri, davranışları, inanç ve etik anlayışı, olaylara bakış açısı ve yaşam tarzı ötekine ne demek istediğini anlatmada bir engel teşkil edebilir. O halde, iletişimde tercih edilen sinyalin kişinin

kendi kültüründen öte muhatabın dilinde ne anlama geldiğini bilmek gerekmektedir (Yılmaz; 2010: 137). Bu durum, bizim iletişimde beden dili farklılıklarını dikkate almamızı gerektirmektedir.

Farklı kültür gruplarına girdikçe sözsüz iletişim mesajlarının ayrıntılarını değerlendirmek zorlaşır. Grupların sessiz dillerini anlamak için önemli ölçüde bilgilenmeye ihtiyaç vardır. Bunun için o insanların kültürünü, ilişkilerini, iletişimlerini ve dünyaya bakışlarını tanımak gerekir. Bir başka açıdan kültür, gittikçe karmaşıklaşan yaşamla başa çıkabilmesi için insanın bilgiyi kodlama modelidir. Kodlanan bilgi iletişim araçlarıyla aktarılıp, paylaşıldığı için kültür ve iletişim iç içedir.

Kültür gruplarının farklılaşmasıyla beden dilsel farklar meydana gelir fakat temel yaşamsal değerlere ilişkin duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi konusunda yapılan ‘kültürler arası’ araştırmalarda önemli benzerlikler bulunmuştur. İnsan dünyanın her yerinde şaşkınlığını veya öfkesini, sahip olduğu aynı yüz kaslarını çok benzer şekilde kullanarak ifade eder. İnsan dünyanın her yerinde kendini korumaya çalışır ama koruma biçimi kültürüne bağlı farklılıklar gösterir. Fakat bu farklılık temel yaşamsal değerlere bir gölge düşürmez. Çünkü insan dünyanın her yerinde, aynı insandır ve aynı güdülere sahiptir.

Günümüz modern toplumlarında insanlar teknolojinin sağladığı, televizyon ve internet gibi yeni iletişim araçlarıyla birbirlerinden haberdar olurlar. Bunun sonucu olarak da dünyanın çok farklı yerinde yaşayan insanların, birbirlerine oldukça benzeyen ifade ve beden dili özellikleri oluşur. Ancak bu genel özelliklere bakarak, iletişimde kültürel farkların önemli olmadığını düşünmek hatalı olur.

İletişim mesajlarını biraz daha ayrıntılı incelersek, insanın kendi kültüründen kopmasının ne kadar zor olduğunu görürüz. İletişimde vericinin mesaja yüklediği anlam içinde, kendi kültürünün dünyayı algılayış biçimi ve o kişiye ait bireysel bütünlük vardır. İnsanın bireysel ihtiyaçlarını ifade biçimi, içinde yaşadığı aile ve toplumun değerleriyle etkileşim içerisinde. Örneğin bir Türk taksi şoförünün müşteri ile kurduğu ilişki ile Japon taksi şoförünün kurduğu ilişki farklıdır. Büyük çoğunlukla Türk taksi şoförü atak, konuşkan ve samimi; diğeri ise çekingen, suskun ve mesafelidir.

İnsanın biyolojik temele dayanan evrensel köklerinin ortaklığı ile iletişimin sağladığı imkânlar birleşince iletişim biçimlerinin hızla değişebileceği düşünülebilir. Birçok noktada ortak beden dili hareketleri oluşabilir ve hâlihazırda oluşmaktadır. Bu yaklaşım bir ölçüde geçerli olmakla birlikte, söz konusu değişiklikler büyük ölçüde yüzeysel değişikliklerdir. Çünkü kültürün ana yapısını oluşturan zihinsel süreçler oldukça yavaş değişir (Baltaş; 2002: 25). Bir kültürü oluşturan davranışlar yüzyıllar içinde oluşmaktadır ve bunları değiştirmek kolay değildir. Fakat şu gerçekliği de belirtmeliyiz ki şu an dünyada çok ciddi bir kültürel etkileşim söz konusudur. Bu durum ise güçlü ve yaygın olan kültüre benzeme şeklinde olmaktadır. Bu süreci tetikleyen en önemli unsur ise küreselleşmedir. Küreselleşme ise ekonomisi güçlü olan kültürün, hem ekonomik hem de kültürel dayatması ile zayıf olan kültürün etkilenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Güçlü bir kültürel alt yapıya sahip olmayan milletlerin kültürlerinin, bu süreçte hızlı bir şekilde çözüldüğü görülmektedir.

4. BÖLÜM

BEDEN DİLİ

4.1. Beden Dili ve Önemi

Sosyal bir varlık olan insanın çevresiyle kurduğu iletişimin sağlıklı yürüyebilmesi için beden dilinin öneminden bahsettik. Bu iletişim tek yönlü bir iletişim değildir. Hem konuşurken beden dilimizi kullanırız hem de karşımızdaki konuşurken beden dilini yorumlarız. Böylece mesajın doğru anlatılması ve doğru anlaşılması sağlanmış olur.

Sosyal psikologların uzun yıllar sürdürdükleri birçok araştırmanın sonucuna göre insanların birbirleriyle kurdukları yüz yüze ilişkilerde sözsüz mesajların etkisi %90 oranındadır (Baltaş; 2002: 1). Bu oranı göz önünde bulundurduğumuzda beden dilinin iletişimdeki fonksiyonunu bir kez daha görmüş oluyoruz. İletişimin ana omurgasını oluşturduğunu düşündüğümüzde bu durum beden dilinin öğrenilmesini zorunlu kılmaktadır.

Beden dili araştırmaları özellikle dilin ötesine giderek sözlü olmayan bildirileri yeni bir araştırma alanı olarak seçmektedir. Buna rağmen kesin bir ayırım yapmak zordur. En azından bedensel ifadelerin gözlenmesinde birbirine sıkı sıkıya bağlı olan ruhsal durum ile davranışların da sesli biçimlere (görüngüler) dâhil edilmesi gerekir. Sözlü dil ile beden dili (sessiz iletişim şekli olarak) alanların birbirine ne kadar yakın olabileceği duygu ve hislerimizi anlatan kelimelerden anlaşılabilir. ‘Ah!’, ‘oh!’, ‘of!’, ‘hımm!’ gibi vb. seslerle... Eğer biri anlamlı ve vurgulu bir şekilde ‘ıh!’ diyecek olursa, iğrentinin bedensel işaretlerini de gösterecektir. Yaşamakta olan bir iğrenti hissinde ise bahsedilen ünlemin dışı vurumu da benzer olacaktır (Schober, 2007: 28).

Beden dilimiz, sözcük dilimizden tam altı kat daha etkilidir. Peki, beden dilimizin bu yüksek etkileme gücünün kaynağı nedir? İnsanlığın var olduğundan bu yana kullandığı ilk dil olması bunda en büyük etkidir. Bebekler bile doğumdan hemen sonra, beden dilleri sayesinde isteklerini yetişkinlere daha doğru iletip yaşama tutunmaya çalışmaları bu konudaki en güzel örneklerdendir (Layış; 2007: 19).

Beden dilinin öğrenilmesi ve bilinçli olarak kullanılması insanların kendilerini daha iyi tanımlarına ve ilişkilerinde daha etkili olmalarına, diğer insanlara anlayış ve hoş görülerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Sevmenin yolu anlamaktan geçer. İnsanlar arasındaki şüphe, korku her zaman bilgisizlik ve uzaklıktan kaynaklanır (Batlaş; 2002: 2). Başkalarının duygularına duyarlı olmanın yolu empati ve beden dilini anlayabilmekten geçmektedir. Benzer şekilde kişinin olumsuz duygularını denetleyebilmesi de kişinin beden dilini denetleyebilmesiyle yakından ilgilidir. İnsanın kendisiyle ve yaşamla barışık bir hayat sürebilmesi için önce kendisini sonrada çevresini tanıması gerekir. Beden dili bu tanıma sürecinde bir araçtır. Bir birey olarak bireyden beklenen, bireyin kendisiyle ve çevresiyle olumlu ve sağlıklı bir iletişim kurmasıdır. İşte bu süreçte en etkin anlama ve anlaşılma aracı beden dilidir.

Beden dilimize cesaretle ve önyargısız yaklaşmamız halinde birçok görüşme ve karşılaşmanın sonucunu başarılı kılmamız mümkün olur. Duyguların ve düşüncelerin söze dökülmediği durumlarda bunu çok net olarak görürüz. Böyle anlarda bir bakış, başın bir dönüşü, kavrayan bir jest, savunucu bir mimik binlerce kelimeden daha fazla anlam taşır. İnsanlar kelimeleri, çoğunlukla gerçek duygu ve düşünceleri örtmek için kullanırlar (Batlaş; 2002: 12). Çoğu zaman aklımızdan geçen ile dilimizden dökülen arasında fark olur. Sözcüklere yalan söyletsek de bedenimize yalan söyletemeyiz. Gerçek duygu ve düşüncelerimizi kelimelerin arkasına gizlemek belki mümkündür ama beden dilimizi gizlememiz çok kez mümkün değildir. Duygu ve düşüncelerin anlaşılmasında kelimeler değil, beden esastır.

İnsanlar genellikle sözcüklerine hâkim olmayı başarırken, beden dillerine söz geçirmekte zorlanırlar. Jestler, duruş ve vücudun pozisyonu bir şeyler söyler. Çünkü bu işaretler bedenin bastırılmış duyguları yüzeye çıkarma işlemidir. Araştırmalar, duygularımızı her gizlemeye çalıştığımızda, kan basıncımızın yükseldiğini göstermektedir. Beden dili sözel mesajları destekleyebilir ya da o mesajlarla çelişebilir. Çünkü bir kişinin bedeni gerçek duygularını açığa vurur. Hislerimizi saklamaya çalışsak bile gerçek duygularımız, hem yüz ifadenizden hem de sesimizden sızıntı yapacaktır. İnsanlar duygularını tam olarak ifade etmediklerinde ya da içlerindeki duygusal karmaşayı yaratan şeyi maskeleyemeye çalıştıklarında ya da yadsımaya çalıştıklarında; baş, sırt, mide ağrıları, deri rahatsızlıkları, ülser, tümör, kanser hatta kalp hastalığı görülebiliyor. İşte bu noktada insanların kendisini sağlıklı bir şekilde anlatabilmesinin

önemini bir kez daha görüyoruz. Beden dili hem anlaşılmanızı hem de anlatmak istediklerimizi daha rahat anlatmamızı sağlıyor (Glass; 1997: 178).

Beden dili araştırmacıları sadece ifade tarzlarının çeşitliliğinin kurallara bağımlı yönünü değil, bilakis ifadelerin birtakım kültürel, toplumsal ve duruma bağlı beklentiler yüzünden gizlenmesi veya ilgili kişilerin katı kurallarının geçerli olduğu hallerde, insanların kafasında olup bitenleri de öğrenmek istemektedirler. Bu nedenle bilim adamları otonom sinir sisteminde fizyolojik gölge olaylarını araştırmaktalar. Kızgın yüz ifadesinde kalp frekansını ve cilt ısını, gülümseme esnasında ise kalp atışlarının yavaşlayışlarını ölçmekteler. Beden dili araştırmacıları bunların yanı sıra ‘azaltılmış veya maskelenmiş’ his ifadelerinin otonom sinir sistemine olan etkisini gözlemlemekteler. Maskelenmiş öfke anında kalp yine de hızlı atar mı? Gülümseme ile oluşan maskelendirme, öfkeden doğan hızlı kalp atışını yavaşlatır, bu durumlar birbirini dengeler mi? Schober (2007: 37), şeklindeki sorularla bu konunun üzerinde daha derin araştırmalar yapılması gerekliliğinin üzerinde durmaktadır.

Kaşıkçı (2002: 28)’da beden dili kullanımının önemine işaret ederek bu konuda şöyle der: Beden dili kullanımı;

- Kendimizi ifade etmeyi kolaylaştırır.
- Karşımızdaki insanı daha rahat anlamamızı sağlar.
- Konuşmaya bütünlük katar.
- Kendimizin ve ilişkide olduğumuz insanların iç dünyalarını anlamamızda bize önemli ipuçları sunar.

Beden dilinin önemini küçük bir çocuğa bakmak zorunda kalan veya dilini bilmediği bir ülkede yaşamak zorunda olanlar daha iyi anlarlar, bu gibi durumlarda yönümüzü bulmamıza yardımcı olacak tek şey beden dilimizdir (Apeltauer; 1996: 9). Bu noktada büyük problem insanların günlük yaşamda beden dilinin öneminin farkında olmamalarıdır. İlk insandan bu yana etkin biçimde kullanılan beden dili; ne yazık ki zaman içinde yabancı dile dönüşmüş durumdadır (Layıcı; 2007: 21).

Bir kişinin konuşurken ürettiği pek çok beden dili olmasına rağmen, kişi beden dili işaretlerini filtrelemeye, düzenlemeye veya kontrol etmeye çok az dikkat eder.

Konuşma belirtilerimizin aksine, beden dili belirtilerimize çok az dikkat ettiğimiz için, sözsüz işaretler genellikle ne kadar stresli olduğumuzu ve ayrıca duygusal tepkilerimizi ve bu tepkilerin yoğunluğunu ortaya çıkarır (Walter; 2001: 101). Aslında hemen herkes, beden dilini doğru bir şekilde kullanır. Aynı zamanda karşımızdaki kişilerinde beden dillerini doğru bir şekilde anlarız. Ancak, kişiler karşılındakilerin beden dillerini değil, genellikle sözcüklerini dikkate alırlar. Oysa sözcükler, bazen insanların gerçek duygu ve düşüncelerini gizlemek için kullanılırlar. Bu yüzden de nasıl söylediğiniz, ne söylediğinizden daha önemlidir. Bununla ilgili bir örnek vermek gerekirse amirinden izin almak isteyen ciddiyetsiz bir personelle, ciddi ve durumun ehemmiyetini haline yansıtmış personelin söyledikleri içerik olarak aynı olabilir. Ama bunu söyleme şekilleri farklı olduğu için ona göre farklı muamele görecektir.

İletişim engellerine yol açan yetersiz bir beden dili kullanımı, konumu veya kültür düzeyi yüksek kişilerde daha sık görülür. Toplumsal ya da yönetsel ölçekte yukarıda olan birisi, iletişim sırasında ağırlıklı olarak sözcüklerini kullanırken, ondan daha alt düzeyde olan birisi ise sözcüklerden çok hareketlere başvurur (Layıcı; 2007:29). Bununla ilgili olarak İngiltere'nin saygın okullarında öğrencilere konuşma eğitimi yaptırılırken kollarının altına kitap koyup, kitabı düşürmemeleri istenir. Tâbi burada daha ağır ve ciddi bir karakter oluşturma süreci söz konusudur. Fakat bu konuşma tarzının etkileycilikten uzak olması ve tek düze bir hale gelmesi kaçınılmazdır.

Beden dilinin önemiyle alakalı en önemli özelliklerden birisi de ilk izlenim konusudur. Çünkü hayatımızda yeri olabilecek ya da olmamasına karar verdiğimiz pek çok insanı ilk izlenimimiz esnasında değerlendiririz ve bu kararımız genellikle sabit kalır. Günlük yaşamımızda onlarca, yüzlerce insanla birlikte ve iç içe yaşamaktayız. Ailemiz, komşumuz, iş arkadaşlarımız, işe gelip giderken yolda gördüklerimiz... Açıkçası karşımıza çıkan her insan için düşünüp karar vermeye ne zamanımız yeter ne de gücümüz. Bundan dolayı ilk eleme hakkımızı gözlerimize ve sezgilerimize bırakırız (Layıcı; 2007: 21).

‘Bir görüşte aşık oldum.’, ‘Bu adamı hiç gözüm tutmadı.’, ‘Ona birden kanım ısındı.’

Yukarıdaki cümleler, günlük hayatımızda birçok kez kullandığımız cümlelerdir. Genellikle ilk izlenimimiz üzerinden insanları değerlendiririz ve onlarla ilgili

kararlarımızı bu ilk izlenime göre veririz. Uzmanların söylediğine göre ilk izlenimi oluşturmak için bir dakika yeterlidir. Özellikle iş görüşmelerinde, mülakat ile yapılan sınavlarda vb. bunun gibi durumlarda sürenin kısıtlı olmasından da kaynaklanan bir durum söz konusudur. İşte böyle bir durumda karar veren ve karar verilen açısından beden dilinin önemi bir kez daha ortaya çıkmış olur. Özellikle iş başvurularının değerlendirilmesi konusunda, kişinin beden dilinin doğru yorumlanması çok önemlidir.

Son yıllarda üzerinde çok tartışılan ve konuşulan konulardan biri de liderlerin özellikle siyasetçilerin beden dili olmuştur. İnsan bilerek ya da bilmeyerek yaptığı hareketlerle sadece karşısındaki kişiyi değil, büyük toplulukları-onlar bunu tam anlamıyla fark etmeden- etkilemekte ve yönlendirmektedir (Baltaş; 2002: 13). Bugün beden dili eğitimi alan siyasetçiler biraz dikkatle bakıldığında bu eğitimi gayet iyi kullanmaktalar ve tâbi bunun karşılığını da almaktalar. Özellikle farklı ülke başkanlarıyla bir araya geldiklerinde beden dili üzerinden birbirlerine üstünlük kurmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Bunun yanında kitleler önünde konuşurken de beden dilinin etkili kullanım özelliğinden sık sık faydalanmaktalar. Amerika’da başkanlık seçimleri sonuçlandıktan sonra yeni seçilen başkan hemen göreve başlamamaktadır. Bunun sebebi ise devleti temsil edeceği için buna uygun kuralları öğrenirken ayrıca iki aylık bir süre esnasında beden dili ağırlıklı olmak üzere bir hazırlık süreci yaşar.

Bu konuyla bağlantılı olarak beden dilinin şu özelliğinden de bahsetmek mümkündür. Beden dili doğru kullanıldığı takdirde insanlara bir popülerlikte katmaktadır. Kimilerinin diğerlerine göre daha popüler olmasının bir nedeni de beden dillerini daha etkin ve doğru kullanmalarıdır. Türkiye’nin en çok sevilen komedyenlerinden Kemal Sunal, Metin Akpınar, Zeki Alasya, Levent Kırca gibi isimleri bu alanda saymak mümkündür (Layıcı; 2007: 23). Onlar ünlerini ve başarılarını biraz da beden dillerini etkin kullanabilmelerine borçludur. Dünyanın en büyük komedyenlerinden Charlie Chaplin ve Jim Carey’i de burada anmak mümkündür. Özellikle pandomim filmleri hatırladığımızda kelimeleri anlamlı, inandırıcı, güvenilir kılan hareketlerimiz ve beden dilimizdir. İzlediğimiz film olduğunu unutturup, bize gerçekmiş gibi hissettiren, o filmdeki kahramanların beden dillerini iyi kullanmalarıdır.

Beden dilimizi etkin kullanmamızın yaşamımıza kattığı önemli avantajlardan birisi de özellikle eğitimcilerin beden dilini okumasında ortaya çıkar. Öğrencinin derse

ilgisini, tutumunu ölçmekten, konuyu anlayıp anlamadığına, sorusu olup olmadığına kadar birçok katkısından söz etmek mümkündür. Böylelikle öğretmen, öğrenciyi ve eğitim ortamını kontrol altında tutmayı başarılı bir şekilde yürütebilir.

Özellikle yabancılara Türkçe öğretimi kapsamında araştırmacının katıldığı İstanbul’da iki farklı kursta, Bursa Tömer’de ve Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde gerek gözlemci olarak bulunulan sürede gerekse bizzat girilen dersler şunu göstermiştir ki: ‘Öğretmenin beden dilini olumlu veya olumsuz kullanması durumunda bu durum öğrencinin öğrenme performansında çok ciddi bir şekilde etki etmektedir.’ Bir kursta öğretmen bir konuyu anlattıktan sonra öğrenciden istediği cevabı her alamadığında bilinç dışı sert ve sabırsız bir yüz ifadesi tutumu takınmakta, bunun yanında öğrencinin yanlış cevap vermesini anlayışla karşıladığını ifade etmekteydi. Fakat buna rağmen araştırmacının öğrencilerde gözlemlediği durum, öğrencilerin cevap verme anında öğretmenin psikolojik baskısı altında kaldıkları ve rahat cevap veremedikleri yönündeydi. Hâlbuki cevap vermeleri istenen konu yeterince öğrendikleri bir konuydu. Bunun yanında bu öğrenciler yüksek gelirli, kendine güvenleri tam olan yöneticilerden oluşmaktaydı. Bu örnekten de hareketle öğrencinin öğrenme öncesinde, esnasında ve sonrasında sözel ifadelerle ve bedenin dili kullanılarak yapılan motivasyonlar sonucunda, öğrenme verimliliğinin çok daha iyi olacağı bir gerçekliktir. Beden dilinin doğru veya yanlış kullanımı öğrencinin performansına direkt etki etmektedir. Eğitim esnasında bu davranış tutumlarının göz önünde bulundurulması son derece önemlidir.

Bir gözlemci olarak beden dilinde nelere bakmanız gerektiğini biliyorsanız, elde ettiğiniz bilgiler sizin için çok değerli olabilir (Walters; 2008: 101). Karşınızdaki insanla verimli ve etkili bir konuşma yapmak istiyorsanız beden dilini etkin bir şekilde kullanmalısınız. Özellikle öğretmenler, halkla ilişkiler, satış uzmanları, politikacılar için bu nokta çok önemlidir. Beden dilini okuma becerimiz, karşınızdaki kişinin olumsuz kararını dile getirmeden önce, yeni bir şeyler yaparak, onun düşünce ve duygularını değiştirmek için bize yeni fırsatlar da verir. İletişim kurduğumuz kişiyi beden dilinden anlamak ve ona beden dilimizi kullanarak uygun bir yanıt vermek, iletişim kanallarımızın etki alanını genişletir, bize üstünlük kazandırır (Layiç; 2007: 22). Karşınızdaki kişiyle verimli bir konuşma yapmak istiyorsak, kişinin mevcut duygusal ve bilişsel stresini yansıtan davranışlarını belirleyebilmeli ve bu davranışlara doğru

şekilde yanıt verebilmeliyiz (Walters; 2008: 101). Tabi bu noktada şu özel durumu da ifade etmeliyiz. Beden dilinin kötü amaçlar için de kullanılması mümkündür. Zaman zaman insanları kötü amaçlarına ikna etmek için ya da bir malı değerinin çok üzerinde satabilmek için karşısındaki muhatabını iyi yorumlayıp, beden dilini etkin kullanarak kötü amaçlarına ulaşmak isteyen insanlar olacaktır. Yada beden dilinin kitleler üzerindeki etkinliğini kullanarak, orada bulunan toplulukları istediği gibi yönlendirebilmek mümkündür. Bu noktada beden dili konusunda eğitim almış kişiler, bu tuzaklara düşmeyeceklerdir. Özellikle eğitim seviyesi düşük toplumları, beden dilinin de etkisiyle provoke etmek kolaydır ve sonuçta istenmeyen olaylar yaşanması kaçınılmazdır.

Beden dilinin önemi konusunda; işitme engellilerin iletişim biçimine de yer vermek konunun öneminin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. İşitme engellilerin kendi aralarında da bir anlaşma biçimleri var ve buna işaret dili diyoruz. İşaret dilinin tanımı şu şekilde yapılmaktadır: ‘İşitme engellilerin kendi aralarında iletişim kurarken el hareketlerini ve yüz mimiklerini kullanarak oluşturdukları görsel dildir.’ Bu konuya özellikle burada yer vermemizin sebebi, beden dilinin iletişimin bir parçası olmaktan çıkıp bizatihi iletişimin kendisi olduğunu görüyoruz. Yani sadece karşılıklı anlaşabilmek için bile bir dil oluşturabilmektedir. Bu gerçeklik de konunun ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca her ülkenin işaret dili farklıdır. Her ülkenin işaret dilinin farklı olması da kültürel farklardan kaynaklanmaktadır.

Beden dilinin bir başka önemli özelliği ise farklı kültürleri tanımamıza yardımcı olur. Beden dili ülkelere, bölgelere, mesleklere, yetiştirilme tarzına göre değişir (Alkış, 2009: 195). Yani insanların sahip olduğu özellikler beden dillerine yansır. Özellikle bu noktada yabancılara Türkçe öğretimi yapan bir öğretmenin bu farkları iyi bilmesi gerekir.

Aynı zamanda kişilerin karakterini tahlil ederken de beden dilinden faydalanırız. Bir işçi, bir şoför, bir doktor için farklı davranış kuralları söz konusudur. Bu beklenti ve normlar beden dilini de şekillendirir. Beden dili aynı zamanda bize sosyal rolleri de gösteren bir aynadır. Sosyal statü ve bir grup içerisindeki hiyerarşi, bireyin kendisini grup içerisindeki algılayışı, grubun yapısı ve insanların toplumsal konumlarını beden dilleri ile yansıtımalarından anlaşılır (Baltaş; 2002: 13).

Beden dilini günlük hayatımızda aktif olarak kullanırız. Günlük hayatın yoruculuğu, stresi sebebiyle ya da başka gerekçelerle çok kez beden dilimizi kullandığımızın farkında olmayız. Halbuki birçok karar alma sürecinde beden dilinden faydalanırız. İnsanları değerlendirirken, etkilerken, etkilenirken, ikna ederken, gözlemlerken vb. durumlarda beden dilimizi kullanır ve beden dilinden etkileniriz. Böylece beden dili, sosyal hayatımızda, günlük iletişimimizde yaşamımızın tam merkezinde yer alır. Bütün bunların sonucunda beden dilinin gerekliliği ve etkililiği yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2. Beden Dilinin Özellikleri

Beden dilinin kendine özgü ve özel bir alanı bulunmaktadır. Bu alanla ilgili farklı değerlendirme ve analizler sonucunda şu hususlar tespit edilmiştir :

1. Beden dili evrensel özellikleri sebebiyle bir yönüyle kültürden ve toplumdan bağımsız iken, bir yönüyle de toplumsal yapıya sıkı sıkıya bağlıdır. Beden dili hareketlerimiz iki temel yapı üzerine kurulmuştur. Bunlar toplumsal yapıdan ve kültürden öğrendiklerimiz ile evrensel olanlar olmak üzere ikiye ayrılır.
2. Bedenin her yaptığı hareket önemlidir. Hiçbir hareket anlamsız ve rastgele değildir. Hepsı duygu ve düşüncelerin dışavurumudur.
3. Hareketlerin hızı ve yoğunluğu önemlidir. Hareketin hızlı ya da yavaş yapılması anlamını değiştirir. Örneğin ellerin birbirine yapıştırılarak ovuşturulması; hızlı yapıldığında üşüme anlamını çağrıştırırken yavaş yapılması bir konuda istekli olduğunu gösterir.
4. Beden hareketlerimizin ritmik ve akıcı olması da anlamını değiştirir. Örneğin canı sıkılmış bir insanla, odaklanmış bir dinleyicinin parmakları ile tuttuğu ritimden veya baş sallama ritminden anlayabilirsiniz.

5. İçinde bulunulan durum önemlidir. İçinde bulunulan ortamın fiziksel koşulları ve duygu ortamı bedeni etkiler. Bunun yanında konuşulan konu, anlatılan şey, sorulan soruya verilen cevap gibi her duruma beden mesaj verir.
6. Beden dili işaretlerini kendi başına değerlendirmek yerine, onları bir bütün içinde işaret olarak görmeliyiz. Devamlı olarak beden dilinin çeşitli bölümleri ve çeşitli fonksiyonları arasındaki etkileşime dikkat etmeliyiz. Elbette ki beden dili ve dil arasındaki etkileşime de dikkat etmeliyiz: Uyumsuzluk var mı, sözle söylenen ve vücut ile gösterilen mesajlar birbirine ters düşüyor mu? (Schober; 2007: 97).
7. Algılama yeteneği yüksek olan kişinin bedeni daha çok etkilenir ve karşısındaki kişiyi daha çok etkiler.
8. Aksesuarlarla etrafa birçok mesaj verebilirsiniz. Örneğin gözü bozuk olmadığı halde numarasız gözlük takanlar, etrafına bilgili ve entelektüel bir hava verirler. Profesyoneller, gözlüğü karşısındakini yönlendirmek için de kullanırlar. Dikkat edin, bir açık oturumda, deneyimli ve gözlüklü bir politikacı, karşısındaki konuşurken gözlüğünü takar, kendi konuşurken çıkarır. Gözlüğü çıkardığı anda sözün ona geçtiğini karşısındaki hisseder ve susar. Giyiminizle ve aksesuarlarınızla karşınızdakine kim olduğunuzu ve kurumunuzu anlatırsınız. İnsanlar sizi ‘giysilerinizle’ karşılar, ‘düşüncelerinizle’ uğurlarlar; ama düşüncelerinize giysileriniz ve aksesuarlarınız değer katar (İzgören; 2010: 158-159).
9. İlişkilerdeki davranışlar karşılıklı öğrenme ve öğretme olayının bir parçasıdır ve aktüel olan beden dilini yorumlamaya yardımcı olur. Uzun süredir tanıdığımız kişilerin sinyalleri, tanımadığımız kişilere nazaran bize daha ayrıntılı bilgiler verir. Bu nedenle sözsüz iletişim anlaşmanın bir şeklidir, etkisi ise daha önce yapılan karşılıklı iletişimin türüne ve yoğunluğuna bağlıdır. Eğer bir kişinin değişik durumlarda gösterdiği davranışları biliyorsak (gerilim veya huzurlu hallerde vb.), o zaman verdiği sinyallerin hangi anlama geldiğini daha kolay anlarız. Bununla ilgili olarak Schober (2007: 100) : “Birbirini iyi tanıyan kişiler, diğerlerine göre, birbirlerinin beden dilsel davranışlarını daha iyi

yorumlayabilirler. Davranışların kişilere bağlı olarak değişmesi ve herkesin beden dilsel araçlardan kendine uygun olanı seçmesi nedeniyle; genelde geçerli olacak bir beden dili sözlüğünün oluşturulması imkânsız kılınmaktadır.” diyerek farklı bir görüş ortaya koymuştur.

10. Kadınlar beden dilini okuma konusunda erkeklere oranla çok daha yeteneklidir. Bununla beraber kadın ve erkek arasında da bazı farklar vardır. Örneğin ceket giyerken erkeklerin ilk önce sağ kolunu, kadınlarında daha çok sol kolunu kullandıkları tespit edilmiş (beynin loblarının kullanımı ile ilgili). Yine yalan söylerken erkekler gözlerini aşağıya doğru kaçırırken, kadınlar daha çok yukarıya doğru bakmayı tercih ediyorlar ve erkekler yalan söylerken gözlerini ovuşturuyorlar, kadınların eli ise burunlarına gidiyor.
11. Beden dilinin farklılaştığı noktalar vardır. Beden dili ülkelere, bölgelere, mesleklere, yetiştirilme tarzına göre değişir. Eğitim ve kültür düzeyindeki artış beden kontrolünü arttırır (Alkış; 2009: 195).
12. İnsanın kendini dış dünyaya karşı ortaya koyuş biçiminin temeli göğüs açıklığını, bir başka deyişle merkezini kullanma biçimini gösterir. Başka hiçbir özelliğine bakmaksızın, sadece göğüs açıklığına bakarak bir insanın kişilik yapısı ve içinde bulunduğu duygu durumu konusunda bilgi sahibi olmak mümkündür. Merkezin, göğüs üzerinde kesişen bir yatay ve dikey eksen üzerinde dengeli olarak durması, omuzların geriye doğru genişlemeden dik olarak tutulması kendini kabul ettiren, güvenli bir görünüş ortaya koyar. Merkezlerini ölçülü bir şekilde dünyaya açan insanlar büyük çoğunlukla diğer insanlarla sağlıklı ilişki içindedirler. Bu tür insanlar kendi haklarını korudukları gibi başkalarının haklarına da saygılıdır. Merkezin kapanması ise omuzların düşmesi ve kişinin hafif öne eğilmesiyle ortaya çıkan bir durumdur. Bu görünüş kişinin kendine güven duymadığını ve içinde bulunduğu durumdan rahatsız olduğunu düşündürür (Baltaş; 2002: 15).
13. Beden dilsel davranışların yorumlanmasını ve anlatımını öğrenirken, belli yüz hatlarının ve duruşların, hisleri ve düşünce tarzlarını nasıl desteklediğini veya engellediğini hissetmelisiniz. Algılama ve tasvir etme yeteneğimizi, deyimlere

dikkat ederek ve iç olayları ve iletişim olaylarını onların yardımı ile beden dilsel sözlerle anlatır ve iletiriz (Schober; 2007: 103).

14. Columbia Üniversitesi'nden psikolog Prof.Dr. Robert Krauss'ın American Journal of Psychology'deki araştırmasına göre; deneklerin kollarına elektrotlar bağlanmış, somut kelimeler söylenirken kasların hareket etmediği, soyut kelimeler söylenirken kasların hareket ettiği görülmüştür. Aynı araştırma kapsamında, deneklerde bazı kelimelerin tanımları yapılarak kelimeleri hatırlamaları istendiğinde, hatırlama çalışması esnasında ellerini kullanması yasaklanan insanların somut sözcükleri bulmakta zorlandıkları, ellerini hareket ettirenlerin ise aynı kelimeleri daha kısa sürede buldukları tespit edilmiştir (İzgören; 2010: 170). İzgören'de topluluk karşısında konuşurken hareket edin, beyninizin de hareketlendiğini göreceksiniz diyerek bu konuya katılmaktadır. Bu durumun eğitime yansısıyla alakalı olarak, öğrencilerin ders esnasında hareketli olmaları sağlanarak daha iyi bir hatırlama süreci ve daha verimli bir ders işlemekte mümkün olacaktır. Duruşunuzu değiştirmemiz algılarımızı, dolayısıyla duygularımızı etkileyecektir. Bedenimizdeki değişiklikler beyne mesajlar gönderir ve vücudun kimyasal salgılarını değiştirir. Bizde stres verici duygularımızı bu şekilde kontrol edebiliriz. Dr. John Diamond 'Davranışsal Hareketbilim' in dünyadaki kurucularından olup vücuttaki birçok değişikliği timüs bezinin durumuna bağlar. Tavırlarımızı değiştirmenin yanı sıra duygusal durumumuzu denetlemenin bir başka yolu daha vardır. Bu yol, duruşlarımız ve yüz ifademizdir (İzgören; 2010: 171).

15. Neuro Linguistic Programming üzerinde yapılan bir çalışmada ise, insanlardan kendileri ile ilgili sıfatlar yazmaları istendiğinde çok ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Sağ elini kullanarak yazanlar kendileri ile ilgili daha çok resmi sıfatlar kullanırken, sol elini kullanan denekler daha yaratıcı, duygusal ve içten tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Örneğin sağ eliyle daha çok tutumluyum sıfatı kullanılırken, sol eliyle cimriyim sıfatı yazılmıştır. Bu da beynin loblarıyla ilgili bir sonuçtur. Beynin sağ tarafı sol tarafına hükmederken, sol lob da sağ tarafına hükmeder. Beynin sol lobu mantıklı, disiplinli ve planlıyken, sağ lob yaratıcı, duygusal ve içtendir. Bu deneyde görülen ilginç sonuç, vücudun sağ

tarafını kullanırken, sol lobu harekete geçirdiğimizdir, yani sağ elle yazarken daha mantıklı düşünüyoruz, sol elle yazarken beynin daha yaratıcı, daha duygusal olan sağ lobunu harekete geçirdiğimiz için daha duygusal düşünüyoruz. Vücudunuzu kullanarak beynin işleyişiyle ilgili değişik sonuçlar oluşturabilirsiniz. Futbolda sol ayaklı oyuncular, oyun içinde sol ayaklarını çok yoğun olarak kullandıkları için, beynin sağ lobu hep harekettedir. O yüzden solak oyuncular hep daha yaratıcı ve yetenekli olarak yorumlanır (İzgören; 2010: 170).

Schober (2007: 179-181) bir başka araştırmaya yer vererek şunları söylemektedir:

Pons-test (profil of nonverbal sensitivity) araştırmaları oldukça ilginç sonuçlar vermiştir. Bu yöntem Rosenthal ve diğer psikologlar tarafından geliştirilmiştir. Bu yöntemin çıkış noktası; herkesin beden dilini etkili bir şekilde kullanamaması, aynı derecede iyi çözümleyememesi ve bu farkların nereden kaynaklandığı sorusu olmuştur. Bu test aynı zamanda öğretim programlarının oluşturulmasında kullanılmıştır. Bu programların sözsüz iletişime karşı duyarlılığı ne derece arttırdığı gözlenmiştir. Almanya'da da pon testler geliştirilmiş ve araştırılmıştır. 220 denek izledikleri kısa film sahnelerini standart cevap anahtarı ile cevaplamıştır. Her seferinde değişik alanlardan algıladıkları sinyalleri (ses, yüz, vücut) değerlendirmişlerdir. Elde edilen bazı genel sonuçlar:

1. Sözsüz sinyalleri anlama kabiliyeti 20-30 yaşlarında oldukça kişisel seviyededir. Bazen de geriye adım görülür. Küçük çocuklar, büyüklere göre ses farklarını genellikle daha iyi ayırt ederler.
2. Değişik yaşlardaki kadınların %80'inin erkeklere göre daha iyi beden dilini yorumladıkları görülmüştür. Bu fark özellikle negatif duyguların ve tamamen sözsüz iletişim olgularının değerlendirilmesinde bariz bir şekilde ortaya çıkıyor. Bu farklılık kadınların bağımlı bir durumda olmaları dolayısıyla sözsüz sinyallere dikkat etmeyi öğrenmeyi öğrenmesinden kaynaklanıyor olabilir.
3. Testten ölçülen duyarlılığa göre, beden dilinin önemli olduğu mesleklerde kişiler arasında şöyle bir değerlendirme söz konusudur: Oyuncular, beden dili dalındaki bilim adamları, güzel sanat öğrencileri, tıp doktorları, öğretmenler ve iş adamları.
4. Her kültür çevresinde bu testi uygulamak mümkün değildir. Bu test insanların kendini ifade etme tarzlarının evrensel olduğu kadar kültürel de olduğunu ortaya koymuştur.

5. Bu test ile yapılan araştırmaların en önemli sonucu şudur: Genellikle iletişim yeteneği için dili iyi kullanabilmek yeteneği önemlidir. Ancak bu yeteneğin yanı sıra beden dilini kullanabilmek çok önemli bir yer tutmaktadır.
6. Beden dili araştırmalarının ticari ve politik amaçlar için de kullanılması söz konusudur. Beden dili uzmanları bazı reklâm gösterilerinin tüketiciler üzerinde nasıl bir etki bıraktığını araştırabilirler. Duygusal onaylamalarda göz bebeklerinin büyümesi söz konusudur. Birtakım reklâm posterlerinin üzerindeki kişilerin tezat vücut sinyalleri göstermeleri dolayısıyla şaşırtıcı olmalarını bilmek gerekir.
16. Bugün için birçok siyasinin profesyonel beden dili dersi aldığı bilinmektedir. Topluluk önünde konuşan insanların doğru ve olumlu mesajlar vermesi son derece önemlidir.
17. Bir kimsenin duruşu, hareketleri, sesinin tonu, mimiği, ayakta duruş tarzı, yürüyüşü ve oturuşu, hatta yüz hatları, bakışlarının canlı veya anlamsız oluşu, acı ve gerginlikleri, gülümsemesi o kişinin nasıl birisi olduğu hakkında bize çok şey anlatır.
18. İnsanlar büyük çoğunlukla içlerinden geldiği gibi davrandıklarını düşünürler. Oysa yakın zamanda yapılan araştırmalar, insanların hissettikleri gibi davranmaktan çok davrandıkları gibi hissettiklerini ortaya koymuştur (Baltaş; 2002: 17).
19. Canı sıkılan bir insanın kaşları çatık, yüzü asık, omuzları düşük ve merkezi kapalıdır. Hepimiz sebepsiz bir can sıkıntısı yaşarız. Oysa çok kere kaşlarımızı çatattığımız, yüzümüzü astığımız ve omuzlarımızı düşürüp merkezimizi kapattığımız için canımızın sıkıldığını düşünmeyiz. İnsan hangi davranışını dışlaştırırsa bir süre sonra beden kimyasında meydana gelen değişiklikler sebebiyle o yönde duygular yaşamaya başlar. Sıkıntılı bir insan gibi davranmak bir süre sonra iç sıkıntının artmasına sebep olur. Duygusal jestlerin çoğu kendi kendine dokunmak şeklinde iken, başkalarına karşı olan tutumumuzu gösteren jestler karşımızdaki kişinin vücuduna yöneliktir. Kolların kavuşturulması savunmayı, kolların uzatılması içtenlik, kolların veya bacakların huzursuzca

hareketi diğlerinden kaçış, vücudun bazı bölgelerinin açılması seksüel bir daveti anlatabilir (Argly; 1979: 250).

20. Görmeyi istemediğimiz bir durum karşısında gözlerimizi kapatırız, oturuyorsak başımızı geri çekeriz, ayakta isek bir adım geri atarız. Arkamızdan gelen bir ayak sesi bizi huzursuz ediyorsa daha hızlı yürüyerek uzaklaşmaya çalışırız. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz; iç dengenin korunduğu ve ifade edildiği durumlarda insanların beden dili ortaktır. Gözlemleyip, yorumladığımız bu iletişim olaylarının bir parçası, bir faktörü olmamızdır. Bu yüzden kendimize şu soruları sormalıyız: Acaba bu soğuk ve içine kapanık davranış benim rahatsız eden bir davranışımın onu sıkması veya küstürmesi sonucunda mı ortaya çıktı? Kişi her zaman konuşkan ve canlı mı yoksa sadece belli kişilere karşı mı böyle? Şüpheli bir insan mı, yoksa ben mi onu şüpheli ettim? Kimin hareketleri tahrik edici? Şimdi yapılması gereken şey, sadece objektif olarak başkasının davranışlarına bakmaktan öte, Morris'in dediği man-watching (insanın gözlenmesi) ve body-watching'in (bedenin gözlenmesi) belli bir mesafeden uygulanmasıdır. Kendi beden dili davranışlarımız ile partnerimizin davranışları arasında karşılıklı olan etkileşimi görmeyi öğrenmeliyiz (Baltaş; 2002: 23). Yukarıda kısaca sözü edilen problemin 'Pygmalion etkisi' ile yakından ilgisi vardır. Pygmalion etkisi Amerikan psikoloğu Rosenthal tarafından araştırılmıştır. Onun tezi 70'li yıllarda Almanya'da da yankılar uyandırmış ve öğretmenlerin öğrencilere karşı davranışları hakkında büyük tartışmalara yol açmıştır. Pygmalion ismi efsanedeki Kıbrıs'ın kralını anımsatıyor. Kendi yaptığı bir genç kız heykeline aşık olmuştur. Onun yakarıları karşısında aşk tanrıçası olan Afrodit, bu heykele can vermiş ve Pygmalion onunla evlenmiştir. Nasıl bu efsanede bir adamın 'ideal' bir kadın tasavvuru söz konusu ise, Pygmalion etkisini psikolojisi de bir öğretmenin öğrenci hakkındaki tasavvurları üzerine kurulmuştur. Bunun sonucunda öğretmen, öğrenciye buna göre davranmaktadır. Rosenthal'ın deneyi şöyledir: İlkokul öğretmenlerine öğrencilerin %20'sinin güvenilir bir zekâ testi sonucunda aldıkları puana göre, mutlaka derslerinde ilerleme gösterecekleri söylenmiştir. Bu sözde, başarılı olarak seçilen öğrencilerin isimleri öğretmenlere verilmiştir. Sekiz ay dersten sonra tekrarlanan bir testte, bu önceden yapılan tahmin tasdiklenmiştir. Ancak bu sonucun elde edilmesinin sebebi öğrencilerin zekâsı değildi. Öğretmenler, öğrencilerin büyük

ilerleme kaydedeceği sözlerine inanmışlardır. Fakat bu öğrenciler gerçekte ortalama gruplardaki çocuklardır. Onlarla karşılaştırılabilecek düzeydeki diğer çocuklara nazaran daha iyi not almaları, ancak şu şekilde açıklanabilir: Çocuklar hakkındaki pozitif beklentiler, öğretmenlerin onlarla daha fazla ilgilenmesine, onlara güvenmesine yol açmıştır. Ve bunun sonucu olarak da çocuklar ilerleme göstermişlerdir. Bu Pygmalion etkisi genellikle beden-dilsel sinyaller (sesli davranışlar da dâhil) sonucunda ortaya çıkmıştır. Öğrenciler kendileriyle tatlı bir sesle konuşulması, onlara gülümsenmesi, bakışma ve tasdikleyici ve takdir edici baş sallamalar sayesinde; ilgi, cesaret ve pozitif takviye görmüşlerdir. Zorluk çıktığında ise öğretmenler daha fazla sabırlı olmuş ve azarlayarak güvensizlik ortamı oluşturmaktan kaçınmışlardır. Bu örnekte öğretmenlerin öğrencilere karşı tutumu öğrencilerin de birçok pozitif şey görmelerini, onları teşvik etmelerini ve negatif olan durumlar karşısında daha toleranslı davranmalarına yol açmıştır (Schober, 2007: 106). Günlük hayatımızda da benzer durumlarla karşılaşırız. İyi niyetli davrandığımız kişilerden de iyi davranış bekleriz. Ancak tecrübelerimiz bunun tersinin de olabileceğini göstermiştir. Birisi hakkında negatif ön yargılarımız mevcut ise, onun çabuk öfkelenen, şüpheli, kendini beğenmiş vb. vasıflara sahip olduğunu düşünürüz. Onunla olan ilişkilerimizde onun sadece negatif olan davranışlarını algılar ve ona karşı tutumumuz ile bu davranışları daha da arttırırız. Böylece, aslında bize kibirlilik gibi gelen davranış, gerçekte o kişinin sosyal ilişkilerde çaresizliğinden ileri gelebilir, fakat biz kendi görüşümüzün tasdiklendiğini düşünürüz. Hatalı davranışlarımız ile karşımızdakinin davranışlarını etkileyebileceğimizi unutmamalıyız ve karşımızdakinin de beden dilsel davranışlarını da yanlış değerlendirmemeye dikkat etmeliyiz. Beden dilsel davranışlarımızın muhatabımızın hislerini ve reaksiyonlarını etkilediğinin günlük hayatta örneklerini görmek birçok kez mümkündür. Sözsüz davranış doğrudan ve yüksek bir etkiyle münakaşaya tesir eder ve rakibimizi ‘silahsızlandırabileceğimiz’ gibi ‘galeyana’ da getirebilir. Özellikle kişisel ilişkilerin şekillenmesinde beden dili, sözlü dilden daha etkin bir araçtır. Sözsüz davranışlarımız karşımızdakini tam ‘sinirinden’ vurur. Böylece bir küfürden daha uzun süre etkilidir ve barış için çok iyi formüle edilen bir özürden çok daha fazla etkilidir.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür. Kişinin sözsüz aktüel davranışı çoğunlukla karşısındaki kişinin davranışları ile karşılıklı etkileşim içindedir. Bir kişinin davranışını anlatırken veya değerlendirirken, bu davranışının ne kadarının davranışımızdan etkilendiğini veya ona bir reaksiyon teşkil ettiğini göz önünde bulundurmalıyız. Özellikle Türk toplumunun duygusal yapısı, beden dilsel davranışlardan etkilenmeye oldukça açıktır. Dolayısıyla yaşamımıza fazlasıyla bu durumun tesir ettiğini görmek mümkündür. Bu durum ise beden dilinin sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası ve etkileyeni olduğunu görmeyi zorunlu kılmaktadır.

4.3. Beden Dili İle İlgili Bilgiler

Beden dilinin kullanımında bilinen bazı temel kuralların hangi nedenlere dayandığı veya bilgi temelli araştırmaların sonuçlarının nasıl anlaşılması gerektiği ortaya konulmalıdır. Konu ile ilgili Schober (2007: 45)'in tespitlerine yer vererek bu konuyu daha da somutlaştırmak mümkün olabilecektir. Beden dili ile ilgili Schober şu bilgileri sıralamıştır :

1. Arkaya yaslanıp, elleri kenetleme hareketi karşı koymayı anlatır.
2. Önemli görülen biri karşısında tam olarak koltuğa yaslanılmaz.
3. Konuşan kişi sözünü bitirdiği zaman başını hafifçe sallayarak karşısındakine bildirir.
4. Dinleyicinin katılmadığı bir fikir ileri sürüldüğünde duruş değişir ve karşı çıkılmaya hazırlanılır. Önce eğilir, bacaklar ve kollar kavuşturulmuş durumdan çıkarılır. Bitirince tekrar aynı pozisyonu alır. Aldığı pozisyonda söylenen şeye karşı açıklık ve kapalılık gösterir.
5. El hareketleri doğru kullanıldığı zaman söylemimizi güçlendirir.
6. Beden aksi yöne eğimli veya araya bariyer koyulmuşsa -el ve kol kavuşturulmuş ise- bu dışlayan bir duruştur.

7. Selamlaşma esnasındaki bilinçli olarak yapılan gülümseme, öfke ve aşağılamayı değil, bilâkis muhatabımıza karşı takındığımız pozitif tavrı gösterir.
8. Alışveriş esnasında eğer alınmak istenen ürüne karşı ilgi gösteriliyorsa, göz bebekleri büyür. Bu durumda profesyonel satıcıların kullandığı bir pazarlama taktiği olarak literatüre girmiştir. Yani insanın bir şeye karşı ilgisinin olduğu göz bebeklerinin büyümesinden rahatlıkla anlaşılabilir.
9. Uzun süre bakan kişilerin kısa süre bakan kişilere oranla daha dominant olduklarını söylemek de mümkündür. Schober (2007: 56)'de konuyla ilgili olarak : “Günlük yaşamımızda uzun süreli bakışların yetki, diğerinden önce bakışları kaçırmamanın ise aşağılık göstergesi olduğunu gösteren örneklerle dolu olduğunu gösterir.” demektedir. Eğer konuşan kişi konuşma sırasında partnerinin yüzüne uzun süre bakamazsa, ya söylediklerinden emin değildir, ya da açıkça tartışmaya hazır değildir.
10. Bir grupta itibar sahibi olmak önemli olmanın göstergesidir. Kendisine en çok bakılan kişi en çok itibar sahibidir. Bir kişiye ne kadar çok bakılırsa, o derece kendini güçlü ve yetkili görür ve diğerleri tarafından da aynı şekilde değerlendirilir.
11. Günlük yaşamdaki alanlarımızla ilgili olarak sokakta gördüğümüz bir kişinin yanından geçerken ona üç metre kalana kadar bakabiliriz. Sonra bakışlarımızı çevirmek ve geçip gitmek zorundayız. Üç metre sınırına varmadan önce, karşılıklı olarak hangi taraftan geçmek istediğimizi bakışımızla belli ederiz. Daha sonra gideceğimiz yöne hareketlenerek problemsiz bir şekilde gideriz.
12. İki kişinin bedenlerinin üst bölgeleri birbirine yüz yüze ya da paralel duruş şeklinde çevrili ise aralarında iletişim ve yakınlık vardır.
13. Davranış ve beden dili araştırmacıları, aşık çiftlerin çok sık bakiştıklarını ve bu bakışların karşısındakini kazanma çabası olduğunu söylüyorlar (Schober; 2007: 55).

14. Tek kaşın kalkması kuşku ve şüphe, ikisinin kalkması hayret, inmesi sıkıntı işaretidir.
15. Duruşlar karşılıklı birbirine uyumlu ise karşılıklı anlaşma ve uyum vardır.
16. Beden dilinin kullanımı küçük yaşlarda çok fazla iken yaş büyüdükçe azalır.
17. Bebeğin stres altındayken parmağını emmesi, anne karnındaki güvenli ortama dönme isteğindendir. Yetişkin kişi ise bunu tırnak yiyerek gösterir.
18. Kişiler arası dokunuş ve cilt temasının önemiyle ilgili olarak insan biyolojisi araştırmacılarına bakıldığında, okşamak, sevmek, hafifçe kaşımak, elini koymak, sarılmak gibi hareketlerin anne ve çocuk arasındaki sinyaller olduğu ve sakinleştirmek ve memnun etmek için kullanıldığını göstermektedir. Yetişkinler arası ilişkilerde ise sarılmak ve tutmak daha çok tesellide kullanılır. Sosyal açıdan kadrosu yüksek olan kişi, daha düşük kadrodaki bir kişinin omzuna elini koyarsa, bu hareket statü farkını vurguladığı gibi aynı zamanda himayesi altına aldığını da gösterir. Annenin, eşin, partnerin, kuvvetli olanın rahatlatıcı teması olmayınca kişi bunu kendi kendine dokunarak telafi etmektedir (Schober; 2007: 69). Örnek olarak da yalnız ve çaresiz çocukların çoğunlukla kendine sarıldıklarını görebiliriz.
19. Küçük çocuklar, eğer oyun arkadaşları başlarını yana doğru eğmişlerse, ellerindeki oyuncakları daha kolay verirler. Fotoğraf çekilirken de başlarını yana eğerek gülümseyen kişilerin daha sempatik olduğu ve daha fotojenik olduğu söylenir.
20. Kadınlar farkında olmadan ellerini göğüslerine bastırıp, göğüslerini kapatır, bu kendini korumaya alma isteğindendir.
21. Eller en az bakışlar kadar anlatım gücüne sahiptir. Ellerin hareketinden (temas ve çevirmeler) bir kişinin nasıl davranacağını kestirmek mümkündür: yakalayıcı, tereddütlü, başına buyruk veya desteğe muhtaç (Schober; 2007: 73).

22. Dikkatli olmak, bir şeyi kontrol etmek, yatıştırmak, aşağılamak söz konusu ise avuç aşağıya doğrudur. Elimizin tersi partnerimize dönük ise ona karşı bir engel koyarız (Schober; 2007: 76).
23. Eller en karmaşık ve en çok duygu ifade eden organımızdır. İzgören ise bununla ilgili olarak daha önce de belirttiğimiz gibi, eller, düşüncelerin ifadesinde en güçlü olan destekleyicilerdir, demektedir. Ellerimizi ve kollarımızı kullanma şeklimiz, ne düşündüğümüz ve ne hissettiğimiz konusunda karşımızdaki kişilerin kanaatlerini etkilemektedir. Bu durumda ellerimizin insanların düşünceleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. İnsanın düşünüp hayal ettiğini elleri gerçekleştirir. Örnek olarak bir topluluk önünde konuşma yapacağımızı ve onları etkileyip ikna etmek durumunda olduğumuzu düşünelim. Konuyu konuşmaya başlarken uygun bir beden dili kullanarak özellikle konuyla ilgili el hareketlerimizle konuya giriş yaparsak ve böyle devam edersek, o topluluğu etkileme ihtimalimiz yüksek olacaktır.
24. Kollar da beden dili hareketlerimizde önemli bir yer tutar. Özellikle savunma mekanizması olarak kol kavuşturma hareketinin ardında mutlaka bir savunma veya olumsuz bir tavır gösterme mesajının yattığını belirtmek mümkündür. Baltaş (2004: 158) ise : “İnsanlar kollarını çoğunlukla istenmeyen bir durumdan kaçınmak ve kendilerini korumak için kavuştururlar.” açıklamasını yapar. Buna karşın Kmoth (2003: 135) ise : “İnsanlar kollarını kavuşturduklarında hep süregelen hatalı düşünce artık ortadan kaldırılmaktadır; bu hareket her zaman savunma ve olumsuzluk içermez; birçok insan bu hareketi doğal olarak karşılamakta, bunun rahat bir duruş olduğunu savunmaktadır.” belirlemesini yaparak diğer araştırmacıların aksine bir görüşü savunmaktadır.
25. Gerçek ilişki kurulduğu ve sürdüğü zaman eller ve kollar iletişimi değişik şekilde desteklerler. Baş partnere doğru çevrilir, göz göze bakılır, vücudun üst kısmı öne doğru meyillenir, bacaklar ve ayaklar partnere doğru yönlendirilir veya en azından bacak ve ayak duruşu engel oluşturmayacak şekildedir. Herhangi bir huzursuzluk ve kaçma hali yansıtmaz (Morris; 1986: 83). Stres durumları kendisini kalp çarpması ve aşırı terleme şeklinde gösterir. Genellikle ortaya

ıkan bu huzursuzluk fark edilmez ve kişi hislerini söylemek için gerekli cesareti ve kudreti kendisinde bulamaz. Birçok durumda böyle hisleri anlatabilmek sadece zor değil, uygun da olmayabilir. Bunun yerine Shfelen'in monitör adını verdiği beden dili davranışları kullanılır. Monitörler sayesinde, iletişimde toplumsal açıdan mümkün olmayan ve hoşumuza gitmeyen bazı davranışları düzeltir veya karşı önlemler alırız. Örneğin, birisini yaptığı davranıştan vazgeçirmek için bakmak; birisine dik bakarak istenmediğini hissettirmek; başka fikirde olduğunu göstermek için, başka yerlere bakmak, kaşlarımızı çatarak bir olayı uygun bulmadığımızı anlatmak vb. (Schober; 2007: 91).

26. Vücudumuzun en doğrucu organı ayaklarımızdır. Ayaklarımız kafamızdan uzakta olduğu için, konuşmaya daldığımızda onları unuturuz. Böylece yüz ifademiz neyi sinyal verirse versin, ayaklarımızın bilinçsiz hareketi, gerçek ruh halimizi ortaya koyar (Morris; 1986: 246).

Beden dilinin bu özelliklerinin, gerek günlük yaşamda gerekse iş yaşamında daha başarılı bir iletişim kurulmasına yardımcı olacağı açıktır. Özellikle iletişimde muhatabın değerlendirilmesi önemlidir ve yukarıda da bahsettiğimiz özellikler büyük ölçüde muhatabın değerlendirilmesine yönelik beden dili özellikleridir.

4.4. Beden Dilinin Kültürel zellikleri

Beden dili, yerel ve evrensel olmak üzere iki boyutta değerlendirilir. Yerel boyutunu, benzerliğin sınırları adı altındaki başlıkta inceleyeceğiz. Evrensel olan kısmını ise beden dilinin evrensel boyutları anlaşılmaktadır.

4.4.1. Benzerliğin Sınırları

Günümüzde farklı toplumlara ait insanlar birbirleriyle oldukça çabuk ve kolay iletişim kurabilmektedir. Televizyondaki dizilere bakıp kendi yaşantımızı Batı yaşam biçimiyle özdeş görebilir, izlediğimiz ortak bir filmde bahsedebilir, bir sokak

kahvesinde bir Avrupalı veya bir Amerikalıyla yüzeysel bir dostluğu kolayca başlatabiliriz.

Ayrı toplumlarda veya ayrı gruplar olarak yaşarken görünüşteki benzerlik ‘aynılık’ zannedilebilir. Oysa birlikte yaşamaya başlayınca kültürel farkların köklerinin sinir sistemine ve onun belirlediği dünyayı algılayış biçimine kazınmış olduğu görülür. Örneğin yurt dışına yerleşmiş Türkler arasındaki dostça sürdürülen sohbetler sırasında, onların gönüllerinde içinde yetiştikleri kültüre olan özlemi taşıdıkları görülür (Baltaş; 2002: 25). Uzun yıllar başka bir ülkede yaşasa da zihnine kazınmış kültürel kodlardan uzak kalmak, gurbet ve yalnızlık duygusu oluşturur.

Etnik gruplar içinde, kendi iç değerlerine bağlı ve karışmamış bir topluluk içinde yaşamak, kozmopolit bir grupta yaşamaktan daha güçtür. Amerikan toplumunda Avrupa ülkelerine kıyasla daha rahat ve bağımsız yaşandığı duygusu buradan kaynaklanır. Farklı kültürlerdeki insanlar, teknolojinin sunduğu imkânlardan yararlanırken ortak beden dillerini kullanırlar. İnsanlar nerede yaşarsa yaşasın benzer şekilde asansöre biner, tenis oynar, bilgisayar ve araba kullanırlar. Aynı şekilde biyolojik kökenli beden dilinde de birçok ortak nokta vardır. Ortak yaşantı olarak öfke, sevinç ya da şaşkınlık gibi duygular yaşanır. İşte ortak yaşanan bu duygularda bile bizim dışımızdaki kültüre ait olanı anlamayı zorlaştıran, bizden olanı daha rahat ve anlaşılır kılan ayrıntılar bulunur (Baltaş; 2002: 25). Bu noktada kişinin coğrafi yaşam şartlarının kültürünü, dolayısıyla iletişim biçimini etkilediğini söylemek mümkündür. Sevincimizi ifade ettiğimiz halk oyunlarımızdan acımızı ifade ettiğimiz matem törenlerimize kadar bu farklılığı görmek mümkündür.

4.4.2. Beden Dilinin Evrensel Yönü

İnsan, dünyanın her yerinde insandır ve benzerlikleri, farklılıklarından daha fazladır. Çünkü ortak duygulara sahiptir. Aradaki kültürel farkları araştırmak için bugüne değin birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan birinde beden dilinin kültürlerarası farklılıklarını belirlemeye yönelik ilginç bir araştırma yapılmıştır. Bunlardan birinde Türk, Japon ve Amerikalı üniversite öğrencileri denek olarak kullanılmıştır. Bu tür araştırmalarda ortak yöntemlerden biri göz, kaş ve ağızla ilgili

çeşitli kas değişikliklerinin şematize edilmesidir. 5 farklı ağız, 3 farklı göz ve 4 farklı kaş tipi ile 60 tane farklı yüz ifadesi oluşturulmuş ve farklı kültürlerdeki gençlerden bu standartlaştırılmış yüz ifadelerini değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonucunda her kültürün kendine özgü belirleyici özelliklerinin yarattığı farklılıklara rağmen bezerliklerin daha ağır bastığı görülmüştür. Bu sonuç beden dili konusunda evrensel bir sistemin varlığını ortaya koymaktadır (Baltaş; 2002: 25).

Beden dilindeki en benzer ifadeler canlılığı ve iç dengeyi korumaya dönük temel psikolojik durumlarla ilgilidir. Korku, kızgınlık, hüzn, nefret, mutluluk, dikkat, ilgi, uyku, gerginlik, şiddet, bu durumların en belirgin olanlarıdır.

Esas jestlerimizden olan anlatım jestlerinin temel özellikleri kültürel etkileşmeler sonucunda değişime uğramıştır. Ana jest kalıbı farklı olmadan kültüre ve kişiye bağlı olarak değişik durumlarda kullanılabilir. Örneğin, gülmek için toplumların ve kişilerin kullandıkları fırsatlar ve tavırlar aynı değildir (Baltaş; 2002: 40). Toplumsal yapı zaman içinde gelişen bir süreçte kendi özelliklerini inşa etmekte ve oluşan kimliğe göre kültürel özellikler yerleşik hale gelmektedir. Bütün bu durumların sonucunda da her kültürün kendi özellikleri oluşmakta ve böylece kültürel farklar ortaya çıkmaktadır.

4.5. Dünyadaki Farklılıklar

Beden dilini kültüre özgü farklılıklar ve evrensel tonlar olmak üzere iki ana yapıya ayırmak mümkündür. İnsanın doğuşuyla beraber içgüdüsel olarak getirdiği beden davranışları ve özellikle küreselleşmenin kolaylaştırdığı iletişim ortamıyla insanlardaki birçok vücut hareketi ortaklaşmaya başlamıştır. Tabi bir de beden dilinin kültürden beslenen her milletin kendine has tonları da vardır, bunu da belirtmek gerekir. İzgören (2010: 37) bu konuda şöyle söyler : “Öncelikle temel duyguların tüm dünyada aynı yüz mimikleri ile gösterildiğini belirtmek gerekir. Bir Japon’da mutluyca yüzünden anlarsınız, Senegalli bir taksi şoförü de levveyi kapıp sizi dövmeye geliyorsa kızgınlığı yüzünden bellidir. Ama vücudun bölgesel hareketlerinde farklılıklar vardır.” Dünyanın değişik coğrafyalarında insanların farklı durumlarda farklı beden dili sergiledikleri gözlenmektedir. Bunları İzgören ve Schober’den faydalanarak sıralamaya çalışalım :

- ‘Evet’ tüm dünyada aynıdır. İnsanlar başını yukarıdan aşağıya sallayarak bu cevabı ifade ederler. ‘Hayır’ da tüm dünyada aynıdır. İnsanlar bu işaret için de başlarını iki yana sallarlar. ‘Hayır’ı başlarını geriye atarak ve gözlerini vahşice arkaya doğru devirerek yapan üç millet var. Türkler, Suriyeliler ve Yunanlılar. Buna karşın iki ulus ise bu hareketin tam tersini yapıyor. Arnavutlar ve Bulgarlar ‘evet’ ve ‘hayır’ı dünyadaki diğer milletlerden farklı olarak kullanırlar. Biz ise başımızı iki yana sallamayı ‘yazık’ anlamında kullanırız. Bu onaylamadığımız bir durumu ya da olumsuz bir duyguyu ifade etmek için kullandığımız bir harekettir. Normalde ‘hayır’ Türk beden yapısında başını geriye atma şeklindedir fakat yeni nesilde bu işaretin başı iki yana sallama şeklinde olduğu görülmekte. Bunda da yabancı filmlerin ve dizilerin etkin olduğunu söylemeliyiz.
- Türk milletine özgü olarak; bir şeyi çok beğendiğimizde parmaklarımızı yukarıya doğru birleştirerek elimizi sallarız. Çok güzel olmuş veya mükemmel anlamında kullandığımız bir işarettir. Fakat İtalyanlarda bu hareket ‘Ne zırvalıyorsun!’ anlamında kullanılır. İtalyan futbolcuların hakeme itiraz ederken bu hareketi çok sık yaptığını görebiliriz. Aynı hareket Suudi Arabistan, Suriye ve İsrail’de ‘yavaşla!’(şıvayye) anlamında kullanılır. Kıbrıs Türklerinde ise gününü göreceksin anlamında kullanılır.
- Yine İtalyanlar bir yemeği beğendiklerinde işaret parmaklarını yanaklarına sabitleyip ‘immm’ diye söyleyerek belirtirler. Akdeniz kültürüne sahip ülkelerde beğeni ifadeleri daha hareketli ve canlıdır. Bu ifade tarzını bizim kültürümüzde de görmek mümkündür.
- Başparmak işaretinin de çok farklı anlamda kullanımları vardır. Birisi için su altında, çıkış yapıyoruz iken, başka birisi için bir siyasi partinin anlamını işaret edebilir. Bazı ülkelerde (ABD) ise başarı anlamına gelir. Bazı ülkelerde ise küfür anlamında kullanılır. Bu işaret Filistin’de yapılırsa Hizbullah taraftarı zannedilmenizi sağlayabilir. Bunun yanında Müslüman birçok ülkede (Özellikle İran) küfür anlamına gelebilir. Yine Bangladeş ve Avustralya’da küfür anlamında kullanılmaktadır.

- Baş parmak ve işaret parmağının birleştirilmesi ile oluşan okey işareti su altında iken problem yok anlamında kullanılırken Japonlar ise aynı işareti para anlamında kullanırlar. Amerika’da ise bu işaret problem yok ve başarı anlamında kullanılır. Latin ölkelerinde ve bizde ise aynı işaret küfür ve eşcinsellik anlamına geliyor. Yine aynı işaret Fransa’da ise ‘değersiz veya sıfır’ anlamında kullanılır (İzgören; 2010: 28).
- Tüm dünya anlamadığı ilgisi olmayan konularda omuz silker. Bizde ise omuzlar yukarı çekilirken eller de iki yana açılır ve alt dudak üst dudağın üstüne geçer.
- Değişik költürlerdeki insanların beden dili farklılığı konusundaki en önemli noktalar, özellikle kapalı yerlerdeki davranışlar ve bakışmalardır. Araplar, Amerikalılara ve Avrupalılara o kadar çok yaklaşırlar ki, geri çekilmek zorunda kalırlar. Ancak bu onların tekrar yaklaşmalarına neden olur (Argly; 1978: 98). Arap költüründe selamlaşma ve konuşma oldukça yakın mesafede cereyan etmektedir. Bu yakınlaşmanın dokunmaya dönüşmesi İngilizleri oldukça şaşırtır. Diğer taraftan Yunanlılar kendilerine hayretle bakılmadığında şaşırırlar ve dikkate alınmadığını düşünürler. Japonlara has yüz ifadesi onlarla aramızda problem oluşturabilir. Yüz ifadelerine oldukça hakimdirler fakat beklenmedik bir anda gülebilirler. Bunun yanında bir Avrupalının veya Amerikalının düşünce söylediği bir sözden sonra, utanarak yere baktığı durumlarda, bir Japon elini ağzının önüne tutarak sebep olduğu reaksiyona rahatlıkla bakabilir.
- Tanıdığımız bir kişi ile karşılaştığımızda veya onu bir grupta gördüğümüzde, kaşlarımızı yukarıya kaldırır, genellikle kafamızı hafifçe geriye atar, gülümser ve üst göz kapağımızı yukarıya kaldırırız. Eibl-Eibesfelt gibi davranış bilimciler bu hareketi evrensel bir selamlaşma biçimi olarak görürler. İnsan biyolojisi uzmanı Hassenstein de bakışma suretiyle selamlaşmanın doğuştan var olduğunu savunur ve yetişkinler ile bebekler arasında olan göz temasını bu çerçevede değerlendirir (Schober; 2007: 46).

- Tokalaşma, akabinde kucaklaşma ve öpüşme Türk kültüründe sıcaklık ve samimiyet göstergesi iken, Anglosakson ülkelerinde erkeklerin öpüşmesi yadırganmakta, Almanya ve İskandinav ülkelerinde yanak ve elden öpme geleneği bulunmamaktadır (Yılmaz; 2010: 137).
- Yunanistan’da avuç ve parmaklarınız açık şekilde karşınızdaki kişinin suratına tutarsanız bu sizin için ‘dur veya geri çekil’ anlamına gelse bile onlar için bu hakaret anlamına gelir.(moutza)
- Orta parmağın kullanımı evrensel bir hakaret anlamındadır. Bütün dünyada cinsellik içerir, küfür hareketi olarak değerlendirilir.
- Biz kendimizi işaret ederken elimizle ve işaret parmağımızla kendimizi gösteririz. Japonlar ise başparmakları ile burunlarını işaret eder.
- Başparmağın yukarıya doğru kaldırılması ABD, İngiltere, İrlanda, Avustralya’da her şey tamam anlamına gelir.
- Zafer işareti evrenseldir. Fakat el kendine dönük yapılırsa İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya’da küfür anlamında kullanılmış gibi değerlendirilmektedir.
- Sri Lanka, Hindistan, Tayland’da çocuğun başına dokunmak faciaya yol açabilir. Çünkü ruhun başta olduğuna inanılıyor ve başa dokunmakla ruha zarar verilebileceğini düşünmekte (Alkış; 2009: 70).
- Japonların hislerini kontrol altında tuttukları söylenir. Deneye katılan Japonlar üzerinde yapılan bilimsel araştırmalarda, Japonların yüzlerinde stres reaksiyonlarını sadece kendilerini yalnız hissettiklerinde görmenin mümkün olduğu, gözlemlendiklerini bildikleri zaman bu reaksiyonları göstermedikleri gözlenmiştir (Schober; 2007: 35). Bu bağlamda Akdeniz havzasındaki milletleri düşündüğümüzde; onların tepkilerini daha doğal ortaya koyduğunu görmek mümkündür.

- Batı aleminde günlük hayatta bir kişinin günde en az kullandığı dört kelimeyi merak eden araştırmacılar, bunların, ‘lütfen, özür dilerim, affedersiniz, teşekkür ederim’ olduklarını tespit etmişlerdir (Yılmaz; 2010:137). Bu durum şunu gösteriyor ki bu ifadelerin beden dilsel karşılıklarının iyi analiz edilmesi gerekiyor. Özellikle yabancılara Türkçe öğretimi yapan bir öğretmenin bu farklılıkları iyi gözlemlemesi ve yeri geldiğinde uygulaması gerekebilir.

Beden dili araştırmaları çok kültürlü yaşam tarzı için çok gereklidir. Kültüre has sözsüz davranışlar hakkında bilgisizlik nedeniyle açıklanması zor tatsızlıklar çıkabilir. Bu nedenle beden dili araştırmalarının ağırlık noktası hem kendi davranışlarımızın hem de yabancı davranışların daha iyi bilincine varmamız için o kültürün şartlarını araştırmak olmalıdır. Özellikle bu alanda çalışacak olan öğretmenlerin bu farklılıklara vakıf olması ve dil öğretiminin yanında bu kültürel özelliklerinde öğretiminin yapılması büyük bir önem arz etmektedir.

4.6. Beden Dili ve Türk Kültür Yapısı

Her kültürün kendine özgü bedensel hareketleri vardır ve bu hareketler sadece o kültüre mahsustur. Yıllar içinde bir birikimle oluşmuş ve devamlı tekrarlanarak yeni kuşaklara aktarılmaya devam etmiştir. Tabi bu süreç kimi zaman sekteye uğrayarak, değişerek ve gelişerek de devam etmektedir.

Bir toplumu bütün katmanlarında homojen olarak değerlendirmek olanaksızdır. Bizim burada yer vereceğimiz ifadeler daha çok toplumun genelinde görülen özellikler üzerine olacaktır.

- Özellikle kültürümüzde gülme konusunda olumsuz bir tutum söz konusudur. Bu olumsuz tutum sadece çocukluk ve gençlik döneminde değil, yetişkinlik döneminde de devam eder. ‘Çok güldün, ağlayacaksın!’ , ‘Çok gülme, başımızı kötü bir şey gelecek!’ , ‘Ayıp, kızlar çok gülmez öyle!’ gibi sözler bu yöndeki

sözlere örnektir. Türk kültürüyle yetişen insanlar genellikle sebepsiz yere gülene deli deneceğine inandıkları için, gülmenin gerek insanın kendi hayatı üzerinde doğuracağı olumlu etkilerden, gerek insanlar arası doğuracağı olumlu sonuçlardan yararlanamazlar (Baltaş; 2002: 19).

- Selamlaşmanın kültürlere özgü sembolleri vardır. Bölgelerimiz arasında bile farklı kullanım şekilleri söz konusudur. Baş hafifçe öne eğmeden, elini göğsüne götürüp başını göğsüne doğru eğmeye varan, başında şapka varsa onu çıkarıp daha seremonik selamlaşmaya varana değin farklı şekilleri mevcuttur.
- Ülkemizde, ilerleyen yaşta bir statü ve saygı göstergesi gibidir. Belki de bu yüzden ki yaşı ilerlemiş kişilerin beden dillerini okumak daha güçtür (Layış; 2007: 28).
- Ülkemizde, erkekler elini kolunu çok oynatanları sevmez (Alkış; 2009: 195). Bu durum ataerkil aile yapısının güçlü olduğu bölgelerde daha fazla görülmektedir.
- İstanbul’da yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye’de batı bölgelerinde yetişenlerin beden dillerini daha az kullanırken, güney kökenli olanların çok daha fazla kullandığını gösteriyor. Aynı şekilde kültür düzeyi arttıkça beden dili kullanımının azaldığı görülür (İzgören; 2010: 23).
- Latin ve Orta Doğu kökenli insanlarda bir kişinin kişisel alanına girilmesi normaldir. Batılılar da ise bu durum böyle değildir. Türkiye’nin kültürel özelliklerinde ise Doğu’nun da Batı’nın da etkisini görmekteyiz. Dolayısıyla Batı bölgelerimizde kişisel alana girilmesinden insanlar daha fazla rahatsızlık duyarken Doğu bölgelerimizde ise bu durum samimiyetin göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Glass; 1997: 150).
- Baş yana sallama hareketi evrenseldir. Fakat bizde ve Yunanlılarda hayır hareketi yana değil de geriye doğru yapılır (Alkış; 2009: 195).

4.7. Kadın ve Erkeğin Beden Dili Farklılığı

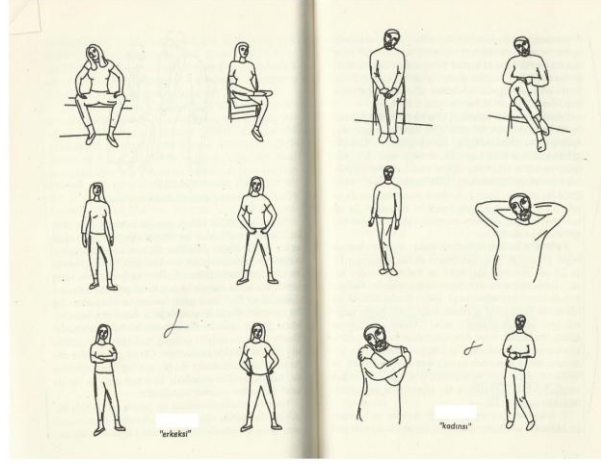
Kadının ve erkeğin biyolojik ve psikolojik yapılarındaki farklılıktan dolayı beden dili konusunda da birçok farklılık görülmektedir. Görünen ve bilinen farklılıklar dışında kadının ve erkeğin beden dilinde, farkında olmadığımız birçok yorumlanacak durum vardır. Eibl-Eibsfelt (2001: 339) cinsiyete özgü ve tipik cinsiyet davranışları arasında ayrım yapar : “Her iki cinste değişik şekilde ortaya çıkan davranış şekilleri tipik cinsiyet davranışlarıdır.”

Bu farklılıkları şöyle sıralamak mümkündür :

1. Biyologlar koşma ve atış başarısı açısından cinsiyet farklarını araştırmaktalar. Kıvrımlı uyluk ve kalçadaki yuvarlaklık kadınların yürüyüş tarzlarının nedeni olarak gösterilmektedir.(Yarım daireler şeklinde sallanmalar, aşağıya inerken zorluk çekme vb. gibi.)
2. Geniş omuzlu erkeklerde aşağıya sallanan kollar gövdeden uzak durur, normal olarak kolların üst kısımları kadınlarda dar omuzlar nedeniyle göğüs kafesine daha yakın durur. Kadınların dirseklerini vücutlarına daha yakın tutarak; ellerini, kollarını hareket ettirmeleri, kadın taklidi yapan erkekler tarafından kullanılır.
3. Önde duran uyluk, kadınsı duruşun özelliği olarak nitelendirilir. Kadınlar büyük eşyaları taşıırken mümkün olduğu kadar kalçalarına dayarlar, erkekler ise vücutlarına dayarlar.
4. Bilinen ve açıkça belgelenebilen, erkeklerin bacakları ayırık veya bileğin diz üstüne koyulduğu ayak ayaküstüne oturmaları ve buna karşın kadınların etekli oturuları gösterilebilir. Kadınlar pantolon giyse bile erkek oturuşuna çok az eğilim gösterirler.
5. Otururken bacakların birbirine dolanması tipik kadınsı bir harekettir (üste atılmış ayak yere basan ayakla temastadır). Kasların gerildiği bu duruş çok çekici olabilir. Kadınların kendi aralarındaki, iyi atmosferde geçen rahat

oturuş biçimi ayağın baldırının diğer ayağın uyluğunun altından geçirilerek öne uzatılması ile meydana gelir.

6. Kadınlar erkeklerden çok daha belirgin gülerler. Erkeklerle, fotomontajla eğik olan kadın başları gösterildiğinde kadınlardan farklı reaksiyonlar göstermişlerdir. Erkeklerle göre bu kadınlar, oldukça sempatik, duygusal, hoş, nazik, sevimli, dürüst, alçakgönüllü, sakin, yumuşak ve sevecen gelmiştir. Buna karşın erkekler, başları dik duran kadınları, antipatik, hissiz, nahoş, kaba, sevimsiz, kalles, burnu havada, gürültülü, mesafeli, sert, ters ve kötü bulmuşlardır (Frey; 2004: 58).
7. Vücutların teması kadınlarda ve erkeklerde değişik hissedilir. Bu konuda yapılan bir araştırmada, ameliyattan önce hemşirenin dokunması erkeklerle nazaran kadınları daha fazla etkilemiştir (daha az korku, tansiyonun daha az yükselmesi gibi). Dokunmak aynı zamanda statü göstergesidir. Yüksek statüde olanlar alçak statüde olanlara dokunabilirler. Bu, belki erkeklerin negatif reaksiyonlarını açıklayabilir (Ellgring; 2001: 36)
8. Vücuda dokunma gerçekten çoğunlukla statünün olduğu kadar samimiyetinde belirtisidir. Kadınlar dokunma insiyatifi gösteren erkek oyuncular, dokunmayanlara kıyasla daha çekici bulurlar. Erkekler ise tam tersinde değerlendirirler.
9. Davranış özelliklerinde; kadınların panik durumlarında yüksek ve ince sesle bağırmaları, kalabalıkta hareket edişleri gösterilebilir. Erkeklerle nazaran kadınlar saçlarını daha sık ellerler. Bazen de aynı jestlerin farklı anlamları oluşabilir. Örneğin erkekler dürüstlüklerini anlatmak için parmakları açık olarak ellerini göğüslerinin üzerine koyarlar; kadınlar aynı hareketi gerçekten korktukları zaman yaparlar. Kadınlara nazaran erkekler kollarını daha çok önlerinde bağlarlar veya kollarını partnerlerinin omuzlarına koyarlar. Kadın ve erkek birlikte yaptıkları bir iş sebebiyle ellerini iç içe koyarlarsa, erkeğin öncülük yaptığını görebiliriz. Bir erkeğe ve kadına birbirlerinin ellerini tutarak birkaç metre yürümelerini istediğimizde, hemen hemen her zaman erkeğin eli kadının elinin üstündedir

Şekil 1.2. Kadın ve Erkeğin Beden Dili Farklılığı

Yukarıdaki tabloda da açıkça görülmektedir ki kadın ve erkeğin beden dili arasında çok temel farklar vardır. Bu farklar erkeğin ve kadının cinsiyetinin oluşmasında temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıdaki resimlerde kadına ve erkeğe ait olan bedensel hareketler birbirinin aksine karşıt cinslerde gösterilmiştir ve resimlerdeki zıtlık hemen dikkat çekmektedir. Çünkü bugüne kadar sahip olduğumuz kadın ve erkeğe ait bedensel hareketler zihnimizde oturmuştur. Bu şablonun dışına çıkıldığında, bu durum dikkat çekici bir hal almaktadır.

4.8. Beden Dili ve Bedenin Dili Arasındaki Farklılık

Beden dilinin verilerini değerlendirme süreci zaman zaman araştırmacıları yanıltabilmektedir. Bunun en büyük sebebi ise insanın adeta mekanik bir varlık gibi düşünülemeyecek olmasıdır. Çünkü bedensel bir hareketin karşılığı belli bir düşünceyi ya da duyguyu yansıtıyor demek oldukça zordur. Her insanın yaşadığı psikososyal ve kültürel çevreden, ailesel ve bireysel yaşantılardan etkilenmesi ve bunun sonucunda sadece kendisinin anlayabileceği bir takım beden dilsel işaretler oluşturması normaldir. Buna kişinin bedeninin dili demek mümkündür. Bu durumun genellemesini yapmak ise

oldukça güçtür. Beden dili işaretlerinin bilimsel olarak güçlü bir şekilde ortaya koyulamamasının önündeki en önemli nokta da bu durumdur.

Beden dilinin psikolojik bir süreç olduğu açıktır. Zaten beden dili işaretleri bir şeyi açıklamaktan çok kişinin duygu dünyasının yansımasıdır. Kişilerin duygularını sözel olarak kendisinden dinlemeksizin anlamaya çalışmak ise oldukça uzmanlık gerektiren bir alandır ve zor bir durumdur. Bu noktada yanılgıların olması da doğaldır. Fakat bu durumun zorluğu beden dilini anlaşılmaz da yapmamaktadır. Çünkü yapılan araştırmalar da bir taraftan ortaya koymaktadır ki ortak birçok fizyolojik ve ruhi dürtüye sahip insanoğlunun aynı tepkileri vermesi de gayet olağan bir durumdur. Bu noktada her verinin genelleştirilemeyeceğini akıldan çıkarmaksızın değerlendirmeler yapmak daha sağlıklı olacaktır.

Araştırmamız da ortaya koymaktadır ki insanoğlu, dünyanın farklı yerlerinde yaşasa da aynı beden dilsel işaretleri aynı anlam ölçülerinde değerlendirilebilmektedir. Örneğin birçok kişi yalan söylerken farkında olmadan aynı beden dili işaretlerini kullanır. Fakat bu durum bu işaretleri kullanmadan da yalan söyleyebileceklerin varlığını inkâr etmeyi gerektirmez. Sadece karşımızdaki insanları daha rahat anlayabilmemiz açısından beden dilinin önemini yadsımamak gerekmektedir.

4.9. Beden Dili Bölgeleri

Bedenimizi tek bir yapı olarak düşünebileceğimiz gibi onu oluşturan parçaları da kendi içerisinde ele almak mümkündür. Beden dili araştırmalarında bedeni oluşturan her bölgenin taşıdığı ve ifade ettiği mesajlar vardır. Dolayısıyla bedenn bölgelerini ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir.

Bir insanın en çok bilgi veren bölgelerinden bir tanesi gövdesidir. İnsanların sadece gövdelerine bakarak güvenli-güvensiz, saldırgan-çekingen, enerjik-bitkin, ilgili-ilgisiz gibi birisi olup olmadığını kolayca anlayabiliriz. Gövdenin bu kadar önemli olmasının nedeni kalptir. Binlerce yıldan beri insanlar en önemli organı olarak hep kalbi görmüşlerdir.

Gövdemizin bu denli önemli olmasının nedeni burada yalnızca kalbin bulunması değildir. Ayrıca onun hemen yanında diğer yaşamsal organlarda bulunur. Boyun, akciğer, karaciğer, mide gibi... Bu yüzden bir insanın gövdesini açması, kapaması ya da bir yöne yönlendirmesi, bize oldukça doğru bilgiler verecektir.

Kimi kişiler çok güçlü ve enerjik olduklarını göstermek için göğüslerini şişirerek dolaşırlar. Özellikle bazı karşı cinsler, ilk karşılaşmalarında hemen şişinirler. Oysa birbirlerini geçtiklerinde yeniden eski normal ya da yılgın durumlarına geri dönerler. Çünkü şişinerek dolaşmak çok yorucudur. Özellikle medyadaki ünlüler, sürekli böyle görülmek isterler (Layıcı; 2007: 31).

Gövdemizin iç-orta yerinden dikey bir doğru geçtiğini varsayalım. İşte, dengeli, güvenli, normal duruş bu doğru üzerinde olacaktır. Bu sırada beden öne arkaya, sağa-sola eğilmediğinden kaslar zorlanmaz.

Eller, kollar serbest olarak yan taraftadır ve ayaklar ile bacaklar bitişik değildir, hafif dışa doğru açıktır. Bu duruşun gerçekleşmesi için beden fazla bir enerjiye gereksinim duymayacaktır.

Kimi kişiler omuzlarını geriye atarlar ve göğüslerini korkusuzca açarlar. Baş da yukarıya doğru çekilerek bu gösteriye katılır ve boyun iyice ortaya çıkarılır. Bu duruş sırasında kollar, bedenden uzaklaştırılarak hem erkeksi bir jest sergilenir; hem daha fazla yer kaplanarak yayılmacı bir irade ortaya konur.

Bu noktada ise beden dilinin temel kuralını hatırlamakta yarar var. Bir kişi ne kadar yer kaplarsa o kadar saldırgan olur. Ne kadar az yer kaplarsa o kadar çekingen olur. Bacaklar ve ayaklar da bu kural gereğince dışa doğru olabildiğince açılarak, kişinin saldırganlığını haykırır (Layıcı; 2007: 32).

Beden dili bölgelerinden birisi de baş hareketleri olarak kabul edilmektedir. Anlatım jesti olarak baş hareketleri alın ortasından gelip burundan geçerek çeneye gelen bir yatay çizgi ile kulaklardan geçerek göz altından geçen bir yatay çizgi ekseninde değerlendirilir.

Yatay çizgi üzerindeki hareketler kişinin kendisini belirli bir durumdaki yaşantıda algılayış ve değerlendirişidir. Bunlar kişinin yaşanan durumla ilgisini kurar ve tutumlarını yansıtır. Yukarıdan aşağıya olan yatay dikey çizgi ise kişinin diğer insanlarla ilgili durumunu yansıtan hareketleri içermektedir.

Yatay eksen üzerinde yukarıya kalkık bir baş, duruma karşı çıkıştan, üstünlüğe kadar çeşitli duyguları yansıtabilir. ‘Burnu havada’ olmak bu baş duruşunun, toplumsal öz bir anlatımıdır. Yatay eksen üzerinden aşağıya bakan, merkeze dönük baş hareketleri ise uysal, çekingen, kabullenici bir duygu durumunun anlatımıdır. Böyle bir ifade ‘başı önde’ efendi insan tanımının tipik bir görünüşüdür.

Başın durumları iletişim sürecinde iletişimin içeriğini etkin olarak belirler ve aktarır. Başın yatay eksen üzerindeki hareketleri kişi veya kişilere dönükse anlamak eğilimi, onların tersindeki bir yöne dönükse anlaşılamayacağı duygusu hakimdir.

İnsan kendisine yakın bulduğu kişi veya görüşlere doğru başıyla hafif yaklaşır, uzak bulduğu kişi veya görüşlerden de başıyla hafifçe uzaklaşır. Bu son derece küçük hareket, insanın gerçek duygularını ortaya koymak açısından büyük önem taşır (Baltaş; 2002: 50-51).

Karşıdaki kişiden gelen mesajlara katıldığımızda ya da ilgi gösterdiğimizde başımızı yukarıdan aşağıya sallayarak ifade ederiz. Katılmadığımızda ise yana sallayarak ya da başımızı geriye atıp sabitleyerek tepki veririz (Alkış; 2009: 203). Başımızda, öncelikle gözümüzden dilimize kadar tüm duyu organlarımıza hükmeden, karar noktasını oluşturan merkez organımız, beynimizi taşırız. Bu yüzden düşünürken sık sık elimizi alnımıza ya da başımıza götürürüz. Bir hata yaptığımızda alnımıza vurduğumuz şaplak ise beynimizi cezalandırma isteğindendir. Bazen başımıza yaptığımız küçük okşamalar ise sanki uyuyan beynimizi harekete geçirmek, uyandırmak anlamı taşır (Layıcı; 2007: 58).

Baş hareketlerini kısaca açıklayalım:

- Baş yanda; yana eğik bir baş en savunmasız organımız boynu açığa çıkardığı için güveni simgeler. Bir kişinin sizinle ilgilendiğini ve sizin hakkınızda olumlu duygular hissettiğini anlayabilirsiniz.
- Baş önde; başın öne doğru uzatılması, boynu kapattığı için genellikle olumsuz hatta yargılayıcı bir anlam taşır.
- Baş arkada; baş hafifçe geriye atılır ve burun doğal olarak geriye kalkar. ‘Burnu havada ’ bir duruştur. Baş geriye çekildiğinde ise boyun ortaya çıkar. Bu jest saldırganlığı anlatır.
- Başın aşağı-yukarı sallanması; başın aşağı-yukarı sallanması karşıdaki kişide ‘anlaşıldım’ duygusu uyandırır. İletişimi olumlu etkiler.
- Başın sağa-sola sallanması; hayır anlamına gelir. Aslında Türkler ‘hayır’ demek için başlarını yukarı kaldırır fakat kültürel bir etkileşim neticesi artık hayır ifadesini böyle yapmaktalar (Layıcı; 2007: 61).

Beden dili bölgelerinden eller de, kendimizi ifade etme de çok önemli bir role sahiptir. Eller, insanın kendisini ifadesinde en duyarlı ve en etkili organıdır. İnsanın elinin becerisinin gelişmesi beynin biyolojik gelişimine paraleldir. İnsan beyninin düşünüp hayal ettiğini, eller gerçekleştirir. Ellerin tecrübesi beyne yeni düşünce ufukları açmıştır. İnsanın işaret ve başparmağının evrimi bilim ve tekniğin bugüne kadar geliştiremediği olağanüstü duyarlılıkta hareketli bir organın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bir çocuğun parmağının ucunda bir santimetre karede altı bin sinir hücresi sonlanmaktadır. Bu inanılmaz kapasite ile insan parmaklarının arasındaki bir saç kılını veya bir toz zerresini algılayabilir (Baltaş; 2002: 52). İletişim esnasında eller kendimizi ifade etmede iletişimi destekleyici bir yere sahiptir. Ellerini izlemek, aslında muhatabın düşüncelerini ve duygularını izlemekle eş tutulabilmektedir (Layıcı; 2007: 24).

İnsan beyinde baş parmak ve işaret parmağını kontrol eden hücrelerin kapladığı alan, baş ve duyu organlarının kapladığı alana eşittir, ayağın kapladığı alandan ise on kat fazladır (Baltaş; 2002: 54). Bu bağlamda ellerin en temel görevi nedir sorusunu sorduğumuzda, farklı cevaplarla karşılaşmaktayız. Sözelimi bunlardan biri de : “Ellerin en temel görevi konuşmanın bizce en önemli olan yerlerini vurgulamaktır.” şeklindedir (Layık; 2007: 75). Bir diğer görüşte ise; bir eşyanın veya durumun ellerle anlatılması, kaynağını çok eskilerden alır. İnsanların kendilerini, kelime ve çizgiyle ifade edemedikleri dönemde, tek iletişim araçları el işaretleriydi. Geçmişte el işaretleriyle cisimler, izlenimler, duygular ve düşünceler anlatılmıştır. Ancak insanın dil becerisinin ileri düzeyde geliştiği günümüzde el işaretleri, hala ifadeyi tamamlayıcı ve anlatımı pekiştirici etkilere sahiptir. Hatta bazen kişi karşısındakine anlatmak istediğini bir tek el işareti ile anlatabilir, şeklinde ifade edilmiştir (Baltaş; 2002: 55). El hareketleri konuşmamızla öyle bütünleşmiştir ki, çoğu kez telefonda konuşurken bile bu jestleri sürdürürüz. İnsan konuşurken ellerinin hareket ettiğini bilir, ancak tam olarak bunu fark edemez. İki elin birlikte hareket etmesi anlatımı güçlendirir (Layık;2007: 75).

Eller ile ilgili bazı özelliklerden bahsetmek mümkündür. Örneğin, can alıcı, önemli bir şeyle ilgili konuşan kişi bu noktada konuşmanın önemli kısımlarında başparmak ve işaret parmağı arasında bir şey tutuyormuş gibi parmaklarını birleştirerek öneme işaret eder.

Bir konuşma anında önünüzdeki eşyalara çok fazla dokunursanız, son sözü sizin söylemek istediğiniz anlaşılacaktır. Karar verme anında elin çeneyi okşaması o konuda yoğunlaşmayı ifade eder.

Ellerin açık olması o kişinin çevresi ile ilişki kurmaya hazır olduğunu, kapalı olması iletişim kurmak istemediğini gösterir.

Elleri, kolları çok fazla kullanarak konuşmak bizim kültürümüzde olduğu gibi birçok kültürde saygısızlık olarak tanımlanır. El ve kol hareketlerinin kısıtlı olması, ciddiyeti, otoriteyi sağlar.

İnsanlar kendilerini kusursuz, güvensiz hissettikleri zaman bir şeye dokunma, bir şeylerle oynama, bir şeyden destek alma ihtiyacı hissederler. Elde tutulan obje kişiye

güven sağlar. Kendine dokunma aynı zamanda sevilme ihtiyacının da dışavurumu olabilir.

Açık avuç dürüstlük, açıklık işaretidir. Güven, dostluk ve sıcaklık sunan bir harekettir. Karşıdaki kişileri uyuma, uzlaşmaya davet eder.

Eller ile ilgili bazı işaretlere açıklık getirelim:

- Avuç açık ve avuç içinin yukarı bakması; ben dürüstüm, gizlediğim bir şey yok mesajı verir. Avuç ne zaman gizlenirse işte o zaman gerçeğe ilgili bir problem vardır. Gerçek yalnız açık avuçla söylenir.
- Avuç içi aşağı doğru bakması; otoriter bir harekettir. Avuç açıkken otoriteyi sağlayamazsınız. Bu hareket söylenen şeyi karşıdaki kişinin bilinçaltına hâkimiyet, otorite, emir olarak kodlar.
- Ellerin yalan söylemesi ise genelde şöyle olmaktadır; samimi olmayan bir kişi genelde ellerini kapalı konumda tutar. Genelde eller sıkılı, avuç içi aşağı bakar, yumruk yapılmış, kavuşturulmuş ya da eller cebe sokulmuş olabilir. Ellerin ne kadar sıkılı olduğu gerginlik derecesi ile doğru orantılıdır. Kişi elleri ile sandalye kolçağını sımsıkı kavırıyorsa bu gerçeklere sarılma ihtiyacını ortaya koyar. Bir yerlere dokunan, tutan insanlar genelde ya kendilerine güvenmiyorlar ya da kendine hakim olmaya çalışıyorlardır. Yalan söylüyor ya da gerginlikte yaşıyor olabilirler.
- İşaret parmağı ilerde avucun yere bakması; antipatik, tehdit edici bir davranıştır. Avucu yere çevirirseniz rahat bir yaklaşım olur ve insanlar da olumlu bir etki bırakırsınız. Bir avuç yukarıda ve eller düz iken diğer el bıçak gibi öbür avuç içine doğru yapılan harekette ise kesinlik, kararlılık, sertlik mesajı verir.
- Ellerin cebe sokulması; topluluk içinde iken dış dünyaya sınır koyma, içe dönerek ilişkileri sınırlandırma hareketidir. Kendi duygu dünyasına çekilmenin işaretidir. Kadınlar bu durumda yarım veya tam kol kavuşturma hareketini yaparlar.

- Ellerin gizlenmesinde; bir kişi konuşurken ellerini gizliyorsa-bunu ellerini cebine sokarak, arkasına saklayarak, masa ve benzeri yerlerin altına sokarak yapabilir- bir bilgiyi saklıyor veya kişisel önemli bir şeyini açığa vurmak istemiyor olabilir. Yani yalan ve gizleme işaretidir.
- Sıkılı yumruk; tehdit anlamındadır. Saldırganlığı gösterir. Sıkılı yumruk ve işaret parmağı, tehdit oluşturur. Sıkılı yumruk kişinin duygularını sözel olarak açığa vurmadığını gösterir. Yumruk sıkılıyken başparmak yumruğun içine gizlenmişse kişi kendini tehdit altında ve endişeli hissediyor demektir. Ellerin havaya kaldırılıp yumruk yapılması başarı, güç, mücadeleyi gösterir. Bunu bir topluluk önünde konuşurken yaparsanız topluluğı heyecanlandırırınız. Masaya vurulan yumruk ise sertlik ve kararlılık ile hâkimiyeti kurma işaretidir. Avuç içi yukarı bakıyor, parmaklar hafif kıvrılı havayı kavrama hareketi ise kararlılık, mücadeleye hazır olmayı ifade eder. Topluluklara anlatılan konuya sertlik ve coşku katar.
- Eller başın arkasında ise bu özgüvenli, üstün, baskın bir duruşu ifade eder. ‘Ben her şeyi bilirim.’ tavrıdır. Ayaklar da dört şeklinde ise mücadeleye hazırım demektir.
- Eller belde, ayakta duruş; harekete hazır, saldırgan tavrı gösterir. İş bitirici duruşta denir. ‘Mücadeleye hazır, kendinden emin, bana bulaşma, benden uzak dur.’ anlamına gelir. Kucaklama karşıtı duruştur. Bunun yanı sıra aşırı özgüven ve bağımsızlık işareti olarak da düşünülür.
- Elleri ovuşturma hareketi ise olumlu beklentiler, heyecan ve istek işaretidir. Kararını vermiş, harekete geçmeye hazırlanan kişiye işaret eder. Hızlı ovuşturuluyorsa sizin için olumlu; yavaş ise kendi için çıkarı var demektir. Satıcıların ellerini ovuşturmaları olumsuz bir anlamı çağrıştır. Müşteri ovuşturuyorsa satın alma olasılığı yüksektir.
- Baş parmağın işaret ve orta parmaklara sürtünmesi; para bekleme hareketidir. Beklenti olduğunu gösterir.

- Kenetli eller; ilk başta güven hareketi gibi görünür. Yapan kişi gülümsese bile rahatsızlık, gerginlik, huzursuzluk, sabırsızlık işaretidir. Bir engel koyma işaretidir, olumsuz tavrı gizlemek için yapılır. Eller yüze ne kadar yakınsa olumsuzluk o kadar yüksektir. Bu durumda konuşmayı fazla uzatmayın.
- İki elin avcu bitişik, baş parmaklar işaret parmağından ayrı olması ise bir üstünlük duruşudur. Üstler kendilerinden daha aşağı gördükleri insanlar karşısında bu hareketi yaparlar.
- Çatı şeklinde eller; her iki elin parmak uçları birleşmiş çatı hareketi, bağımsız bir beden hareketidir. Kendine güven, kibir, üstünlük, kontrol etme isteğidir. Yerinde kullanılırsa etkisini ikiye katlar.
- Beklenti hareketi; bir elin açık avuç içine diğer elin parmaklarının konması ve hafif ovuşturma ile yapılan bu hareket ile kişi karşısındakinden bir şey beklediğine işaret eder. Aynı zamanda sıkıntı işaretidir.
- Ellerin arkada birleştirilmesi; ağa yürüyüşü, asker, aristokrat, polis vb. Daha çok erkekler yapar. Üstünlük, güven işaretidir. Bu hareketi yapanlar kendilerini korumaya ihtiyaç duymadıklarını göstermek isterler. Meydan okuyorsanız bu hareket uygundur.
- Eller arkada diğer bileğin el bileğini tutması; olumsuzluk işaretidir. Kendini kontrol etme isteği vardır.
- Eller önde kenetli; masum duruştur. Zayıf, çaresiz gösterme, rahatsızlık, kapalılık duruşudur.
- Baş kaşıma; kafa karışıklığı, anlamaya çalışma. Karşınızdaki bu hareketi yapıyorsa bir şeylerden emin olmadığını işaret eder. Ona güven verin.
- Alınla oynama; kararsızlık, endişe, şüphe, karar vermeye çalışma göstergesidir.

- Kaşlar arasına dokunma; odaklanma, konsantre olma, hatırlamaya çalışma işaretidir.
- Ağza veya burna tempo ile vurma; karar verme sürecidir. Kişi emin değildir ve düşünüyordur. Böyle bir durumda o kişiye güven ve bilgi vermek gerekir.
- Tırnak yemek; özgüven eksikliği işaretidir. Kişinin kendini baskı altında hissettiği ortamlarda daha fazla ortaya çıkar. Düşünme süreci de olabilir.
- Ağız saklama; dinlerken yapılırsa söyleneni değerlendirme ve düşünme, karşıdakine inanmama. Konuşurken yapılırsa; yalan söyleme, utanma ve sıkılma, sinirlilik, rahatsızlık işaretidir.
- Çene altı ile oynama; kendini ifade etme isteği, konuşmaya hazırlanma anlamı taşır. Eleştirel bir tavır da içerebilir.
- Dudaklara dokunma; konuşma isteği, söylenene şüphe ile bakma, bir şey gizleme olabilir.
- Dudakları çekme; hırs ve kendine odaklanma ve memnuniyet işaretidir.
- Havayı hassas bir şekilde kavrama; insanın eliyle ya anlattığı konuya hassasiyet kazandırmaya çalıştığında ya da konuştuğu konuyla ilgili olarak gücünü göstermeye çalıştığında ortaya çıkar. Hassasiyet jestinde başparmak ve parmak uçları, güç jestinde ise elin bütünü kullanılır. İnsan küçük cisimleri nasıl parmaklarının ucunda dikkatle tutarsa duygu ve düşüncelerini büyük bir hassasiyetle büyük bir hassasiyetle anlatmak istediğinde de bu jسته başvurur. Bazen zihnimizdeki bir sorunun cevabını bulamadığımızda ancak cevaba çok yakın olduğumuzda bu arayışı parmakların arasında havayı tutar gibi yaparak gösteririz.
- Havayı güçlü bir şekilde kavrama; bir konudaki kararlılığımızı ve gerekirse en sert mücadeleye bile hazır olduğumuzu göstermek için kullandığımız bir beden

işaretidir. Özellikle politikacılar topluluk önündeki konuşmalarında bu jesti yaptıklarında topluluğa heyecan duygusu katarlar.

- Havaya vurmak; oldukça saldırgan bir tavır taşıyan bu jestte konuşmacı açık olan avuç içiyle yukarıdan aşağıya havaya vurur. Bu, kişinin savunduğu fikirdeki kararlılığını, gerekirse kavgaya kadar gidebileceğinin işaretidir.
- Elin yumruk olarak kullanılması; yumruk insanı koruyan doğal bir silahtır. Yumruğu masaya vurmak kabalık, duygulara ve duruma egemen olamamanın bir işaretidir. Ellerle yapılan en saldırganca jest budur.
- Parmağın havaya kalkması; elin sıkılarak işaret parmağının havaya kalkması konuşmaya otoriter bir hava verir. Çok yaşlı ve güçsüz birinin bile parmağını kaldırarak konuşması savunduğu görüş konusundaki ısrarını gösterir. İnsanlar karşısındaki kişiyi suçlarken de bu jesti kullanırlar. Bu jest anne-babalar, öğretmenler, polisler, hakimler, yöneticiler gibi otoriteyi temsil edenler tarafından sıkça kullanılır. Böylesine otoriter ve üstünlük belirten yaklaşım, dinleyenlerde direnç ve rahatsızlık yaratır.
- Avuç içinin yukarı bakması; konuşmacı son derece yumuşak bir şekilde, kendi fikrine katılmasını istiyor demektir. Görüşlerini bu şekilde dile getirenler, büyük çoğunlukla fikirlerini kabul ettirmekte daha az dirençle karşılaşırlar.
- İki elin avuç içlerinin karşıya bakması; bu şekilde bir hareket kişinin karşıdan gelen hayali bir tehdidi durdurmak istemesi ve kendisine yöneltilen eleştiriye karşı çıkma isteğidir.
- Göğsüne bakması; bu jest karşıdaki kişiyi veya fikri kucaklayarak, onunla uyum içinde olma isteğini yansıtır. Aynı zamanda bir fikri tartışmaya açmak, sınırları belirlemek ve karşıdaki kişiyi kendine yaklaştırmak isteği taşır (Baltaş; 2002: 71-72-73).

4.9.1. El Sıkma Hareketleri

Avuç içi pozisyonu el sıkışmada önemlidir. Bu şekilde elini sıkıttığımız kişiye farkında olarak ya da farkında olmadan bir mesaj vermiş oluruz. Özellikle siyasiler arasında el sıkışma türlerine göre yorum yapıldığına sıklıkla şahit oluruz. Bu el sıkma türlerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Baskın sıkma; avuç aşağı, yere bakar tarzda el uzatır. Denetimi ele alma isteği, otoriter bir sıkış, üstünlük göstergesidir. Otoriter konumdan kurtulmak için sol ayak önde sıkışın, sağ ayağı öne ileri atarken kişisel alanına girin ve eli yumuşak şekilde sallarken çevirin. Mahrem bölgeye girdiğiniz için kontrol size geçer.
- Teslimiyetçi sıkma; avuç içi yukarı bakar tarzda elin uzatılmasıdır. Denetimi karşıdakine bırakmak demektir.
- Normal şekilde sıkma; her iki tarafında elleri yatay konumdadır ve eşitlikçidir.
- Elini ilk uzatan sıkma; ilk hareket; samimi olmayan resmi ortamlarda iseniz ve giden sizseniz ilk hareket sizden gelmelidir. Ev sahibi iseniz ilk hareket sizden gelmelidir. Ev sahibinden önce elinizi uzattı iseniz bu sizin orada bulunmaktan mutluluk ve heyecan duyduğunuza işaret eder.
- Sandviç usulü; politikacı el sıkışıdır. Karşıdakine güven, dürüstlük, samimiyet mesajı verir. Yeni tanışılan kişiye uygulamayın. Bu aynı zamanda aceleci ve sabırsız kişilik göstergesi de olabilir.
- Virütik sıkma; en kötü, itici sıkma şeklidir. Özgüven ve güven eksikliği vardır. Genelde kadınlar yapar. Parmak uçlarını birleştirip uzatır ve hemen çekerler.
- Sanal şekilde sıkma; el cansız gibidir. Sallanmaz. Size uzatır, öylece durur, siz sallarsınız. Zayıf kişilik, çekingenlik işaretidir.

- Mengene şeklinde sıkma; kendine güven işaretidir. El sıkıca tutulur ve hızlıca sallanır (Alkış; 2009: 213-216).

El sıkma türleri ilk izlenim sırasında oluşturulan algılamada çok önemlidir. İletişim sürecinin nasıl gelişeceğini belirler. Karşınızdakine karakteriniz hakkında bir mesaj verirken, onunda karakteri hakkında bir ön izlenime varırsınız. Dolayısıyla el sıkma türlerinin ne anlama geldiğinin öğrenilmesi çok önemlidir.

4.9.2. Destek Objeler

Hemen her insan özellikle çocukluğunda, dengesini yitirdiği, kendini güvende hissetmediği anlarda, elleriyle tutunacak bir destek arar. Bu destek, anne ya da babanın elidir. Ancak yetişkinlerde bu destek farklılaşır. Güç durumlarda ele alınan bir kalem, bardak ya da gözlük bir süre de olsa kişiye aradığı desteği, güveni verebilir (Layış; 2007: 106).

Özellikle özgüvenleri düşük kimselerde, bir şeyleri veya bir yerleri tutma ve kavrama ihtiyacı çok fazladır. Bu bir sandalye arkılığı, ya da masa kenarı olabilir. Benzer şekilde kişinin kendi bedenini kavradığı ellerini, bir zincir ya da bir bağ gibi de yorumlamak mümkündür (Baltaş; 2002: 74). Destek bir objenin kavranılmasıyla kişi iletişim sürecinde dikkati üzerinde toplayabilir. Özellikle topluluk önünde konuşurken elde bir kalem bulunması ve kalemin elle beraber hareket ettirilmesi bütün dikkatleri o kişiye toplayacaktır. Bu durum iletişimde, dikkati üzerinde toplamanın altın kurallarından bir tanesidir.

4.9.3. İnsanın Kendine Teması

İnsanın kendi bedenine teması, gerginliğin yaşandığı durumlarda, kişiye rahatlık verir. Kişi bir başka kişiyle temas ettiği zaman bunun farkındadır, fakat kendine dokunurken, okşarken veya temas ederken çoğunlukla bunun farkında değildir.

Çocukluğunda zorlandığında veya kendisine endişe yaratan durumlarla karşılaştığında anne ve babaları tarafından okşanarak güven verilen insanlar bu güvenceyi yetişkinliklerinde de ararlar. Bu sebeple gerginlik yaratan ve kişinin kendini güvende hissetmediği her durumda insanın yardımına kendi elleri yetişir.

İnsanların kendilerine en çok temas ettiği noktalar şunlardır :

- 1) Çeneye yaslanmak
- 2) Saçı okşamak
- 3) Yanağa yaslanmak
- 4) Ağza temas etmek
- 5) Şakağa yaslanmak
- 6) Elleri cebe sokmak.
- 7) Kollarla bedene sarılmak

İç gerginliği hafifletmeyi amaçlayan bu jestlerde, kadınlar daha çok saçları okşayarak ve kolları bedene dolayarak yaparken, erkeklerde bu durum daha çok şakağa yaslanmak ve elleri cebe sokmak şeklinde görülür (Baltaş; 2002: 75-76). Kişi böylece kendine dokunarak iç gerginliğini bastırmaya ve kendini rahatlatmaya çalışır.

4.9.4. Kol Kavuşturmalar

İnsanların kollarını kavuşturması, en hassas noktasından biri olan kalbi korumanın sembolik ifadesidir. Modern çağda insanlar kendilerine gerginlik veren bir durum yaşadıkları ve kendilerini duygusal olarak güvende hissetmedikleri zaman kollarını kavuştururlar. Bir başka özelliği de insanın anne ve babasından beklediği kucaklanma ihtiyacının kendisi tarafından karşılanmasıdır (Baltaş; 2002: 71).

Açıkça kol kavuşturduğumuz gibi zaman zaman da farkında olmadan gizli kol kavuşturma hareketlerine başvurulduğu görülmektedir. Elimize aldığımız nesnelerle gizli kol kavuşturmayı daha çok yaparız. Özellikle kız öğrenciler kitaplarını göğüslerine bastırarak yürürler. Kalabalık ortamlarda elimize aldığımız bir kalemle ya da bir bardağı

ya da herhangi bir nesneyi iki elle kavrayarak da bu jesti gösterebiliriz (İzgören; 2010: 99).

Bir dinleyicinin konuya duyduğu ilgiyi, bedeninin üst bölümünün, kolların, elin ve başın kullanılışı ortaya koyar. Dinledikleri konuya ilgi duyanların çoğunlukla bir ellerinin kapalı olarak yanakta durduğu ve işaret parmağının da yukarı baktığı görülmüştür. Konuya ilgi duyan kişi ilgisini en belirgin olarak bedenini öne doğru eğerek gösterir. Bu şekilde kişi bedeniyle beraber bütün duyu organlarını gelen mesaja açmış olur. Benzer şekilde başın hafifçe yana yatması da dinleyicinin konuya ilgi duyduğunun ifadesidir (Baltaş; 2002: 80). El yanağa değmekten çıkıp, avuç başa destek olmaya başlamışsa, dinleyicinin ilgisi kaybolmuş, bunun yerini sıkıntı almış demektir. Bir topluluk karşısında konuşurken karşıdakilerin bir bölümünün bu şekilde olduğunu görürseniz, dinleyicilere yönelteceğiniz birkaç soruyla konuşmanıza kısa bir ara vererek onların zihinsel olarak tazelenmelerini sağlamak gerekir. Buna karşılık işaret parmağı dik olarak yanak boyunca uzanır, avuç içi çeneye destek olur ve orta parmakta yanağın çevresinde durursa, bu durum genellikle dinleyicinin, konuşmacının kendisi ve söyledikleri konusunda olumsuz düşüncelere sahip olduğunun işaretidir. Böyle bir durumla karşılaştığınızda ya dinleyiciyi konuya katın ya da konuşmayı daha fazla sürdürmeyin.

Birçok kişi bu jestin ilgi işareti olduğunu düşünür ancak elin çeneye destek vermesi açık bir eleştiri işaretidir. Bacak bacak üstüne atmak, geri çekilmek ve merkezin kapanması kişinin konuşmacıya veya konuya eleştiri düzeyinin arttığını gösterir.

Dinleyicinin elini çeneye götürmesi onun bir karar noktasında olduğunu gösterir. Kararın konuşmacı adına olumlu ya da olumsuz olduğunu anlamak için daha sonraki jestleri dikkatle izlemek gerekir. Eğer çene tutma (sıkma, okşama, kaşıma) hareketlerini, kolları kavuşturma, geri yaslanma davranışı izlerse olumsuzdur. Çene tutma hareketini öne eğilme ve sandalyenin ucuna oturma davranışı izlerse, konuşmacının savunduğu fikrin dinleyici tarafından olumlu karşılandığını düşünmek yerinde olur (Baltaş; 2002: 82).

Pipo, gözlük, kalem gibi aksesuarları olanlar, karar verme durumunda bunları duygu ve düşüncelerini yansıtacak şekilde kullanırlar. Örneğin gözlük kullanan biri karar anında çenesini tutmak yerine gözlük çerçevesinin bir ucunu ağzına sokabilir (Baltaş; 2002: 83). Böylece o kişinin karar verme sürecinde olduğunu anlayabiliriz.

4.9.5. Ayaklar ve Bacakların Dili

Bacaklarımız ve ayaklarımız, bizi yalnızca bir yerden bir yere götürmekle kalmaz, aynı zamanda duruşlarıyla, değişik hareketleriyle çevremize sürekli mesajlar verirler. Vücudumuzun en doğru organı diye tanımlanır. Bunun sebebi olarak da beyne olan uzaklığından dolayı kontrolünün zor olması gösterilmektedir. Bacaklarımızın duruşunun ve konumunun ne anlama geldiğini inceleyelim.

Bacak bacak üstüne atmak modanın getirdiği, keşfedilmiş davranışlardan biridir (Baltaş; 2002: 95). Sonradan ortaya çıkmış bir harekettir. Karşıdaki kişiye karşı rahat olduğu mesajı verilir.

Kolların kavuşturulması nasıl arkaik olarak kalbi korumak amacını taşıyorsa, bacakların kavuşturulması da cinsel organların korunmasına yöneliktir. Bunun yanında, bacak bacak üstüne atmak olumsuz ve savunucu bir tutumun ve artmış olan iç gerginliğin işareti olabileceği gibi, karşılıklı ilişkideki incelik ve zarafeti de yansıtabilir (Baltaş; 2002: 96).

İzgören (2010: 100)'de bu konuda : “Bacak bacak üstüne atmak savunmanın diğer bir şeklidir. Kapanma ve savunmaya geçme duygusunun bir göstergesidir. Kişi kabuğuna çekilmiştir. Eğer fikrini açıklamak için konuya girerse, bacak bacak üstüne atmaktan vazgeçtiğini göreceksiniz.” şeklinde görüşlerini ifade eder.

Hem bacak bacak üstüne atma durumu varsa hem de kollar kavuşturulmuşsa tam bir kapanma ve savunma durumu mevcuttur. Kişinin bu durumdan çıkması daha sağlıklı bir dinleme durumu için çok önemlidir. Konuşmacı bu durumu göz önünde bulundurmalıdır.

Meydan okuma oturuşu şeklinde tarif edeceğimiz oturuş şeklinde (ayaklar dört durumunda); bu şekilde bacak bacak üstüne atmak tartışmaya veya rehavete dönük bir durumun varlığının işaretidir ve kaynağını Amerikan kültüründen alır (Baltaş; 2002: 96). Genelde rekabetçi, hırslı, mücadeleci ve tuttuğunu koparan kilerin oturuş biçimidir (İzgören; 2010: 103).

Bu oturma biçiminde yukarıdaki ayağın bir veya iki el ile tutulması biçimindeyse bu şekilde oturan kişinin fikirlerini değiştirmeye niyeti olmayan katı ve inatçı bir insan olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

İnsanın oturma biçimi, kişilik özellikleri ve iç dünyası ile ilgili olarak önemli bilgiler taşır. Oturma biçimini doğru olarak değerlendirmek için bu bilgileri dört açıdan değerlendirmek gerekir. Bunlar; sandalye veya koltuk üzerinde kapladığımız alan, beden duruşumuz, bacaklarımızı kullanım biçimi ve oturmak için seçtiğimiz yerdir (Baltaş; 2002: 91). Karşımızdakinin oturuş şeklinden aldığımız mesaja göre iletişim sürecine yön vermek iletişimin doğru bir zeminde yapılmasına olanak sağlayacaktır.

4.9.6. Kaplanan Alan

Bazı insanlar otururken arkalarına yaslanır ve oturdukları alanın bütününe kaplarlar, durumdan memnun oldukları ve uzun süre oturdukları yerden kalkmayacakları izlenimini verirler.

Koltuğun ucuna oturmak, kalkıp gitmeye hazır olmak ya da misafire veya önem verilen birine hizmete hazır olmak gibi insanın yerinde durmaya istekli olmadığını gösterir. Böyle bir hareket iç gerginliğin yansımasıdır.

Sandalyenin ucuna adeta bir başkasına yer bırakacakmışçasına oturanlar, haktan vazgeçmeye ve geri çekilmeye hazır insanlardır.

Oturulacak boş yer olduğu halde, bir koltuğun koluna oturanlar kendilerine fazlasıyla güven duyan kimselerdir (Baltaş; 2002:100).

Bir insanın oturma biçimi sırasında bedeninin üst (belden yukarı) bölümünü kullanma biçimi onun iç dünyası konusunda fikir verir. Dik bir oturuş, canlılık ve hayat enerjisi ifadesidir. Buna karşılık çökük bir oturuş çekingenliği ve kişinin azalmış hayat enerjisini gösterir. Bedenin yandaki kişiye eğilmesi o kişiye duyulan ilginin ifadesidir. Aksi yöne eğilmek ise duygusal veya zihinsel olarak uzaklaşmayı gösterir.

4.9.7. Seçilen Yer

Nereye gidersek gidelim, oturmak için seçtiğimiz yer, kendimize duyduğumuz güveni ve orada bulunan kişiler hakkındaki değerlendirmemizi ortaya koyar. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki özgüveni düşük kişiler kapıya yakın, ev sahibine uzak yerleri tercih ederler. Böyle kişiler oturdukları yerin uç kısmına otururlar (Layıcı; 2007: 122). Buna karşılık girdikleri ortamda/odada ev sahibine ya da merkeze yakın oturanların özgüvenleri yüksek ve kendilerinden hoşnut kimseler oldukları ve bu kişilerin aynı zamanda koltuklarını dolduracak şekilde oturdukları görülmüştür.

Ön sıralarda, özellikle en ön sırada, insanlar kendilerini savunmasız ve çıplak hissederler. İnsanın önündeki koltuk veya dinleyiciler doğal bir koruma yaratır ve güven duygusu verir. Bu nedenle de boş bir salonda dinleyiciler koltukları orta sıralardan başlayarak doldururlar (Baltaş; 2002: 105). Böylelikle iletişimde oturma düzeninde seçilen yerin de çok önemli olduğunu görmekteyiz. Çünkü iletişim kuracağımız kişi hakkında bizi az da olsa bilgi sahibi yapmaktadır. Bu noktada şunu belirtmekte yarar vardır. Bu bilgiler bize ilişki kurulan kişinin karakter yapısı hakkında mutlak bilgiler sunmaz. Sadece kişinin karakter yapısı hakkında bir ön bilgi sunmada yardımcı olur. Bu bilgilerin bu anlayış çerçevesinde değerlendirilmesi iletişim süreci açısından da daha sağlıklı olacaktır.

4.9.8. Oturma Düzeni

Oturmak için seçilen yer ve oturan kişiler arasındaki mesafe sözsüz bilgilerle dolu olan çok değerli bilgiler verir. Hemen herkes bir restorana girdiği zaman sırtını duvara verebileceği bir masaya oturmak ister. Ortalarda bir masaya oturmak zorunda kalanların restoranı erken terk ettikleri çok görülen bir örnektir. Bunun sebebi, kendini

güven altına alma ihtiyacı, savunmasız olan sırtını tehlikeye dönmeyecek şekilde oturma isteğindendir.

Yapılan araştırmalar restoran, bar, kafe gibi yerlerde sırtını hareket eden bir topluluğa dönerek oturanların solunumlarının sıklaştığını, kalp vuruş sayılarının arttığını, kan basınçlarının yükseldiğini ortaya koymuştur. Eğer kişinin arkasında sokak veya bahçeye açılan cam veya kapı varsa kişinin duyduğu gerginlik ve rahatsızlık artmaktadır (Baltaş; 2002: 106). Kişi böyle bir durumda gergin olmadığını iddia etse bile otonom (irade dışı çalışan sinir sistemi) sinir sistemi ile bilinçaltında bir gerginlik oluşmakta ve bu da davranışlarına yansımaktadır.

Önemli kararların alınacağı ortamlarda, sınıf düzeninde bu bilgileri dikkate almak daha sağlıklı bir iletişim ortamının oluşmasına yardımcı olacaktır.

- Karşı karşıya oturmak; genellikle rekabeti ifade eder. İster bir fikir çerçevesinde, ister bir iş ilişkisinde olsun, karşı karşıya oturmak bir satranç maçına benzetilebilir. İletişim insanlarla yürütülen bir eylemdir. Esas olan bizim söylediklerimizden çok, karşımızdakinin bunu nasıl algıladığıdır. Karşılıklı oturma ise uzlaşmaya açık bir oturuş biçimi değildir.
- Doksan derecelik bir açıyla oturmak; iş birliğini sağlamak amacıyla kurulan bir ilişki içinde uygun olan, oturan kişiler arasındaki doksan derecelik bir açı oluşturacak şekilde yanlamasına oturmaktır. Böylece kişinin karşısındakini, çıkarları kendisiyle çelişen değil, problemi birlikte çözecek kişi olarak algılaması mümkün olur. Unutmamak gerekir ki; çevresine oturuş masa, insanların kendilerini güvende hissettikleri bir korunma duvarıdır. Bu sebeple karşımızdaki kişiyi duvarımızın neresine aldığımız önem taşır. Doksan derecelik açıyla oturma, arkadaşça ve dostça ilişki kurmaya imkân verir. Bu şekilde oturanlar arasında hem göz teması kurma imkânı olur, hem de kişiler masanın koruyucu özelliğinden yararlanarak kendilerini daha rahat hissederler. Bu oturma şeklinde fikir alışverişinde bulunulduğu gibi kendi çizgimizi korumamızda mümkündür (Baltaş; 2002: 107).

- Yan yana oturan ve hafif birbirine dönük olan iki kişi büyük bir ihtimalle bir probleme karşı ortak bir yaklaşım içindedir. Benzer şekilde üç veya dört kişinin yan yana oturması birbirlerine güven duyduklarını ve dış dünyaya karşı bir cephe oluşturdıklarını gösterir. Yan yana oturmak iş birliğini ve olumlu duyguları üst düzeye çıkardığı için muhatabını ikna etmek isteyen bir kişi bu oturma şeklini kullanmalıdır.
- Çapraz oturmak; bir restoranda ya da kütüphanede hiç boş masa yoksa masanın uzun kenarlarına karşılıklı oturmayı tercih ederiz. İnsanlar ilgi duymadıkları ve ilişki kurmak istemedikleri kişilerle çapraz ve mümkün olduğu kadar uzak otururlar.

4.9.12. İnsanlar Arası İlişkilerde Mesafe ve Bedensel Temas

Mesafe, insanlar arası ilişkilerde kişilerin birbirlerine verdikleri değeri, önemi gösteren ve kendilerini ilişki içine koydukları yer konusunda bize bilgi veren en temel belirleyicidir. Mesafe, öneminin farkında olanlar tarafından kontrol edilebilir bir iletişim ögesidir. Bu sebeple hem yüz yüze ikili ilişkilerde, hem de topluluk ile kurulan ilişkilerde mesafeyi bilinçli olarak kullanmak büyük yarar sağlar.

Mesafe, bütün ilişkilerimizde önemli bir duygusal belirleyici olduğuna göre kendimizi yakın hissettiğimiz kişilere yakınlaşır, hatta onlara temas ederiz. Pek hoşnut olmadığımız kişilere karşı ise daha uzak dururuz. Bunun yanında yapmakta olduğumuz iş ve zaman da mesafeyi belirleyen unsurlardandır.

Milletlerin de mesafe kavramı farklı farklıdır. Batı ve Kuzey toplumlarında mesafe daha uzak iken Akdeniz ülkelerinde ve Doğu toplumlarında insanlar arası ilişkilerdeki mesafe daha yakındır. Bu durumda şehirlerin coğrafi yapısı ve kültürün çok büyük önemi vardır.

İnsanlar mesafelerini dört alana göre düzenlerler. Mahrem alan, kişisel alan, sosyal alan ve genel alan olmak üzere.

- Mahrem alan; her insanda bir psikolojik korunma sınırı vardır. Buna mahrem alan denir. 0-25 cm arasındır. Bu alana sadece yakın duygusal ilişkimiz olan insanların girmesine müsaade ederiz. Bunlar eşimiz, annemiz, çok yakın arkadaşımız olabilir.

Bu insanların dışında bu alana girildiğinde iki türlü tepki veririz:

1-Sıkıntı, gerginlik ve huzursuzluk hissederiz.

2-Saldırganlık eğiliminde artış görülür.

Genelde asansörde, toplu taşıma araçlarında hepimizin yaşadığı bir takım sıkıntıların, gerginliklerin sebebi mahrem alanımızın ihlâl edilmesidir. Eğitimde de sınıf ortamlarının düzenlenirken bu durumun göz önünde bulundurulması çok önemlidir.

- Kişisel alan; 25 cm ile 1 metre arasındaki bir mesafeyi kapsar. Genellikle arkadaşlarımızla kurduğumuz iletişimde bu mesafeyi kullanırız. Kendimizi yakın hissetmeyeceğimiz insanların girebileceği sınır alanımızdır.
- Sosyal alan; 1 metre ile 2,5 metre arasındaki mesafeyi kapsar. Tanıdıklarımızla, iş yerindeki arkadaşlarımızla kurduğumuz ilişkilerde genelde bu mesafeyi kullanırız. Aynı zamanda bu mesafe toplantılarda, davetlerde, birbirlerini az tanıyanların arasında da kullanılır. Eğitim ortamlarında da genellikle bu mesafeyi kullanırız. Bu bağlamda şunu söyleyebiliriz. İnsanlara yaklaşmak onları kontrol etmeyi kolaylaştırır. Bu sebeple üstünlük kurmak ve kontrol etmek istediklerinize yaklaşabilir, sizi kontrol etmek isteyenlerden uzak durabilirsiniz.
- Genel alan; otobüs durakları, tren istasyonları gibi topluma açık yerlerde birbirini hiç tanımayan insanların korumaya özen gösterdikleri mesafeye denir. Toplumlara göre değişmekle beraber 2,5 metreden başladığını söyleyebiliriz.

Dokunmanın verdiği rahatlık üzerine bilim adamları tarafından çok sayıda araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır ki bütün canlılar

üzerinde dokunmak rahatlatıcı bir etki oluşturur. Yine milletler arasında da bu konuda farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Türk milleti, Araplar, İtalyanlar, Latin ülkeleri; Batı toplumlarına oranla duygularını aktarmada bedensel temastan daha fazla yararlanırlar. Birbirlerini öpme, kolları ya da sırtı tutma, konuşurken sık sık bedensel temasta bulunma insan ilişkilerinde çok sık görülür.

Aynı zamanda bunlarla beraber aile bireyleri dışındaki kişilerle kurulan ilişkilerde temasın çok dikkatli ve ölçülü olarak kullanılması gerekir. Özellikle eğitim ortamlarında kişinin bundan hoşlanıp hoşlanmaması, kültürel bakış açısı çok önemlidir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus doğallık ve şartların bu teması uygun kılması olmalıdır. Bununla beraber, bir şirketteki üst düzey yöneticinin, bir kurum amirinin genç çalışanına teması, öğretmenin öğrencisine teması, motivasyonu yükseltir. Çünkü dokunmak insana değerli olduğunu hissettirir ve dikkate alındığını gösterir. Aynı zamanda dostça bir yaklaşım şeklidir. İletişim sürecinde birçok problemin çözümü başta olmak üzere dokunmanın muhteşem büyüünün etkileri tartışma götürmez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

5.BÖLÜM

BEDEN DİLİ VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ İLİŞKİSİ

5.1.Beden Dilinin Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanımı ve Gerekliliği

Eğitim faaliyeti birçok farklı işlem ve sürece bağlıdır. Bu süreç içerisinde kullanılan birbirinden değişik yöntem ve tekniklere yer verilmektedir. Bu tekniklerden biri, beklide en önemlisi beden dili kullanımı ve gerekliliğidir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde beden dili kullanımının, farkındalık yaratan bir durum olmakla beraber, bu konu ile ilgili öğretmenlerin kendilerince kullandığı bedensel hareketlerin destekleyici yönünü çoğu zaman fark etmedikleri görülmektedir. Bunun önemini farkedemeyen öğretmenlerin ise öğretimde daha başarılı sonuçlar elde ettikleri görülmektedir.

Beden insanın en önemli parçasıdır. Duyguların direk yansıtıcısı olması hasebiyle yaşamın çok merkezinde olması normaldir. Dolayısıyla birçok meslek içinde beden dili çok önemlidir. Bunun yanında dil öğretiminde de çok önemli faydaları olduğu bilinmektedir. Beden dilinin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yararları ile ilgili şu hususları söylemek mümkündür.

Bugünde ortaya çıkan bir gerçek var ki eğitimde güdüleme (motivasyon) çok önemlidir. Öğrencinin ve sınıfın bedensel tahlili ile öğrenime açık olma durumunun fark edilmesi sonucu ve buna göre derse güdülenmesi son derece önemlidir. Aksi halde öğrenme isteği oluşturulmamış öğrenciye bir şeyler öğretmek çok zordur. Bu şekilde yapılan eğitimle ortaya ancak zaman ve emek kaybı çıkacaktır. Bu bağlamda güdüleme başta olmak üzere derse karşı istek oluşturmada önemli unsurların ne olduğuna bakmak gerekir. Hiç şüphe yok ki beden dilinin oluşturduğu pozitif enerji derse karşı olumlu bir motivasyon oluşturacaktır. Öğretmenin bu olumlu süreci devamlı hale getirmesiyle eğitimin en temel gereği olan güdülenme meydana gelir ve yapılan öğrenme, şartlar ne olursa olsun tam anlamıyla gerçekleşmiş olur. Bu güdülenmenin gerçekleşmesinde beden dilinin kullanımının öneminden ve gereğinden bahsettik. Peki ders esnasında beden dili kullanımı nasıl olmalıdır? Öncelikle öğretmenin derse girerken gülümseyerek girmesi pozitif bir dalga boyunun oluşmasını sağlar. Gülümsemek bulaşıcı bir eylemdir

ve karşıdaki kişide de aynısı meydana gelir. Öğretim ortamının oluşmasındaki en önemli nokta olan aynı duygu durumu böylece gerçekleşmiş olur. Canlı ve olumlu bir ses tonuyla selamlaşma da bu olumlu duygu halini besler. Öğrencideki sıkılmışlık havasının dağılmasına yardımcı olur ve bir heyecan getirir.

Öğrenciyle bedensel temas kurulması da çok önemlidir. Derse karşı dikkati dağılan öğrencinin gerek göz teması ile gerek küçük bir dokunuşla dikkatini toplamasına yardımcı olunmalıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Özellikle öğrenci yabancı bir kültürden geliyorsa bu konuda kendi kültür yapısında alışık olmadığı bir hareket onu rahatsız edebilir. Örneğin bir Arap öğrenci bu durumdan hiç rahatsız olmazken bir Japon ya da Güney Koreli öğrenci rahatsız olabilir. Bedensel temasın önemli artılarından biri de samimiyet ve yakınlık oluşturmastır. Çünkü özellikle öğretim sürecinin ilk aşamalarında öğrencilerde bir çekingenlik oluşmaktadır. Farklı bir ülkede, farklı bir ortamda ve farklı bir kültürdeki öğretmene karşı çekinme duygusunun oluşması, yabancılık çekmesi son derece normaldir. Bu noktada öğretmenin sıcak kanlı, samimi tutumu bu havanın kısa sürede dağılmasını sağlayacaktır. Ayrıca anlamadığı bir noktada soru sorabilme rahatlığı, öğretimin ve öğrenimin çok önemli bir yerini teşkil etmektedir. Bütün bunlardan daha da önemlisi ise kişinin sevdiği şeyi zevkle, başarıyla gerçekleştirdiğidir. Beden dilinin yardımıyla oluşan sıcak ortam sayesinde yabancı öğrenci, dil öğrenimindeki en büyük yardımcısı öğretmenini sevmesiyle Türkçeyi öğrenmesi çok daha kolay olacaktır.

Öğretim sürecinde, öğretmenin aktif bir şekilde özellikle ayakta ders anlatması ve sınıfı bir sahne olarak kullanması da öğrencinin derse katılımını olumlu yönde etkileyecektir. Bunu yaparken öğrencinin de derse aktif bir şekilde dahil edilmesi dersin hem verimli hem de keyifli geçmesini sağlayacaktır.

Derse başlamadan önce sınıf mevcudunun az olması durumunda tokalaşmak da öğrencide olumlu bir hava oluşmasını sağlayacaktır. Dokunmak bütün olumsuzlukları yenmeyi sağlayacak kadar güçlü bir uyarandır. Özellikle birbirine karşı ön yargı sonucu olumsuz duygu besleyen insanların dokunsal temas sonrasında bu yargıyı taşımadıkları bilinmektedir. Aynı zamanda dokunsal temas kurulan öğrenci öğretmene sormak istediğini daha rahat sorabilir. Eğitimde soru sormanın ise eğitim sürecini gözden geçirmek adına çok önemli olduğunu hatırlatmak gerekir. Öğretmen konunun nerede iyi

anlaşılmadığı ya da hangi öğrencinin anlamasında güçlük var bunu bizatihi görür. Tabi birde bunun yanında soru sorma rahatlığından kaynaklanan öğrencinin derse daha rahat katılabilme ortamı doğar.

ABD’de yapılan bir araştırmaya göre zeka seviyesi yakın iki sınıf tespit edilmiş ve bir sınıfın ders esnasında kollarını kavuşturarak diğer sınıfın ise rahat bir şekilde dersi dinlemesi istenmiş. Sonuç olarak kollarını kavuşturmadan rahat bir şekilde dersi dinleyen sınıfın %38 konuyu daha iyi anladıkları gözlenmiş (Schober; 2005: 135). Eğer iletişim kurduğumuz kişinin bize gönderdiği mesajı değiştirmesini istiyorsak öncelikle onun vücut pozisyonunu değiştirmeliyiz. Nasıl ki bilinç, bir madde olan beyne bağlı ise sözcüklerde duruma, yere ve davranışa göre pekâlâ değişkenlik gösterebilir. Dostoyevski de bu yöntemi kullanmıştır. Yazar, dolaşırken düşünür, kafasında henüz tasarladığı bir romanı cümle cümle anlatır (Layıcı; 2007: 20). Vücut pozisyonunu olumlu şekle sokarak duyguları değiştirmek mümkündür (Alkış; 2009: 76). Kolları ve ayakları savunma durumunda olduğunu gösteren ya da uyku durumuna geçmiş bir öğrenciyi bir kalem uzatarak, hafifçe omzuna dokunarak aktif duruma geçirmek mümkündür.

Bunun yanında bir konuyu anlatırken öğrencinizin konuyu anlamadığını beden dilinden fark edebilirsiniz ve ona yönelerek anlamadığı yeri tespit edip ona yardımcı olabilirsiniz. Özellikle yabancı öğrencilerde ‘evet’ ve ‘hayır’ anlamındaki bedensel işaretleri tam anlamlıyız. Bu öğretmenin işini çok kolaylaştıracaktır. Bu noktadaki farklılıkları da göz önünde bulundurmak öğretim açısından son derece önemlidir. Beden dilini etkin kullanan bir öğretmenin dersi hem daha zevkli hem de daha öğretici olacaktır. Çünkü öğretmen derse bir görsellik katacak bu da eğitimi olumlu yönde etkileyecektir.

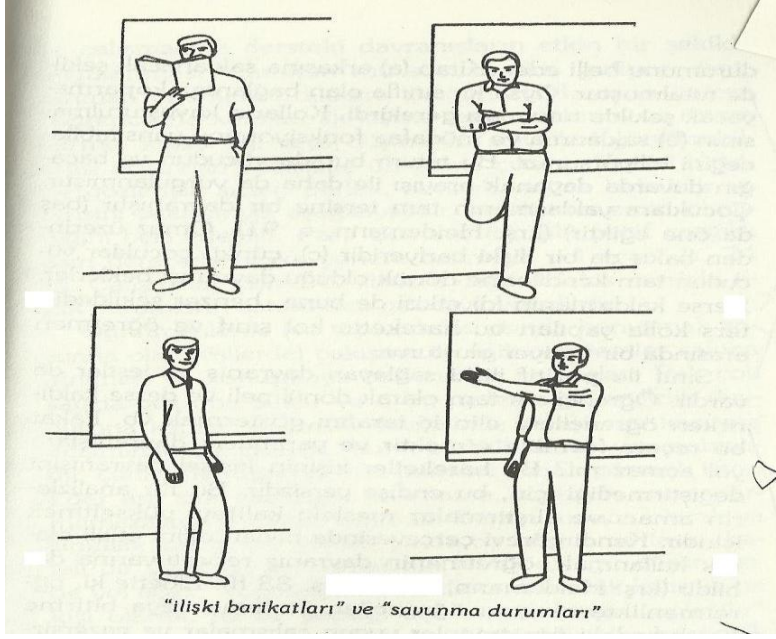
Beden diline ait kültürel bir takım kendine mahsus hareketlerin öğrenilmesi de yabancı öğrenciyi toplumla daha fazla etkileşimli kılacaktır ve dilini öğrendiği toplumu daha iyi tanımasını sağlayacaktır. Özellikle Türk toplumuna mahsus hareketlerin ders esnasında kullanılırken kültürel özelliklerinin olduğunun belirtilmesi hem derse bir canlılık getirecek hem de öğrenilen dilin kültürünün öğretimi açısından da tamamlayıcı bir özellik olacaktır.

5.2. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Öğretmenin Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Eğitimin temel belirleyicilerinden birisi de öğretmenlerdir. Dolayısıyla öğretmenin performansı, birikimi ve donanımı eğitim öğretim sürecini direk olarak etkiler. Bu süreçte öğretmenin beden dilinin yabancılara Türkçe öğretim sürecinde ciddi bir etkisi söz konusudur.

Öğretmenler iletişim sürecinin başat ögesidir ve öğrencileriyle ilişki kurmak zorundadırlar. Büyük gruplar karşısında konuşurlar. Bu durum onları etkili bir iletişim uzmanı kılmaktadır. Ayrıca öğrencilerde ders materyaline karşı ilgi uyandırmak ve öğrencileri çalışmaları için motive etmek zorundadırlar. Aynı zamanda sosyal davranışlara öncülük ederken, duygu ve çelişkilerin üstesinden gelmek zorundadırlar. Bütün bunları yaparken çoğunlukla sözsüz araçlar kullanılır. Burada pygmalion etkisini hatırlamakta yarar var. Daha önce sözü edilen deneyde gördüğümüz gibi, öğretmenlerin davranışları, öğrencilerin alışılmışın dışında üstün başarı göstermelerine neden olmuştur. Çocukların üstün zekâyâ sahip olduklarına inanıp, davranışları ile de öğrenmelerine yardımcı olmuşlardır. Öğretmenlerin kullandıkları davranış biçimlerini eğitmeleri sonucunda başarıyı yakalamak mümkündür.

Bundan önceki kısımlarda da beden dilsel engellerden bahsetmiştik. Bilgileri mümkün olduğu kadar iyi iletmek zorunda olan öğretmenler için, özellikle bu engeller bu türden en küçük bir tıkanıklığı dikkate alacak ve düzelterek şekilde olmalıdır. Öğretmen masasının arkasına yerleşme bir engel sinyalidir. Ancak bilgi akımını engelleyen ilişki barikatını ve savunma durumunu algılayabilmek için beden dilinin çeşitlerini ve etkilerini bilmek gerekir.

Resimli örnekler, sınıf önünde yapılan davranış ve jestleri göstermektedir. Yukarıda gösterilen resimler etkili bir davranışı göstermediği gibi mükemmel bir bilgi aktarımını da sağlamaz. Öğrencilerle ilişki kurmak istenmekte, fakat ilgi ve gizlenme jestlerinin birbirine karışması kendine güvenmeme durumunu belli eder. Sol baştaki resimde kitap, arkasına saklanacak şekilde tutulmuştur, oysaki sınıfla olan bağlantıyı koparmayacak şekilde tutulması gerekirdi. Sağ baştaki resimde ise kolların kavuşturulmasının saklanma ve müdafa pozisyonunu yansıtmakta olduğunu görüyoruz. Bu tutum burada vücudun ve bacağın duvarda dayanak arayışı ile daha da vurgulanmıştır. Öğrencilere yaklaşmanın tam tersine bir davranıştır. Sol alttaki resimde omuz üzerinden bir bakış vardır, ilişki için bariyerdir. Çünkü öğrenciler vücudun tam kendilerine dönük olduğu davranışı beklerler. Sağ alttaki resimde ise, derse kaldırılmak istenen bir öğrenci var fakat ters kolla yapılan bu harekette kol, sınıf ve öğretmen arasında bir bariyer oluşturmaktadır.

Sınıf ile pozitif ilişki sağlayan davranış ve jestler de vardır. Öğrencilere tam olarak dönülmeli ve derse kaldırırken öğrencilere elin iç tarafını göstermek vb. Fakat bu reçete formüle etmektir ve yapmacık davranışlara yol açmaz mı, şeklinde bir soruyu akla getirebilir. Bu hareketler kişinin kişisel davranışını değiştirmede için bu endişe yersizdir ve davranışlara muhatap olan kişiler bu davranışların yapmacık mı samimi olduğunu süreçte değerlendirmedikleri için bu hareketleri yaparken arka planında nasıl

bir duygunun olduğunun önemi yoktur. Fakat tabii ki bu davranışların karşılığı olan bedensel hareketlerin samimi bir şekilde yapılması kişinin saygınlığındandır. Bu tür analizlerin amacı ve alıştırmalar mesleki kaliteyi yükseltmek içindir. Kendi görevi çerçevesinde beden dilini etkin olarak kullanmak, öğretmenin davranış repertuarına dahildir şeklinde bir ilke ortaya koymak, öğretmenin yeterliliği konusunda önemli bir yere sahiptir (Heidemann; 1993 :79). Elbette, eğitim fakültelerinde okuyan öğrenciler, bu konuyla alakalı uygun çalışmalar ve egzersizler yapmalıdırlar. Bu sayede mesleklerine karşı da doğru tutum içinde olacaklardır. Pozitif bir ilişki kurabilmek için kişinin kendisini algılamayı ve öğrencilerin reaksiyonlarını kendi davranışları ile birlikte görmeyi öğrenmesi öğretim sürecinin düzenlemesinde son derece öneme haiz bir konudur.

Bedenin duruşu ve jest gibi, bakışmaların da meslek açısından özel bir önemi vardır. Burada yine analizler ve çalışmalarla dersteki davranışların etkin bir şekilde uygulanması mümkün mü sorusu akla geliyor. Öğrencilerle kurulan ilk kişisel temas, tahmin ve önem verme, kişisel ilgi ve düşmanlık sinyalleri gönderebilmesi açısından özellikle ön plana çıkar. İnsan birisine gözleriyle sıcak, parlak, sevinçli, soğuk bakabilir ve birisini bakışlarıyla aşağılayabilir, kendisinin emin olmadığını belli edebilir. Dolayısıyla öğretmenlerin bu bakışlarını kontrol etmeleri çok önemlidir.

Öğretmenlerde ve topluluk karşısında konuşmak zorunda olan kişilerde bakışma ile ilgili problemler salona girilmesi ve konuşmaya başlanması ile başlar. Pek çok sayıda göz ona bakar ve o bu nedenle güvensizlik duygusuna kapılabilir. Acemilik devresinde bakışlarını kaçırma eğiliminde bulunsada, bunu sürekli olarak yapmamalıdır, çünkü her öğrenci onu partneri olarak görmek ister. Eğer ara sıra topluluğa bakmazsa, topluluk onun görmezlikten geldiğini düşünür. Bunun sonucu olarak ya sinirlilik hali gruba yansır, ya da bakmama tavrı, hatalı bir yoruma, konuşmacının kibirli birisi olduğu düşüncesine yol açabilir. Öğretmen uygun bir duruşla iki metre uzaktan bütün sınıfı görebilmelidir. Herkese bakmak zorunda olduğunu düşünerek, bakışları gerçek bir iletişim ortamı sağlamadan odanın bir köşesinden diğerine sinirli bir tarzda gezmemelidir. Öğretmen daha ziyade bir öğrenciye veya küçük bir grup öğrenciye yoğun bir şekilde bakmalı ve buradan bütün sınıf ile ilişki kurarak gözlerini sınıfta gezdirmelidir. Pozitif bir şekilde hitap ettiğini sınıfa hissettirmelidir. Bakışların bilinçli olarak kullanıldığı bu tür çalışmalar öğrencilerin

öğretmenlerini kişisel algılamalarını ve öğretmen ile sınıfın birbirine daha sıkı bağlanmalarını sağlar. Bu noktada gülümsemenin bulaşıcı etkisini de söylemeliyiz.

Öğrenciye karşı yapılan uzun bakışlar ise doğru bir beden dili davranışı değildir. Bu bakışlar, dominant olma ve tehdit algılamasına yol açar. Bu durumda öğrenciyi güvensizleştirir ve korkutur. Sonuç olarak bu durum öğrencinin saldırgan olmasına yol açar ve öğrenci öğretmenine karşı olumsuz bir algılama sahibi olur. Dolayısıyla derse karşıda olumsuz bir algılama gelişir (Schober; 2007: 120).

Öğrencilerin çok fazla kişisel alanlarına girilmesi de rahatsız edici olabilir. Öğretmenin bu durumu göz önünde bulundurması gerekir. Fakat bu durumda kültürlere göre çok ciddi farklılıklar olduğunu söylemeliyiz. Örneğin Japon ve Koreli öğrencilerde bu durum rahatsızlık verici iken Arap öğrencilerde ise bu durum son derece normaldir.

Öğretmenlerin bu mesafelerin önemi konusunda bilinçli olmaları çok önemlidir. Bu sayede öğretmen öğrenciyle olan mesafesini ayarlarken bir taraftan öğrenciyi köşeye sıkışmış gibi hissettirmeyecek bir taraftan da sıcak bir ilişki kurabilecek yakınlıkta olacaktır. Heidemann (2003 :83) bu konuyla ilgili olarak: “Çekingen ve grupta öne çıkmaya korkan öğrencilerle kişisel mesafelerine yaklaştığınız oranda sıkı ilişki kurabilirsiniz. Böylece çekingen öğrenciyi bir süre için görünmez iplerle grubun anonimliğinden çekip çıkarmış olursunuz.”

Şu ana kadar özellikle öğretmenlerin öğrenci ile arasında bariyer oluşturan beden dili davranışlarının üzerinde durduk ve öğretmenin öğrenciyle yakın ilişki kurmasının öneminden bahsettik. Fitzner (1993: 20) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise özellikle öğretmenin sınıf önünde yaptığı eylemlerde; göstermek, anlatmak, okumak vb. gibi durumlarda bunlarda zevk aldığını göstermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Öğretmenin davranışlarını gösterirken bununla beraber hislerini de göstermesi daha fazla dikkat çeker ve dolayısıyla daha başarılı öğrenmeye yol açar. Böylece onun çalışma önerileri bilgileri etkili olarak anlatmak ve duygularına hitap etmek zorunda olan geniş bir kitlenin ilgisini çekmektedir.

Ses, bakışma, gözler, mimik, jest, duruş ve kapalı yerlerde davranışlar ile ilgili alıştırma ve gözlemler çok önemlidir. Fitzner'in bu konuyla ilgili bir çalışması vardır. Bu çalışma kapsamında öğretmenin özellikleri üzerinde duracağız :

➤ Ses

- 1) Oldukça monoton, tekrarlayan konuşma, ses tonunda, uzatmada, ses yüksekliğinde ve konuşma hızında çok az varyasyon, hatalı konuşma.
- 2) Orta derecede varyasyon, ses yüksekliği, uzatma ve konuşma hızı.
- 3) Ses tonunda, uzatmada ses yüksekliğinde açık ve belirgin değişiklikler.

➤ Başlama

- 1-Birlikte etkileşim içinde olduğu öğrencilere hiç bakmaz, onların bakışlarından kaçınır.
- 2-Az sayıda birlikte etkileşim içinde olduğu öğrencilere tekrar tekrar bakar.
- 3-Uygun ve mümkün olduğu zamanlarda öğrencilere devamlı bakar.

➤ Gözler

- 1-Sıkılmış ve uykulu bakışlar vardır. Gözleri nadiren tam açıktır.
- 2-Düzenli olarak ilgili bir tarzda bakar. Gözlerini kocaman açma ve parlatma çabası vardır.
- 3-Çok ilgili bakar. Gözler tam olarak açıktır, parlaktır ve pırıldar.

➤ Mimik

- 1-Ölü gibidir, hiçbir his, ilgi, düşünceli olma, vs. göstermez. Çok az veya anlamsız gülümser.
- 2- Hislerini, dikkatini, düşünceli halini, konsantre olduğunu vs. daima gösterir. Bazen gülümser.

3-Canlıdır, hisleri ile katılır, açıkça belli eder; ilgi, düşüncelik, konsantre gösterir. Yüz ifadesi sık sık değişir. Sık sık gülümser.

➤ Jest

1-El, kol hareketleri ile birlikte bir şey söylemez. Kollar ve eller vücutta ve masada sabittir. Ya da kollar sürekli kavuşturulmuştur. Hiçbir zaman hiçbir şeyi jest ve baş hareketleri ile asla göstermez.

2-Her zaman bir şeyleri ön plana çıkarır, altını çizer, destekler, jest veya baş hareketleri ile bir şeyler gösterir. Bunları yaparken sürekli elleri ile bir şeyleri gösterir.

3-Baş hareketleri ile takip eder, destekler, açıkça vurgular ve uygun ise bazı şeyler işaret eder.

➤ Bedenin Duruşu ve Hareketleri

1-Ayakta dururken veya otururken tutuk ve hareketsizdir. Vücudu dönmez. Hiçbir zaman ilgi, rahatlık vs. sinyalleri vermez.

2-Tekrar tekrar yüzünü döner, öne eğilir. Sık sık ilgi, rahatlama vs. gösterir.

3-Dinlerken veya konuşurken bütün vücudunu kullanır. İlgi, rahatlama vs. sinyallerini rahatça verir.

Bu çeşitli davranış basamaklarına bakıldığında ve hatta denendiğinde, bir gruba hitap eden kişinin (konuşma, kitap okuma vs.) bütün bu talepleri mükemmel bir şekilde yerine getiremediğini görürüz. Kendimizde kullanabileceğimiz potansiyelleri keşfetmek ise tam tersine hoşumuza gider. Uygun alıştırmalardan sonra, kendi kendimizi gözlemlemek engelleyici olmaktan çıkıp, bilakis mümkün olan mevcut ifade imkânlarımızın hepsini kullanmaya iter.

5.3. Öğretmenin Eğitim/Öğretim Ortamlarında Olumlu İzlenim Oluşturacak Özellikleri

Yirminci yüzyılda kullanılan dil öğretim yöntemleri, özellikle de yüzyılın ikinci yarısında kullanılanlar öğretimin öğrenci merkezli olması, öğretmenin ikinci planda kalması gerektiğini vurgular. Buradan hareketle öğretmenin yabancı dil öğretiminde çok da önemli olmadığı kanaatine varılabilir. Oysa durum tamamen zıddı bir gelişim gösterir (Benhür; 2001: 56). Bu konuda Demirci'nin (1999: 43) söylediklerini şöyle sıralayabiliriz;

➤ Coşkulu Öğretmenler

- Güven ve dostluk telkin ederler.
- Önemli noktaları vurgulamak ya da pekiştirmek için zengin ve canlandırmalı el hareketlerine başvururlar.
- Öğretim yaklaşımlarında yaratıcı ve çeşnilidirler.
- Öğretirken kendilerini işe verirler ve oyunsaldırlar.
- Tüm öğrencilerle göz ilişkisini sürdürürler.
- Sözcük sunuşunu daha ilginç kılmak için değişik ses tonu şiddeti kullanırlar.
- Güldürü duygusuna sahiptirler, kendilerine de gülebilirler.
- İlgi ve dikkati sürdürebilmek için hareket ederler.'

Benhür'de (2002: 61) yabancılara Türkçeyi öğretecek bir öğretmenin sınıftaki çalışmalarında dikkat etmesi gereken önemli noktaları şöyle sıralar:

- Öğretmen, dil öğretiminde dört temel beceri olan okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerine eşit ağırlık vermelidir.
- Sınıfta verdiği her bilgiyi kontrol etmeli, böylelikle de bilginin tam olarak alınıp alınmadığının kontrolünü yapmalıdır.
- Asla bir öğrencinin sözünü kesmemeli, öğrenciyi sabırla dinlemeli ve yanlışları anında düzeltmelidir.
- Öğrencinin yaptığı her etkinliği anında değerlendirmelidir.

- Yeni bir konuya geçmeden önce daha önce işlenen tüm konuların kavrandığından emin olmalıdır.
- Öğrenciyi konuşmaya teşvik etmeli, hatalarından dolayı küçümsememeli, küçümsenmesine izin vermemelidir.
- Öğretmen sınıf içinde rahat olmalı ve öğrencilerine bu rahatlığı hissettirmelidir.
- Zamanı iyi kullanmalıdır.
- Öğretmen, öğrencilere isimleri ile hitap etmelidir, çünkü bir kişi için en güzel kelime kişinin kendi ismidir.
- Öğretmen, öğrencileriyle sürekli göz temasında olmalıdır. Böylece ilgiyi sürekli canlı tutmuş olur.
- Fiziki ortamı iyi kullanmalı, yerinde çakılıp kalmamalıdır.

Baltaş (2002: 157-158) kişilerin sağlıklı iletişim kurması noktasındaki özelliklere dikkat çeker, biz bu durumu eğitim ortamı için de düşünerek şu sonuçlara varırız:

➤ Göz İlişkisi

İnsanların gözüne bakanlar, bakmayanlardan daha çok hoşşa gider. İnsanların gözlerine bakmayanlar toplum içerisinde itici bulunur. Göz ilişkisi kurarken de öğrencilerinizi rahatsız etmeyecek ölçüde, ancak mümkün olduğu kadar göz ilişkisi kurmak öğrenci öğretmen etkileşimi için çok faydalıdır.

➤ Yüz İfadesi

Tebessümle sınıfa girmek ve canlı bir yüz ifadesi ortama pozitif bir enerji yayacaktır. Yüzünüz çevrenize olan ilginizi yansıtmalı. Donuk ve ifadesiz bir yüz ifadesinden kaçınmalı.

➤ Baş Hareketleri

Karşınızdaki öğrenciniz konuşurken mutlaka ona dönük olun ve konuşurken başınızı hafifçe aşağı yukarı sallayın. Burada öğrencinin anlaşıldım duygusunu

yaşaması çok önemlidir. Öğretmenine anlamadığında soru sorabilme rahatlığına sahip olma eğitim öğretim ortamında çok önemlidir. Ders esnasında başınızı hafifçe dik tutmanızda olumlu bir izlenim bırakacaktır.

➤ Jestler

Çok aşırıya kaçmadan jestleri ders esnasında kullanmalıyız. Elleri cebe sokmak, kolları kavuşturmak, ellerle ağzınızı örtmekten kaçınmak gerekir. Bunlar olumsuz bir iletişim ortamı oluşturur.

➤ Beden Duruşu

Ayakta iseniz dik durun. Bu kendine güven duyan bir insanın duruşudur. Öğretmenin sınıfa ve anlattığı konuya hakim olduğunu gösterir. Oturuyorsanız sandalye veya koltuğunuzu tam doldurun, bir öğrencinizle konuşurken ona doğru eğilin. Böylece onunla ilgilendiğinizi hissettirmiş olursunuz.

➤ Yakınlık

Öğrencilerinize daima, onları rahatsız etmeyecek, mümkün olan en yakın mesafede durulması öğretmen ile öğrenci arasındaki bağı güçlendirecektir.

➤ Yöneliş

Öğrenciniz sizinle konuşurken veya siz öğrencinizle konuşurken öğrencinize dönük durumda olun. Daima öğretmenin merkezi öğrencilere açık olmalıdır. Bu, öğretmenin ilgiyi üzerinde toplamasını sağlar ve öğretmenin öğrenciye değer verdiğini gösterir.

➤ Bedensel Temas

Öğrencileri tedirgin etmeden, mümkün olduğu kadar bedensel temasta bulunmalıyız. Öğretmenlerin öğrenciye dokunması motive edicidir ve sıcak bir ilişki

kurulmasını sağlar. Bu konuda kültürel farkları ve cinsiyet farklarını göz önünde bulundurmak da önemlidir.

➤ Dış Görünüş

Grup normlarına, toplumsal rol ve statünüze uygun giyinmek önemlidir. Saç ve el bakımına özen göstermek önemlidir. Çünkü kendinize gösterdiğiniz özen kendinize verdiğiniz değerin ifadesidir.

➤ Konuşmanın Sözel Özellikleri

Çok fazla ve çok hızlı konuşmaktan kaçınmak gerekir. Sesin yüksekliği ve tonunu da bulunduğunuz çevreye göre ayarlamalısınız.

Öğretmenlerin başta öğrenciler olmak üzere diğer bireylerle sağlıklı ve olumlu bir ilişki kurabilmek için kendilerini algılamayı ve kendi davranışları ile beraber öğrencilerin reaksiyonlarını görebilmeleri/fark edebilmeleri gerekir. Bu nedenle tüm öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının beden dilini öğrenmeleri çok önemlidir. Öğrencilerin dikkatini çekmede, soyut ifadeleri somutlaştırmada vurgulamalarda ya da mesajların anlaşılabilirliğini arttırmada öğretmenin beden dili önemli rol oynar. Öğrencileri ile etkin iletişim kurmayı amaçlayan öğretmen bedensel tepkilerin ne anlama geldiğini ve karşılıklı etkiler açısından oluşan süreci analiz etmeyi öğrenmelidir.

Örneğin aynı konular aynı kelimelerle anlatılmasına rağmen bazı sınıflarda öğrencilerin son derece olumlu katılımları gözlenirken bazı sınıflarda ise öğrencilerin sessiz kaldıkları ve derse karşı ilgisiz oldukları gözlenmektedir. Bu da bize göstermektedir ki beden dilinin etkin kullanımı eğitimde büyük önem arz etmektedir.

Öğretmen sınıfta etkin iletişim kurabilmek için şu üç sorunun cevabını verebilmelidir:

1-Öğretmen vücudu vasıtasıyla konumunu öğrencilere nasıl hissettirebilir?

2-Sınıfta çevresiyle etkileşimi ve iletişimi nasıl olmalıdır?

3-Öğretme-öğrenme sürecinde jest ve mimikler nasıl kullanılmalıdır?

Öğretmenin sınıf içi konumu iletişimi etkileyen önemli faktörlerden biridir. Sınıf içinde bilgisinin dışında görünüm ve davranışları ile de otoritenin kaynağı olmalıdır. Duruşu, bakışı, hareketleri bu otoriteyi yansıtmalıdır. Öğretmenler uygun bir duruşla iki metre mesafeden bütün sınıfı görebilmelidir. Herkese bakmak zorunda olduğunu düşünerek, öğrencilerle göz teması kurarak, öğrencilerin derse ilgilerini sürdürmeye gayret etmelidir. Öğretmen, pozitif tutum içindeki bir öğrenciyi seçerek diğer öğrencilere de hitap ettiğini hissettirmelidir. Bakışların bilinçli olarak kullanılması öğrencilerin ona daha sıkı bağlanmasını sağlar (Schober; 2007: 120).

Gerçekten muhataba anlatılan birçok şey gözlerle anlatılır ve gözlerle algılanır. Konuşurken öğrencilerin bakışlarından tepkileri ölçülebilir ve anlatılan konulardan ne kadar etkilendikleri anlaşılabilir. Konu anlatıldıkça öğrencilerin bakışlarında, yüzlerinde ve tavırlarında olumlu tepkiler artıyorsa, konu öğrencilerin psikolojik dünyasında yankı buluyor demektir (Ertuğrul; 2002: 165).

İletişim kanallarının açılabilmesi için öğretmenin ilk aşamada demokrat, sevecen, güler yüzlü, güvenilir, objektif, destekçi, hoşgörülü, jest ve mimiklerini iyi kullanan, aynı zamanda giyim kuşamına özen gösteren ve bakımlı olması önemlidir. Dik bir duruşu olmalı ve aynı zamanda canlı, enerjik bir görünümü olmalıdır. İletişimde öğretmenin payına düşen unsurları bu şekilde sıralamak mümkündür.

6. BÖLÜM

YÖNTEM

6.1. Yöntem

Bu araştırmada beden dilinin kelime öğretimine etkisini göstermek amacıyla kontrol gruplu deneysel desen yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 2.1. Araştırmada kullanılan deneysel desen

Gruplar	Ön test	Deneysel İşlem	Son test
Deney	Beden Dili İşaretleri Testi	Beden dili ve sözel ifadelerin birleştirilerek öğretilmesi	Beden Dili İşaretleri Testi
Kontrol	Beden Dili İşaretleri Testi	Sadece sözel ifadeler kullanılarak öğretim	Beden Dili İşaretleri Testi

6.1.1. Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Türkçe hazırlık öğrenimi gören yabancı öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma öğrencilerin tamamı üzerinde uygulanamayacağı için örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci sayısı mecburen sınırlı tutulmuş ve iki sınıf üzerinde uygulanmıştır. Çünkü araştırmada ne kadar fazla millettten öğrenci yer alırsa, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği o derece artmış olacaktır. Dolayısıyla araştırmanın, bu şartları sağlayan Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören Türkçe hazırlık öğrencileri üzerinde yapılması tercih edilmiştir. Araştırmayı tek bir öğretmenin yürütmesinden dolayı, araştırmanın iki sınıf üzerinde yapılması kararlaştırılmıştır. Sınıflarda dil öğretimi yapılacak olması ve beden dilinin etkinliğinin daha rahat ortaya koyulabilmesi için sınıf mevcutlarının çok kalabalık olmamasına, on beş öğrencinin uygun olacağına karar verilmiştir.

Araştırmanın örneklemini 19 ve 20 yaşlarında 3 kız ve 27 erkek Türkçe hazırlık öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan katılımcıların tamamı Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi olup Türkçe hazırlık sınıfına devam eden öğrencilerdir. Öğrencilerin tamamı yabancı olup katılımcı havuzu 9 Arnavut, 6 Arap, 4 Tatar, 3 Boşnak, 2 Çerkez, 2 Türkmen, 1 Tacik, 1 Kumuk, 1 Karaçay ve 1 Azeri'den oluşmaktadır.

Tablo 3. 1. Rastgele atamaya göre grupların oluşumu

Deney Grubu	Beden dili kullanılan grup
Kontrol Grubu	Beden dili kullanılmayan grup

6.1.2. Kullanılan Araçlar

Araştırmada, katılımcılardan demografik bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler içerisinde yaş, cinsiyet ve milliyet değişkenleri bulunmaktadır.

Araştırmanın temel sorularına cevap vermek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 30 maddelik Beden Dili İşaretleri Testi kullanılmıştır. Bu testin amacı katılımcıların beden dili ile ilgili uyarıcıları ne kadar iyi tanıdıklarını göstermektir. Testin geliştirilme sürecinde, daha önceden belirlenmiş beden dili işaretlerinin kullanılması amacıyla bu işaretler fotoğraflanmış ve gerçekçi test maddeleri oluşturulması hedeflenmiştir. Bu sayede katılımcıların figür ya da karikatür gibi görsellerde ortaya çıkabilecek belirsizliklerden en az derecede etkilenip sorulara daha kesin yanıtlar vermesi hedeflenmiştir. Her bir soru maddesi için görselin altına 4 şık verilmiş ve katılımcılardan her görsel için doğru şıkkı işaretlemesi istenmiştir. Testin geçerlik ve güvenirliği için Kuder Richardson 20 (KR-20) testi uygulanmıştır. Bu testin uygulanmasının sebebi doğru-yanlış olarak kodlanan maddelerden oluşan testlerde Cronbach's Alpha yerine bu testin kullanılmasıdır. Buna göre, KR-20, 86 çıkmıştır ve testin iç tutarlılığının yüksek olduğu gözükmektedir. Buna ek olarak, kontrol grubundaki ön test ve son test uygulamaları test tekrar test güvenirliği endeksi olarak kullanılmıştır. Buna göre, her iki uygulama arasında yüksek düzeyde anlamlı korelasyon çıkmıştır ($r = 0.64$, $p = .01$). Buna göre testin, test- tekrar- test güvenirliğinin olduğu söylenebilir.

6.1.3. İşlem

Katılımcıların bölümlerine gidilerek çalışmaya gönüllü olarak katılmaları rica edilmiştir. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan katılımcılar deney grubu ve kontrol grubu olmak üzere iki gruba rastlantısal olarak atanmıştır. Her iki gruba da Beden Dili İşaretleri Testi uygulanmıştır. Daha sonra kontrol grubuna verilen eğitimlerde ifadeler sadece sözel olarak iletilirken, deney grubuna verilen eğitimlerde sözel ifadeler beden dili işaretleri ile birlikte verilmiş ve bu sayede beden dili işaretlerini anlama ve kullanma becerilerini arttırmak hedeflenmiştir. Deney grubuna verilen bu eğitimler iki ay boyunca araştırmacı tarafından verilen derslerde yürütülmüştür. Örneğin, araştırmacı deney grubundaki öğrencilere ‘tamam’ derken eliyle testte kullandığı tamam işaretini yaparken, kontrol grubundaki öğrencilere sadece sözel olarak ‘tamam’ demiş ve herhangi bir beden dili işareti kullanmamıştır. İki ay boyunca verilen eğitimin sonunda ilk ölçümde uygulanan Beden Dili İşaretleri Testi son test oturumunda tekrar uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 15,0 programına girilmiş ve analiz edilmiştir.

6.2. Bulgular

Bu araştırmada, yabancı öğrencilerin Türkçe öğreniminde beden dili kullanımının, Türkçe ve beden dili öğrenimine katkısını anlamaya ışık tutması amaçlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda, deney grubundaki katılımcılara beden dili ve sözel ifadeler birleştirilerek verilmiş, kontrol grubundakiler için ise sadece sözel ifadeler kullanılmıştır. Bunun sonucunda, deney grubundaki katılımcıların kontrol grubundaki katılımcılara göre beden dilini tanıma becerisi ve başarısının daha fazla olacağı hipotezi kurulmuştur.

Hipotezi test etmek amacıyla, öncelikle katılımcıların doğru puanları toplanarak sıfır ile otuz arasında değişebilecek olan test puanları hesaplanmıştır. Bu test puanlarına göre, kontrol grubundaki katılımcıların ön test ortalaması 17,6 iken, son test ortalaması 20,53 olarak bulunmuştur. Ayrıca, deney grubundaki katılımcıların ön test ortalaması 17,13 iken son test ortalaması 28,73 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, her iki gruptaki katılımcıların başlangıç (ön test) puanlarının birbirine yakın olduğu ve son test

puanlarında bir artış olduğu söylenebilir. Ek olarak, deney grubundaki artışın kontrol grubundakine göre daha fazla olduğu gözlenmektedir.

Bu çıkarımların istatistiksel olarak doğrulanması ve araştırma hipotezine cevap verilebilmesi amacıyla seri t-testi analizleri yapılmıştır. Bu analizlerde öncelikle başlangıç (öntest) puanları karşılaştırılmıştır. Daha sonra her iki grup için öntest ve sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiştir. Son olarak ise araştırma hipotezini test etmeye yönelik olarak kontrol ve deney grubunun öntest sontest başarı farkları karşılaştırılmıştır. Analizlerin tamamında %95 güven aralığı kullanılmış ve anlamlılık değeri (p) .05 olarak kabul edilmiştir.

İlk analizde, kontrol ve deney grubundaki katılımcıların Beden Dili İşaretleri Testi'nden aldıkları puanlar 'bağımsız örneklem t-testi' analizi ile karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda deney ($Ort. = 17.13, S = 2.30$) ve kontrol ($Ort. = 17.60, S = 3.46$) grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t = 0.44, p = .67$). Buradan hareketle her iki grubun başlangıçta birbirine eşit düzeylerde beden dili başarısı olduğu söylenebilir. Bu bulgu da sontestler arasında çıkacak farkın sadece deney grubuna verilen uygulamadan kaynaklanacağı ve başlangıçtaki bilgi düzeyi gibi bir karıştırıcı değişkenden etkilenmediği hipotezini doğrulamaktadır.

İkinci olarak, öntest ve sontestler arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını görmek amacıyla 'eşleştirilmiş örneklem t-testi' analizleri yapılmıştır. Kontrol grubundaki katılımcıların sontest ortalaması ($Ort. = 20.53, S = 1.69$) öntest ortalamasından ($Ort. = 17.60, S = 3.46$) anlamlı olarak fazla bulunmuştur ($t = 4.19, p = .001$). Aynı şekilde, deney grubundaki katılımcıların sontest ortalaması ($Ort = 28.73, S = 1.34$) öntest ortalamasından ($Ort. = 17.13, S = 2.30$) anlamlı olarak fazla bulunmuştur ($t = 20.75, p = .001$). Bu sonuçlara göre, her iki grupta da sontestteki başarı öntestteki başarıya kıyasla anlamlı olarak artmıştır. Ancak, öntest sontest ölçümlü araştırmalarda ikinci (sontest) ölçümünün puanlarının ilk (öntest) ölçümden fazla olması hemen her zaman karşılaşılan bir durumdur. Bunun sebebi ise katılımcıların daha önce aynı testi almış olması ve teste belli oranda aşinalığın gelişmesi olarak açıklanmaktadır. Bu sebeple, bu tür çalışmalarda genel olarak her iki grupta meydana gelen artışların miktarı birbiri ile karşılaştırılarak deney grubuna verilen uygulamanın sebep olduğu artışın istatistiksel olarak kontrol grubundaki artıştan fazla olup olmadığı test edilmektedir. Bir

başka deyişle, deney grubunda kullanılan uygulamanın aşinalık ya da hatırlama gibi etkilerin ötesinde ne kadar etkili olduğu test edilmektedir. Sonraki analizde bu soruya cevap aranmıştır.

Deney grubundaki uygulamanın etkisini görmek amacıyla her iki grubun öntest puanları kendi sontest puanlarından çıkarılarak yeni bir değişken oluşturulmuştur. Bu değişken deney ve kontrol grubundaki artışların miktarını ve gücünü göstermektedir. Bu değişkenlerden kontrol grubunun (sontest - öntest) ortalaması 2.93 iken ($S = 2.71$) deney grubunun ortalaması 11.60 ($S = 2.17$) olarak bulunmuştur. Daha sonra sontest ölçümündeki bu artış miktarları ‘bağımsız örneklem t-testi’ analizi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda deney grubundaki artışın kontrol grubundaki artıştan anlamlı olarak daha fazla olduğu bulunmuştur ($t = 9.67, p = .001$). Bu sonuca göre, deney grubunda beden dili eğitimine bağlı artışın kontrol grubundakine göre istatistiksel olarak daha fazla olduğu söylenebilir. Bu analize ek olarak öntest sontest korelasyonları incelenmiştir. Buna göre, kontrol grubunda öntest sontest arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon ($r = 0.64, p = .01$) bulunmuştur. Diğer taraftan deney grubunun öntest ile sontesti arasındaki korelasyon 0.36 olarak bulunmuştur ve istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p = .16$). Korelasyonların sonuçlarına göre kontrol grubunda sontest ve öntest anlamlı olarak ve güçlü bir şekilde birbiri ile ilişkili iken deney grubunda sontestin öntestle ilişkisiz olduğu bir başka deyişle, deney grubunda verilen beden dili eğitiminin öntestteki başarıdan anlamlı bir biçimde farklılaşacak şekilde etki ettiği bulunmuştur.

Özetle, başlangıç olarak aynı düzeylerde olan kontrol ve deney grubundaki yabancı öğrencilerin beden dilini anlama başarısı, deney grubuna verilen eğitim sonunda karşılaştırıldıklarında farklılaşmıştır. Buna göre, deney grubundaki öğrencilerin, aldıkları beden dilini anlama eğitimi sonrasında, kontrol grubundaki öğrencilere göre hem t-testi hem de korelasyon analizi sonuçlarına dayanarak istatistiksel olarak daha başarılı oldukları bulunmuştur.

6.3. Sonuçlar ve Yorumlar

Beden dilinin, genelde eēitimin bütün alanlarında, özelde yabancılara Türkçe ēretiminde son derece önemli ve gerekli olduēu anlaşılmıştır. Bunun en somut rneēi ise yaptığımız deneysel çalışmadan elde ettiēimiz gözlem ve bulgulardır.

Yabancılara Türkçe ēretiminde kültürel baēlantıların son derece önemli olduēu, bunun göz ardı edilmesi durumunda başarı oranının istenilen seviyeye ulaşmadığı tespit edilmiştir. Bu yüzden dil ēretiminde, hatta eēitimin her alanında işlevsel olarak beden dili kullanımının gerekliliēi ve önemi tartışılmaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Girilen dersler esnasında özellikle dikkati çeken durum, beden dilinin kelime ēretiminde, günlük hayattaki iletişime katkısında ve yabancı ērenciler tarafından Türkçenin doēru anlaşılmasında çok önemli bir rolü olduēu grlmştır. Konu ile ilgili elde ettiēimiz verileri sıralayacak olursak:

- 1- Kontrol ve deney gruplarının n testleri karşılaştırıldığında ikisi arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu durum grupların birbirleri ile karşılaştırılmasında bilimsel tutarlılıēa uygun bir yapının olduēunu göstermektedir.
- 2- Deney grubunun ön tes ve son test sonuçları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık ērencilerin son testi lehinedir ve son testte ilk teste göre daha başarılı oldukları grlmştır. Aynı zamanda deney grubu kontrol grubuna göre son testte daha başarılıdır.
- 3- Kontrol grubunun ön test ve son test sonuçları karşılaştırıldığında ise her iki test arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Aynı zamanda kontrol grubu ön testte, deney grubuna çok yakın bir puan almışken son testte deney grubuna göre daha başarısız olduēu grlmştır.
- 4- Son test uygulamalarında ise ön test sonuçlarının tam aksine deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farkın ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Yani son testte deney grubundaki ērenciler kontrol grubundaki ērencilere göre daha başarılıdır.

Bu sonuçlardan sonra, beden dilinin yabancılara Türkçe öğretiminde işlevsel ve etkin kullanılması durumunda özelde kelime öğretiminde genelde ise dil öğretiminin bütün alanlarında klasik hale gelen sözel ifade yöntemine göre daha başarılı olduğu uygulamamızda tespit edilmiştir.

Bunun yanında, ders işleme esnasında, küçük ayrıntılar gibi duran birçok kültürel farklılığın ya da farkında olunmadan yapılan yanlış bir beden hareketinin dersin bütün ahengini bozduğu birçok kez görülmüştür. Sınıf içindeki ve dışındaki beden dili kullanımı doğru bir iletişim kurulması için son derece önemlidir. Bununla ilgili şu çarpıcı örneği vermek mümkündür. Polis kolejinde okumak üzere Kosova'dan bir grup Arnavut öğrenci getirilmiştir. Getirilen öğrenciler okulun misafirhanesinde ağırlanmış ve karınlarının aç olup olmadığı sorulmuş. Her soruluşta öğrenciler, şiddetli bir şekilde başlarını geriye doğru atmışlar. Bu hareket kendi kültürlerinde 'evet' anlamına gelse de Türk kültüründe 'hayır' anlamına geldiği için, bunu bilmeyen komiserlerde daha fazla ısrar etmenin anlamsız olduğunu düşünüp, yemek teklifini sürdürmemişlerdir. Misafir öğrenciler bir gün boyunca aç kalmışlar ve bu Türkler misafire karşı ne kadar saygısız diye düşünüp ülkelerine dönmek istemişler. Daha sonra sorunun kaynağı anlaşıncı, sorun çözüme kavuşturulmuştur. Fakat bu kadar küçük bir beden hareketinin, nelere mâl olabileceğini göstermesi açısından bu olayın ilginç bir olay olduğunu vurgulamalıyız. Yabancılar için yapılan dil öğretiminde kültürel farklar iletişimin çok önemli bir noktasını oluşturmaktadır. Yukarıda anlatılan örnek bu durumun çok açık bir göstergesidir.

İletişimde bazen küçük gibi görünen olayların büyük sonuçlar doğurabileceğini öngörmek gerekir. Özellikle farklı kültürlerde farklı anlama gelen hareketlerin birtakım iletişim kazalarına ya da yanlış anlamalara yol açabileceği bilinmektedir. Örneğin erkek bir Arap öğrenci hiç çekinmeksizin erkek olan bir öğretmen elini tutabilir. Türk kültüründe bu durum çok tuhaf karşılanıp yadırganırken, Arap kültüründe iki erkeğin el ele tutuşması aralarındaki samimiyeti ve sevgiyi göstermektedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi, Türkçe öğretimi yapan öğretmenin, öğrencilerinin başlarına gelebilecek iletişim kazalarıyla karşılaşmamaları için önceden kültürel farklara değinmesi gerekir. Bu kültürel farklar ise genellikle beden dilsel ifadeler üzerinde görülmektedir. Mesela Türkçe öğretimi yapan bir öğretmen, Japon öğrencileriyle daha resmi ve mesafeli bir ilişki kurarken, Arap öğrencilerle daha sıcak ve yakın bir ilişki kurabilmektedir.

Dolayısıyla kültürlerin bu özellikleri göz önünde bulundurularak ders ortamının gerektirdiği bedensel ifadelerin ön plana çıkartılarak dersin bu tür durumlara göre düzenlenmesi gerekmektedir.

Bununla beraber öğretmenin dersi işlerken iletişim engeli oluşturabilecek bedensel ifadelerden kaçınması gerekmektedir. Aksi halde öğrencinin derse karşı ilgisi azalır ve öğretmenden kaynaklanan bir başarısızlık ortaya çıkar. Örneğin öğretmen, öğrenciye bir soru sorduğunda ve öğrenci soruyu doğru cevaplayamadığında öğretmenin göstereceği mimik ve jestler çok önemlidir. Araştırmacının bu durumla ilgili yaşadığı bir anekdot bu olayın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Özel bir dil kursunda, kariyerleri ve meslekleri gayet iyi olan, yaş olarak da orta yaş kabul edilebilecek öğrencilerin yer aldığı bir sınıfta Türkçe öğretimi yapılmaktaydı. Dersin öğretmeni öğrencilerden istediği cevabı her alamayışında bir taraftan başını yana çevirip of'larken diğer taraftan şakayla karışık bir şekilde kendini camdan atacağını imâ eden bir hareket yapmaktaydı. Fakat bu uyarıcı işaret öğrencileri doğru cevaplar vermek yerine daha da yanlış cevaplar vermeye yöneltiyordu ve öğrencilerin üzerinde psikolojik bir baskı oluşturuyordu. Halbuki öğrenci doğru cevabı veremediğinde, öğretmenin hiçbir tepki vermeksizin soruyu cevaplaması ya da soruyu diğer öğrenciye yöneltmiş olması bu psikolojik baskıyı oluşturmayacaktı. Böylece öğrencinin yanlış yapması onun büyük bir eksikliğiymiş gibi oluşmuş bir algı yerine, daha doğru kurulan bir iletişimle dil öğreniminde hata yapmanın çok normal olduğuna dair bir algı oluşabilecekti. Dil öğretimi üzerinde durulan en önemli noktalardan birisi de öğrencinin rahatlıkla yanlış yapabileceğidir. Yanlış yapmaktan korkmayan öğrencinin belli bir süre sonra doğru cevabı bulduğu çok sık görülmektedir. Fakat öğretmen bu durumun farkında olmaksızın, öğrettiği dilin öğrenimini zorlaştırmaktadır. Burada ilginç olan bir başka nokta ise, kendi işlerinde yönetici pozisyonunda çalışan ve oldukça tecrübeli gözüken bu kişilerin bile bu beden dili ifadesinden etkilenecek, öğrendikleri kolay bir soruyu cevaplayamamalarıydı. Dışarıdan rahatlıkla gözüken ise öğrencilerin öğretmenlerinden pek hoşlanmadıklarıydı. İletişim engeli oluşturan bu ifadelerin birikmesiyle ortaya böyle bir sonuç çıkması hiç şaşırtıcı değil. Öğretmenle öğrenci arasında birçok iletişim engeli oluşturabilecek bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Dil öğretiminde bir öğretmenin kendi alanında yeterli bir uzmanlığa sahip olmasının yanında, dilini öğreteceği milletin kültürünü bilmesi ve öğretim sürecindeki

iletişimi ve psikolojiyi doğru yönetmesi gerekmektedir. Dil öğretimindeki en önemli süreç, öğretim psikolojik boyutudur. Bunun en önemli sebebi öğrenilecek dile karşı oluşan algılamadır. Bu algının oluşmasında ise birinci derecede rol oynayan öğretmendir. Öğretmene karşı oluşan yanlış bir algı, öğrettiklerine karşı da oluşacaktır. Çünkü kişinin sevmediği bir şeyi başarması çok zor bir durumdur. Bu durum ise öğretimi ve öğrenimi oldukça zorlaştıracak bir etmen olarak karşımızda durmaktadır. Araştırmacının dört farklı kurstaki gözlemlerine dayanarak vardığı sonuç ise öğretmenin sıcak ve yakın ilişki kurabildiği öğrencilere daha kolay Türkçe öğrettiğidir. Sıcak ve yakın ilişki, arada bir sevgi bağı oluşturmakta, bu sevgi bağı ise öğrencinin öğretmenine, dolayısıyla Türkçeye karşı olumlu bir algı oluşturmaya kaynaklık etmektedir. Olumlu algının oluşum sürecindeki en önemli faktör ise öğretmenin samimiyeti ve kullandığı doğru beden dili ifadeleridir. Öğretmenin özellikle iletişim sürecinin başlangıcında kurduğu doğru ilişki, iletişimin sonraki süreçlerinde de birtakım iletişim hataları ile karşılaşılrsa bile süreç bir şekilde aksamadan sürebilmektedir. Bu bağlamda dil öğretiminin uzun bir süreç olduğu göz önünde bulundurulursa ve öğrencinin motivasyonunun bu süreçte çok önemli bir yer tuttuğu hatırlanırsa, öğrenci ile öğretmenin kurduğu sağlıklı iletişimin önemi kavranmış olur.

Araştırmacının karşılaştığı bir örnek bu durumu çok iyi özetlemektedir. Irak'tan gelen bir grup Arap öğrenci, Türkiye'de öğrenim göreceklidir. Bu durumu en baştan ciddiye almaları için ilk başlarda sert ve ciddi bir tutum izlenmiş, öğrencilerin psikolojik durumu göz ardı edilmişti. Savaş sonrası Irak'ta birçok ülke söz sahibi olmak istemektedir ve Türkiye'nin de bu yönde gayretleri bulunmaktadır. Uzun süre sonra eğitim almak için Irak'tan öğrenci gelmesi ve bu öğrencilerin bundan sonraki öğrencilere de kapı açacak olması çok önemliydi. Dolayısıyla bu öğrencilerin önemi çok büyüktü. Fakat çocuklarla ilgilenen öğretmenin sert yüz ifadeleri, kesin ve sevecen olmayan tutumu, öğrenciler üzerinde olumsuz bir algı oluşmasına yol açtı. Arap kültüründeki sıcak ve yakın ilişki faktörünün de dikkate alınmamasından ötürü ve Doğu toplumlarının birçoğunda bulunan duygusal yapı da bu olanlara eklenince bütün uğraşlara rağmen iki öğrenci ülkesine geri döndü. Bu durum diğer öğrenciler için de tetikleyici bir durum oluşturdu. Sonrasında fakülte yönetiminin yoğun çabalarıyla öğrencilerin kalması sağlandı fakat sağlıklı bir iletişimin kurulması epey zaman aldı. Buradan çıkartılacak sonuç, ülkemize gelen yabancı öğrencilere ilişkin doğru yaklaşımların sergilenmesinin son derece önemli olduğudur. Bu süreçte öğrencilerle

doğru iletişim kurulması bir zorunluluktur. Doğru iletişim sürecinin olmazsa olmazlarından ve en önemli unsurlarından en önemlisi beden dilinin doğru ve etkin kullanımıdır. Yanlış kurulan iletişimle kaybettiğimiz her yabancı öğrenci ülkemizin bir kaybıdır. İnsanımızın ve ülkemizin yanlış tanıtımı konusunda atılmış istenilmeyen adımlardır.

Bir ülkeye ilk kez gelen insanların uzun süreli kurdukları ilk ilişki öğretmenleri ile olmaktadır. Dolayısıyla yabancılara Türkçe öğretimi yapan bir öğretmenin bu tür durumları aklından çıkarmaması ve öğrencileriyle iletişimini bu esaslara göre düzenlemesi kaçınılmaz bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Burada şu noktayı da belirtmeden geçmemek gerekir. Nihai olarak öğretmenden beklenen dersine girdiği öğrencilere Türkçeyi hedeflenen yeterlilikte öğretmesidir. Dolayısıyla bu öğretim sürecindeki ilişki dengesini doğru kurması ve öğrencinin öğretim sürecini ciddiyetsizleştirmesine müsaade etmemesi de gerekmektedir. Her ne kadar ülkemizdeki öğrencilerin disiplinsiz bir çalışma düzeni olduğunu düşünsek de bu anlamda bizden çok daha geride ülkeler bulunmaktadır ve bu ülkelerden gelen öğrencilerin durumunun dikkate alınarak ders ortamını engellemesine müsaade edilmemelidir. Bunun yanında öğrencilerin bireysel farklardan kaynaklanan özellikleri de mümkün olduğu kadarıyla dikkate alınmalıdır.

Bu tür olumsuz örneklerle karşılaşabildiğimiz gibi son derece güzel örnekler de bulunmaktadır. İletişim sürecinin ilk zamanlarında, iletişimin doğru kurulmuş olmasıyla öğrencinin ön yargılarından arınmasına yardımcı olunarak dilini öğrendiği ülkeye dair daha objektif bakmasını sağlayan birçok öğretmenimiz bulunmaktadır. Bu ilişki ileriki yıllarda güzel dostluklara dönüşebilmekte ve bu öğrenciler o öğretmenleriyle bağlarını hiç koparmamaktadırlar. Böylece öğrenci ilk geldiğindeki psikolojik duygu yoğunluğunun da etkisiyle hoşlanmayacağı birçok davranışı ve olumsuzluğu o ülkenin farklılığı hatta zenginliği olarak değerlendirebilmektedir. Bu süreçte öğrencinin en büyük yardımcısı öğretmenidir. Böyle öğretmenlerden eğitim almış bu öğrenciler ülkemizi çok sevmekte ve ülkelerine döndüklerinde ülkemizin fahri birer tanıtım elçisi olabilmektedirler. Bu öğrencilerin de yardımıyla oluşan bu olumlu algılar sayesinde, içinde bulunduğumuz zamanlar dahil ileriki zamanlarda, ülkemizle dilimizi öğrettiğimiz ülkeler arasında çok güzel ilişkiler tesis edilmiş olacaktır. Bu geniş perspektiften baktığımızda Türkçenin yabancılara öğretimi sadece bir dil öğretimi meselesi değildir,

bunun çok ötesinde milli bir devlet politikasıdır. Bunun bilinciyle yapılan Türkçe eğitiminin ve öğretiminin gelecekte ülkemiz adına çok güzel sonuçlar doğuracağı bir temenni değil, açık bir gerçekliktir.

Yukarıda bahsettiğimiz bu örnekler ve düşünceler daha çok beden dilinin iletişim sürecindeki psikolojik yönüne etkisi ile ilgilidir. Bunun yanında yabancılara Türkçe öğretim sürecinde, özellikle kelime öğretiminde beden dilinin kelimeyi zihinde resimleştirmesinden kaynaklanan ve kelime öğretimini son derece kolaylaştıran bir yönü bulunmaktadır. Araştırmamızda göstermiştir ki kelimelerin beden dilsel hareketlerle eşleştirilerek öğretimi sonucunda, klasik yönteme yani sözlü ifadelerle öğretimine göre çok ciddi bir başarı farkı ortaya çıkmıştır. Kelime öğretimini bir süreç içerisinde ikili bir yapı olarak değerlendirebiliriz. Birincisi kelimenin ne anlama geldiğinin anlaşılması ve ikincisi ise kelimenin daha sonra hatırlanması süreci olarak değerlendirilebilir. Beden dili ifadelerinin, kelimenin ne anlama geldiğinin anlaşılmasında da, hatırlanmasında da çok önemli bir öğretim kolaylığı sağladığı araştırmamızda görülmüştür. Aynı zamanda öğrenilen kelimenin Türk kültür yapısındaki beden dilsel ifadesi öğrenildiğinden, günlük hayattaki kullanımı sırasında öğrenci tarafından rahatlıkla anlaşılmakta ve kullanılmaktadır. Hatta bazı zamanlar öğrenci, kelimenin sözel ifadesi yerine beden dilsel karşılığını kullanmaktadır. Böylece öğrenci öğrendiği Türkçeyi sosyal yaşamında, halk içerisinde rahatlıkla kullanabilmekte ve kendini doğru ifade edebilme yeterliliğine sahip olmaktadır. Sonuç olarak dil öğretimindeki temel hedef olan dilin günlük hayattaki sosyal yaşam içerisinde kullanılabilme hedefi gerçekleşmektedir. Bu durumu örneklemek istersek, yabancı bir öğrenci bir Türk arkadaşıyla yemeğe gittiğinde, arkadaşının yemeğin çok güzel olduğunu belirtmek için kullandığı avuç içini yukarıya tutup beş parmağını birleştirerek elini havaya sallayarak yaptığı hareketin yemek çok güzel anlamına geldiğini bilecektir. Eğer yabancı öğrenci bu hareketin Türk kültür yapısında ne anlama geldiğini bilmeyen bir İtalyan ise arkadaşının yaptığı hareketi ‘zırvalama’ anlamında düşünecektir. Eğer yabancı öğrenci bir Arap ise bu hareket, ‘yavaşla’ yani ‘yavaş ye’ anlamına gelecektir ki bu ifade oldukça kırıncı olacaktır. Başka bir örnekte ise İngiliz veya Amerikalı bir öğrenci alışverişte bir Türk esnafa ‘tamam, evet’ anlamında baş parmağıyla işaret parmağını birleştirerek bir beden dilsel ifade kullandığında bu Türk esnaf tarafından hakaret kabul edilip istenilmeyen bir durumla karşılaşmak işten bile değildir. Bu örnekleri günlük yaşamdaki iletişimi engelleyecek ve kişiler arasında problem

çıkartacak örnekler olarak değerlendirmek mümkündür. Halbuki bu tür örneklerde görüldüğü gibi yanlış anlamalara sebep olabilecek birçok örnekle karşılaşılabilceği gibi ne anlama gelindiği bilinmeyen ve iletişimi engelleyebilecek birçok beden dilsel ifade bulunmaktadır. Günlük yaşamdaki beden dilsel ifadelerin öğrenilmesi durumunda hem iletişim engelleriyle ve yanlış anlaşılmalara karşılaşılmayacak olup hem de iletişim daha doğru ve kolay sağlanacaktır. Dolayısıyla bir dil öğretilirken, kültürel öğeleriyle ve beden dilsel ifadeleriyle öğrenilmesi durumunda, öğrenen kişi günlük hayatta öğrendiği dili rahatlıkla kullanacaktır.

6.4. Öneriler

Beden dili, iletişim sürecinin temel taşlarından biridir. Hayatımızın her alanında iletişimi kullanmak durumundayız. İletişim sürecinin önem kazandığı en önemli alanların başında ise eğitim ve öğretim süreci gelmektedir. Çalışmamızın kapsamının da dil öğretimi üzerine olması hasebiyle beden dilini merkeze alarak bir çalışma gerçekleştirdik. Yaptığımız bu çalışmayı dört boyuta ayırdık:

1. Yabancılar Türkçe öğretimi kapsamında beden dilinin doğru ve etkin olarak kullanılması ve beden dili ile kelime öğretimi.
2. Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda başlangıç düzeyinde Türkçe öğrenenler için beden dilinin ortak iletişim dili oluşturması ve anlaşmayı sağlaması.
3. Öğretmenin beden dilinin doğru kullanmasının, öğrenciyi derse karşı ilgili ve istekli hale getirmesi (motivasyonu sağlaması) ve kültürel farklardan kaynaklanan birtakım iletişim kazalarını önlenmesi.
4. Öğrencinin beden dilinin doğru anlaşılması sayesinde öğrenciyle daha sağlıklı ilişki kurulması.

Önerilerimizi de bu dört boyut kapsamında ele alacağız:

➤ Yabancılar Türkçe öğretimi sürecinde beden dilinin doğru ve etkin olarak kullanılması ve beden dili ile kelime öğretimi kapsamında şunları yapmak mümkündür:

1. Türk kültür yapısına göre şekillenmiş, sosyal hayattaki bir takım beden hareketlerin kelime karşılıklarının eşleştirmeleri yapılarak tespit edilip bir liste oluşturulmalıdır. Buna beden dili ile kelimelerin resminin yapılması da diyebiliriz.
2. Derslerde uygulamalı olarak, drama veya diyalogla öğrencilere bu beden dilsel hareketler kelimelerle birlikte öğretmen tarafından gösterilmeli veya fotoğraf ya da kısa filmlerle bir gösterim yapılmalıdır.
3. Öğrencilerin öğrendikleri bu beden dilsel işaretleri ders esnasında uygulaması sağlanmalıdır.
4. Türkiye'deki sosyal yaşamda öğrencilerin bu hareketleri gözlemlemesi için araştırma ödevlerinin verilmelidir.
5. Ders işlerken öğretmen, öğrettiği beden dilsel işaretleri sık sık kullanmalıdır. Böylece hareketlerin sık sık tekrarı yapılarak unutulmasının önüne geçilebilir.
6. Farklı kültürlerde farklı anlama gelen işaretler konusunda öğretmenlerde ve öğrencilerde farkındalık oluşturulmalıdır.
7. Seminerler şeklinde yabancılar Türkçe öğretimi yapan öğretmenlere bu konuda uygulamalı programlar düzenlenmelidir.
8. Öğretmenler tarafından farklı kültürlerdeki genel bir takım işaretlerin ne anlama geldiği öğrenilmeli ve sosyal hayatta problem oluşturabilecek bir takım işaretlerin öğrencilere öğretimi yapılmalıdır.

9. Etkin ve doğru beden dili kullanımı için öğretmenlere yönelik kurslar düzenlenmelidir.

➤ Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda başlangıç düzeyinde Türkçe öğrenenler için beden dilinin ortak iletişim dili oluşturması ve anlaşmayı sağlaması açısından şu önerilerde bulunulabilir:

1. Hiç Türkçe bilmeyen öğrencilerle, ilk derslerde evrensel beden dili işaretleri kullanılarak iletişim kurulmalıdır.
2. İlk derslerde kültürel beden dili kullanılarak öğrencinin bu yapıya aşinalık kazanması sağlanmalıdır.
3. İlk derslerde etkin bir beden dili kullanımı gerçekleştirilmelidir. Bu durum hem öğrenimi de kolaylaştırır, hem de derse karşı da bir canlılık ve ilgi oluşturur.
4. Öğrencinin de beden dilini rahatlıkla kullanabileceği bir ortam oluşturulmalıdır. Böylelikle beden dilinin sözel iletişime katkısından da yararlanılmış olur.

➤ Öğretmenin beden dilinin doğru kullanmasının, öğrenciyi derse karşı ilgili hale getirmesi (motivasyonu sağlaması) ve kültürel farklardan kaynaklanan birtakım iletişim kazalarının önlenmesi noktasında şu önerilerde bulunulabilir:

1. Özellikle ilk derslerdeki öğretmenin tutumu ve öğrenciye yaklaşımı çerçevesinde beden dilinin doğru ve hoşgörülü kullanılması önemlidir. Zira bu durum öğrencinin derse, öğretmene ve dilini öğrendiği millete ve ülkeye karşı oluşturduğu ilk yargılar açısından son derece önemlidir.

2. Ders esnasında aktif bir beden dili kullanımı derse karşı ilgiyi yüksek tutar ve öğrencinin dersten kopmasını engeller.
3. Hoşgörölü ve ilgili bir beden dili kullanımı öğrenciyi derse motive edecektir. Öğrencinin kendisini rahat hissetmesine yardımcı olacaktır.
4. Öğrencinin soru sorma esnasında veya anlamadığı durumlarda hoşgörölü bir beden dili kullanımı gerekmektedir. Aksi halde öğretmene karşı oluşan olumsuz tutum öğrencinin dersteki performansını olumsuz etkilemektedir.
5. Öğretmenin derse girerken tebessüm ederek girmesi, canlı ve dinamik olması dersin performansını etkilemektedir.
6. Öğretmenin sınıfındaki farklı kültürlerden gelen öğrencilerin beden dilsel kültürleri hakkında ön araştırma yapması önemlidir.
7. Öğretmenin öğrencilerle sıcak bir iletişim kurması için beden dilinin doğru kullanımı son derece önemlidir.
8. Farklı kültürlerden gelen öğrencilere ya da cinsiyetlere göre beden dilinin kullanımında dikkat edilmelidir.
9. Beden dilinin kullanımında bireysel farklar da göz önünde bulundurulmalıdır.

➤ Öğrencinin beden dilinin doğru anlaşılması sayesinde öğrenciyle daha sağlıklı ilişki kurulması konusunda getirilebilecek öneriler:

1. Farklı kültürlerden gelen öğrencilerin beden dilleri hakkında ön araştırma yapılmalıdır.

2. Ders esnasında öğrencinin derse karşı tutumunun anlaşılmasında beden dilinin rolü çok önemlidir.
3. Öğrencinin bir konuyu veya bir sorunun cevabını anlayıp anlamadığının ölçülmesi ve buna uygun dönüt verilmesi önemlidir.
4. Öğrencinin bir problemi olması durumunda ona sıcak ve empatik bir yaklaşım sergilenmelidir. Bu durum öğrenci ve öğretmen arasında daha sıcak bir iletişim kurulmasına yardımcı olacaktır.

Beden dilinin iletişim sürecinde ve öğretimde çok önemli bir yerinin olduğunu ifade edilmektedir. Eğitim açısından değerlendirdiğimizde, özellikle dersi işleyen öğretmenin beden dilini doğru kullanması çok önemlidir. Beden dilinin etkin ve doğru kullanılması dersin ilgiyle ve dikkatle takip edilmesini sağlar. Aynı zamanda öğretmenin, dersin ahengini sağlayabilmek ve sınıf yönetiminin doğru bir şekilde yönetilebilmesi için öğrencinin beden dilini doğru yorumlaması gerekmektedir. Bu kapsamda kendini yetiştirmiş bir öğretmenin, dil öğretiminde çok başarılı olacağı önümüzde duran bir gerçekliktir. Çünkü öğretim süreçlerinin yönetiminde algılamalar çok önemli bir rol oynamaktadır. Algı yönetiminin yönetilmesinde ve doğru okunmasında ise beden diline ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretim sürecinin başat öğelerinden biri olan öğretmenin beden dilsel etkinliği ve yeterliliği sürecin doğru idare edilmesi ve sağlıklı ilerleyebilmesi için büyük önem arz etmektedir. Öğrenciler açısından da beden dilinin aktif olarak kullanıldığı bir ders hem daha ilgi çekici hem de daha öğretici olacaktır. Bütün bu düşüncelerin daha doğru değerlendirilebilmesi için beden dilinin doğru ve yanlış kullanımının sonuçlarına bakmak ve karşılaştırmak yeterli olacaktır.

İletişimin temel hedefi tarafların kendilerini doğru ve etkili bir şekilde ifade edebilmeleri ve karşılıklı anlaşabilmeyi sağlamasıdır. Bu süreçte ise aktarımın doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi ve karşı tarafın ne demek istediğinin tam olarak anlaşılması gerekmektedir. Beden dili bu aktarım sürecinde bazen bir sunumu etkili hale getirip güçlendirirken, bazen sunumun iletilme şeklini oluşturmaktadır. Bazen de verdiğiniz mesajın karşı tarafta nasıl anlaşıldığını kavrama noktasında bir yardımcıdır. Bu süreçleri

Türkçenin yabancılara öğretilmesi bağlamında düşündüğümüzde beden dili zaman zaman öğretime katkı sağlarken zaman zaman da öğretimin yöntemini oluşturmaktadır. Beden dilinin önemini ortaya koyması bakımından en önemli boyutu ise duyguların ön planda olduğu insanı anlama ve anlatmadaki etkisidir. Herhangi bir işte başarılı olunması için insan merkeze alınmalıdır. Dolayısıyla insanın duyguları ve psikolojik boyutu hesaba katılmalıdır. Bu durumun anlaşılmasında ve anlatılmasında beden dili başrolü oynamaktadır. İnsanın ana dili olan beden dilini yeniden keşfetmesi, hem kendi hayatını hem de dil öğretimini kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

- ALKIŞ, Cengiz. (2009). İnsan Tanıma Kılavuzu.İstanbul: Pegasus Yayınları
- ALTINTAŞ, Ersin ve D. ÇAMUR. (2001). Sözsüz İletişim ve Beden Dili, Ankara: Nobel Yayın.
- APELTUER, Ernst (1996): Körpersprache in der interkulturellen Kommunikation
Flensburger Papiere zur Mehrsprachigkeit und Kulturenvielfalt im Unterricht,
Flensburg Heft 16/17 Flensburg
- ARGLYE, Michael (1978). The Psychology on Interpersonal Behavior. London: Penguin.
- AYTAŞ, Gıyasettin (2003). Okullarda Drama ve Tiyatro Eğitimi. Ankara: Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi (Yıl:4, sayfa:37).
- BALDİNİ, Massimo (2000). İletişim Tarihi, İstanbul : Avcıol Yayın.
- BALTAŞ,Acar(2002):Bedenin Dili, İstanbul:Remzi Kitapevi.
- BİRKENBIHL, Vera F. (2002). Signale Des Körpers. MVG, Verlag, München
- BİROL, Cem. (2002). Sınıf Ortamında Beden Dili İle Gönderilen Mesajlara
Yüklenilen Anlamlara Yönelik Karşılaştırmalı Değerlendirme. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- DEMİREL, Özcan. (1999). İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi. İstanbul : Milli Eğitim Basımevi.
- DÖKMEN, Üstün (2003). İletişim Çalışmaları ve Empati, İstanbul:Sistem Yayıncılık
- EKİZ, Durmuş. (2003). Eğitimde Araştırma Yönteme ve Metodlarına Giriş. Ankara : Anı Yayıncılık.
- EKMAN, Paul. (2009). Ne Düşündüğünü Biliyorum.(Çev. Esra Karababa).İstanbul Koridor Yayınları.
- ERDEM, Orhan. (2009). Duygusal İletişim ve Beden Dili. İstanbul : Yakamoz

Gelişim Yayınları

- ERYALÇIN, Tarık. (2006). Yabancı Dil Olarak Almanca Öğretiminde Beden Dilinin Önemi ve İşlevi-Uygulamalı Bir Çalışma. İstanbul :İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ERTUĞRUL, H. (2002). Öğretmenlikte Yeni Teknikler, İstanbul: Timas Yayınları.
- FERRIS, MAHREBIAN. (1967). Inference of attitudes from nonverbal Communacations In Two Channels. The Journal Of Counselling Psychology,Cilt 31
- FREY, S.(1984). Die Nonverbale Kommunikation. Sel-Stiftungs-Reihe
- GLASS, Lillian. (2008). Ne Düşündüğünü Biliyorum. İstanbul: Dharma Yayınları
- HARDİG, Matthias. (1997). Erfolgsorientierte Kommunikation, Wege zur kommunikativen Kompetenz, A. Francke Verlag Tübingen und Basel, Tübingen
- HEIDEMANN, Rudolf (2003): Körpersprache im Unterricht, Quelle & Meyer, Wiebelsheim.
- HOGG, Michael. (2007). Sosyal Psikoloji. Ankara: Ütopya Yayınları.
- İZGÖREN, A. Şerif. (1999). Dikkat Vücudunuz Konuşuyor. Ankara: Kardelen Ofset.
- İZGÖREN, A.Şerif. (2010). Dikkat, Vücudunuz Konuşuyor!. Ankara : Elma Yayınevi.
- KAŞIKÇI, Ercan(2002):Doğrucu Beden Dili, İstanbul : Hayat Yayıncılık.
- KMOTH, Nadine (2003). Körperrhetorik, MVG Verlag, München
- KÜHN, Christine (2002). Körper-Sprache, Elemente einer sprachwissenschaftlichen Explikation non-verbaler Kommunikation, Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main
- LAYİÇ, Şafak. (2007). Beden Dili. İstanbul : Yakamoz Gelişim Yayınları.
- MOLCHO, Samy (2000). Beden Dili Sessiz Diliniz, İstanbul: Gün Yayıncılık.

- MORRIS, D.(1986). Körpersignale. München: Heyne
- NURDOĞAN, R. BATUS, G. YÜCEDOĞAN, G. ÇOBAN, B. (1993). Kadife Karanlık, 21.Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar,İstanbul: Su Yayınevi,
- NURLU, Muammer(2011). Fransa’da Türkçe Öğretimi. Ankara: Sarkaç Yayınları
- OSKAY, Ünsal (2001): İletişimin ABC’si, İstanbul : DER Yayınları
- ÖZBAY, Murat. (2009). Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri 1.Ankara : Öncü Kitap.
- ÖZBAY, Murat. (2007). Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri 2.Ankara : Öncü Kitap.
- ÖZİŞİK, Cem. (2004). Yabancı Dil Öğretiminde Kültürel Farkındalık: New Headway Ders Kitaplarının Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ÖZİL, Şeyda: (1991), “Dil ve Kültür”, Çağdaş Kültürümüz Olgular – Sorunlar, Cem Yayınevi, s. 95-115.
- PEASE, Allan. (1997). Body Language (Bedenin Dili). (Çev. Özben Yeşim), İstanbul: Rota Yayınları.
- POLAT, Tülin. (1990). Yazın Metni-Okur Üzerine Düşünceler. İstanbul: Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi 9.sayı.
- SCHÖBER, Otto. (1999). Beden Dili (Davranış Anahtarı). (Çev. Sueda Özbent), İstanbul: Arion Yayıncılık.
- SEVER, Sedat. (2004). Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme. Ankara : Anı Yayıncılık.
- STEİBEL, David. (2008). Konuştukça Batıyoruz. (Çev. Deniz Akkuş). İstanbul : Koridor Yayınları.
- TAPAN, Nilüfer. (1995). Almanca Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar (Kültürler Arası Bildirişim Odaklı Yaklaşım). İstanbul: Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi, 9.sayı
- TELMAN, Nursel; ÜNSAL, Pınar (2005). İnsan İlişkilerinde iletişim, İstanbul: Epsilon

Yayıncılık.

TEMUR, T. (2001). Dinleme Becerisi-Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu

Türkçe 1–8. , Ankara: Nobel Yayınları.

TDK. (2005).Türkçe Sözlük. Ankara.

VARDAR, Berke. (1982). Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri. Ankara:

TDKYayınevi

WALTERS, Stan.B. (2008). Zihin Okuma Teknikleri. (Çev. İpek İbik). İstanbul

Koridor Yayınları

YALÇIN, Alemdar. (2002). Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar. Ankara:

Akçağ Yayınevi.

YILMAZ, Ömer. (2008). Kùltürler Arası İletişim Farklılıkları. Ankara: Diyanet İşleri

Başkanlığı Yayınları (Sayı: 112).

ZILLIOĞLU, Merih. (1996). İletişim Nedir? İstanbul: Cem Yayınevi.

EKLER

BEDEN DİLİ İŞARETLERİ TESTİ

- 1) A) tamam B) kendini işaret C) gökyüzü D) (bir şey) çok güzel

- 2) A) baş ağrısı B) hayır C) evet D) sıkılmak

- 3) A) evet B) tehdit C) şaşırmak D) hayır

- 4) A) omzu ağrımak B) hayır C) sıkılmak D) bana ne

- 5) A) yavaşla B) evet C) tehdit D) çağırmak

- 6) A) para B) çağırmak C) parmakları ovuşturmak D) (bir şeye için) güzel

- 7) A) yarışmak B) ısınmak C) beraber D) yürümek

- 8) A) yaka silkmek B) kıyafeti çıkar C) kıyafet dar D) çok sıcak

- 9) A) tamam B) uzağa gitmek C) vedalaşmak D) yavaşla

- 10) A) saygı B) nezaket C) sevgi D) öpmek

11) A) alay etmek B) çok güzel C) tükürmek D) susamak

12) A) yavaşla B) güzel C) tehdit D) yalvarma

13) A) karnım aç B) karnım ağrıyor C) göbeğim kaşınıyor D) karnım tok

14) A) karnım aç B) hamile C) karnım tok D) karnım ağrıyor

15) A) zıt anlam B) yasak C) çarpı D) kavga etmek

16) A) beklenti B) ısınmak C) beraber D) dua

- 17) A) koşmak B) devam C) birlikte D) çevirmek

- 18) A) dilenmek B) dua C) çağırnak D) teslim olmak

- 19) A) bana ne B) dilenmek C) dua D) bilmiyorum

- 20) A) gitmek B) gelmek C) uyumak D) kulağı ağrımak

21) A) dur

B) otur

C) yasak

D) yavaş

22) A) gülümsemek

B) dişlerini göstermek

C) şaşkırmak

D) kahkaha atmak

23) A) ağlamak B) korkmak C) gözlerini kaşımak D) gülmek

24) A) ağlamak B) korkmak C) şaşırarak D) dudağını ısırarak

25) A) uykusu gelmek B) korkmak C) şaşırarak D) tiksirmek

26) A) kendini sıkmak B) kendine sarılmak C) dar D) soğuk

27) A) ağırmak B) gelmek C) yüzmek D) kızmak

28) A) sıfır B) hakaret C) o (kişi) D) tamam

29) A) bir B) tehdit C) ağzını kapamak D) sus işareti

30) A) sevinmek B) güç C) bir şeyi sıkmak D) kavga